

El gust per la lectura

***El romanç de Tristany i
Isolda, de Joseph Bédier***

Generalitat de Catalunya
Departament d'Educació

SEMINARI
"El gust per la lectura"
2004-2005

Direcció General d'Ordenació i Innovació Educativa
Subdirecció General de Llengua i Cohesió Social
Servei d'Ensenyament del Català

***El romanç de Tristany i
Isolda, de Joseph Bédier***

MONTSE PERELLÓ I MARGALEF
ÀNGELS PÉREZ I TARRAGÓ

ÍNDIX

INTRODUCCIÓ	5
ORIENTACIONS PER AL PROFESSORAT	6
1. Objectius.....	6
2. Continguts	6
3. Orientacions didàctiques	7
I. ORÍGENS DE LA NOVEL·LA	9
1. Precedents	11
2. La matèria de Bretanya	13
II. LA VIDA EN EL CASTELL MEDIEVAL	15
1. El castell	17
2. Els cavallers	20
3. L'arnès del cavaller.....	23
4. Els vestits dels nobles	26
5. Els menjars.....	28
6. Els jocs	29
III. ANÀLISI D'EL ROMANÇ DE TRISTANY I ISOLDA.....	33
1. Argument, origen i versions.....	35
2. Estructura	38
3. Tècniques narratives	41
3.1. Lectura per a ser escoltada.....	41
3.2. Anticipacions i premonicions	43
3.3. Punt de vista del narrador	44
4. Personatges	47
4.1. Tristany.....	47
4.2. Isolda la Blonda.....	49
4.3. Els altres personatges.....	50
5. Elements màgics	53
6. Mites, llegendes i elements bíblics	56
7. Llocs	59
8. Lèxic i figures retòriques.....	66
IV. TRISTANY I ISOLDA, LLEGENDA VIVA.....	71
BIBLIOGRAFIA.....	75
ANNEXOS	79
ANNEX 1: Lectures	81
ANNEX 2: Solucionari	85

INTRODUCCIÓ

El romanç de Tristany i Isolda és una de les històries d'amor més conegudes de la literatura universal que va triomfar a l'edat mitjana i que ha tingut una de les repercussions més grans fins als nostres dies. No se sap qui en va ser el primer autor i ens n'han arribat diferents versions d'aquella època, com la versió de Bérουλ, la de Thomas o la d'Eilhart von Oberg, però en aquest dossier s'ha treballat la versió de Joseph Bédier del segle XIX, una de les més modernes. Però el mite de Tristany i Isolda, el mite d'aquest amor qualificat com a cortès, en què l'amant es converteix en vassall de la seva estimada, aquest mite d'amor romàntic, tràgic i fatal, sempre ha captivat no només el poble, que ja escoltava la història en èpoques medievals, sinó també pintors amb les seves obres, passant per compositors d'òperes fins a arribar als cineastes o dramaturgs que han deixat l'empremta dels amants en les obres respectives. Ens referim, per exemple, a Salvador Dalí, a Richard Wagner o a Tom Donovan.

En aquest dossier trobareu quatre parts diferenciades a l'hora de treballar l'obra amb l'alumnat:

- En la primera part, sota el nom d'**Orígens de la novel·la**, presentem una anàlisi històrica i literària de l'origen de la narrativa fins a la novel·la que ens ocupa. Aquesta part es pot treballar a classe tant abans com després d'haver llegit *El romanç de Tristany i Isolda*.
- En la segona part, amb el nom de **La vida en el castell medieval**, l'alumnat coneixerà els costums i els rols de comportament de la societat de l'edat mitjana: jocs, vestits, menjars... Aquesta i la resta de parts contenen activitats que, en general, s'han de fer després d'haver llegit la novel·la.
- La tercera part del dossier, la més extensa, és **Anàlisi d'El romanç de Tristany i Isolda**. S'han elaborat una sèrie d'exercicis per tal d'estudiar l'estructura, l'argument, els personatges principals, els llocs on s'esdevenen els fets, els mites o les llegendes que hi apareixen... de la versió de Bédier, però també tenint en compte les altres versions.
- La darrera part que presentem, **Tristany i Isolda, llegenda viva**, pot fer entrar l'alumnat en la curiositat de fer recerca sobre l'empremta que la història d'amor ha deixat en el llegat cultural de la nostra civilització.

Hem de dir que el dossier està dissenyat bàsicament per a alumnes de batxillerat però també es pot dirigir a alumnes de quart d'ESO. Consta d'un gran ventall d'exercicis amb més o menys dificultat que no només fan referència a qüestions literàries o pròpies de l'estudi de la novel·la, sinó que treballen aspectes d'altres àrees del currículum com poden ser la història, la geografia, les ciències naturals o l'anglès. Per tant, el podem considerar un dossier interdisciplinari que el professorat pot utilitzar per treballar conjuntament.

ORIENTACIONS PER AL PROFESSORAT

1. Objectius

1. Llegir de forma comprensible una novel·la.
2. Deducir i analitzar els components bàsics de la narració.
3. Reconèixer les tècniques utilitzades per al discurs i la narració.
4. Reconèixer el tema central i els motius secundaris.
5. Llegir i analitzar textos d'autors diferents que narrin els mateixos fets.
6. Consultar diferents fonts bibliogràfiques i sintetitzar la informació obtinguda.
7. Participar amb interès en els treballs de grup.
8. Identificar els principals recursos expressius.
9. Formar-se una opinió crítica de l'obra treballada i saber-la exposar per escrit.
10. Gaudir de la lectura de la novel·la i altres textos referents a la literatura medieval.
11. Crear diferents textos a partir dels models literaris llegits i analitzats.

2. Continguts

Fets, conceptes i sistemes conceptuals

ORÍGENS DE LA NOVEL·LA I LA VIDA EN EL CASTELL MEDIEVAL

1. Els precedents de la novel·la
2. La matèria de Bretanya
3. L'amor cortès
4. La vida en el castell
5. Costums medievals

EL ROMANÇ DE TRISTANY I ISOLDA

6. L'origen de la llegenda
7. Argument i estructura
8. Les diferents versions
9. Tècniques narratives
10. Els personatges
11. Elements màgics
12. Mites, llegendes i elements bíblics
13. Geografia
14. Lèxic
15. Vocabulari
16. Figures retòriques

TRISTANY I ISOLDA, LLEGENDA VIVA

17. L'òpera de Wagner
18. *L'éternel retour*, film
19. Tristany i Isolda i Dalí

Procediments

1. Lectura comprensiva de la novel·la.
2. Comprensió i interpretació de textos literaris.
3. Traducció de textos.
4. Anàlisi de personatges.
5. Anàlisi del discurs narratiu.
6. Tècniques de creació literària: producció de textos diversos.
7. Redacció d'un text narratiu amb intenció literària utilitzant els recursos propis de l'època medieval.
8. Recerca d'informació sobre l'alta edat mitjana.
9. Utilització de diferents fonts bibliogràfiques.
10. Explicació dels context cultural de l'obra literària.
11. Comparació de diferents obres literàries de diferents períodes històrics.
12. Observació dels tòpics i mites en l'obra estudiada.
13. Anàlisi dels recursos literaris utilitzats.
14. Interpretació del significat global d'una obra narrativa.
15. Apropar-se al concepte de traducció.
16. Recerca, obtenció i selecció sobre la vida i obra de Joseph Bédier i de Carles Riba.

Valors, normes i actituds

1. Valoració de la lectura com a font de gaudi i de coneixement.
2. Sensibilització per les manifestacions literàries de caràcter narratiu.
3. Interès per la història com a eina per entendre els fets passats.
4. Predisposició a l'intercanvi d'opinions i a la participació de les activitats proposades.
5. Participació en l'elaboració d'idees i d'interpretacions.
6. Valoració positiva de l'enriquiment personal que aporta la literatura en el coneixement d'altres èpoques.
7. Desenvolupament intel·lectual i sentit crític.
8. Interès per ampliar coneixements a través de la consulta bibliogràfica i internet.

3. Orientacions didàctiques

Per a l'ensenyament aprenentatge

Un dels objectius fonamentals del dossier és que l'alumnat conegui l'universal mite occidental de Tristany i Isolda. El tema central que planteja la novel·la pot semblar llunyà per a l'alumnat de batxillerat, però de segur que no el deixarà indiferent després d'haver llegit l'obra.

Per arribar a entendre i fer una bona interpretació d'*El romanç de Tristany i Isolda* cal fer una contextualització històrica, literària, social i cultural, la qual cosa facilitarà la comprensió global de la novel·la. Per tant, la primera part del dossier ha de servir al professorat com a presentació d'aquest context. Tot i que no és exhaustiu, presenta alguns punts fonamentals de la cultura medieval. Per exemple, en els orígens de la novel·la, es fa una introducció que va des de la literatura èpica, l'epopeia medieval fins a la matèria de Bretanya.

Pel que fa l'ambientació, es vol aconseguir que l'alumnat pugui explicar la realitat històrica i social en què es mouen els personatges de la novel·la, que hi hagi empatia i

puguin interpretar el comportament dels personatges, i que coneguin l'època i l'espai en què s'ubica l'acció.

L'anàlisi dels personatges pretén que els alumnes puguin interpretar accions i comportaments dels protagonistes perquè entenguin els mecanismes que regulen llurs actuacions i decisions. S'hi plantegen activitats interdisciplinàries per a la realització de les quals caldrà aplicar coneixements d'altres matèries curriculars, principalment de llengües estrangeres, història i dibuix, i recórrer sovint a fonts diverses.

Les activitats són molt variades i cada docent pot seleccionar els exercicis en funció de les necessitats del seu alumnat.

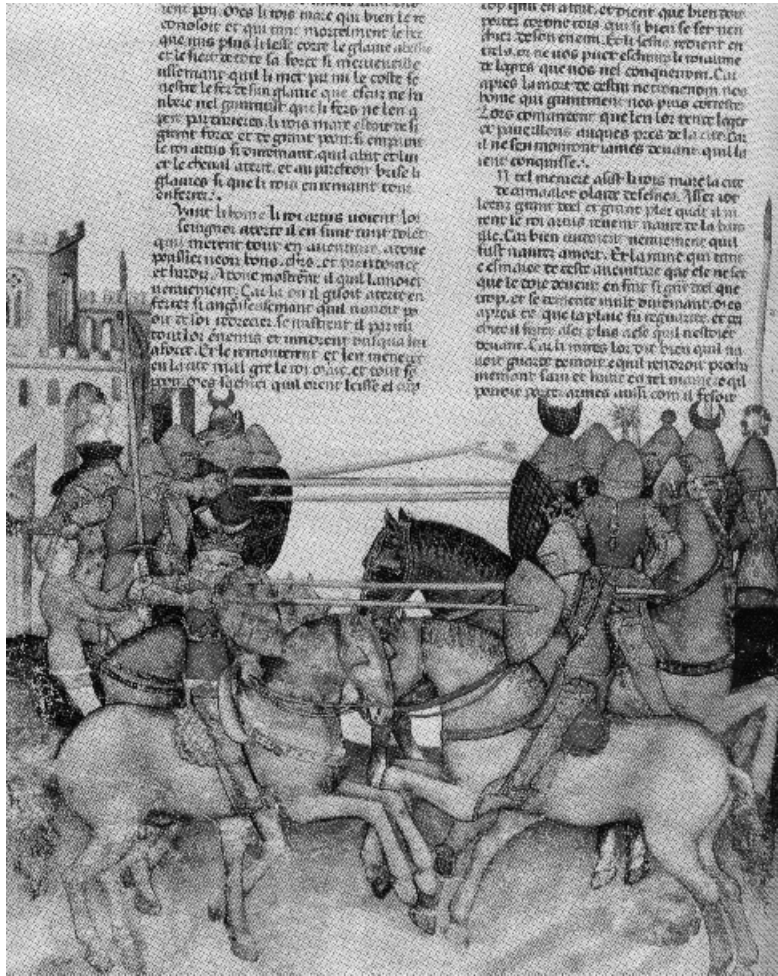
Per a l'avaluació

Hem de tenir present que aquest dossier està adreçat a l'alumnat de batxillerat (o de segon cicle d'ESO) i que els estudiants d'aquesta etapa educativa han de ser capaços de reconèixer els principals períodes de la literatura universal, identificar-ne els escriptors i situar-los en el seu context literari. A més, durant l'ESO s'han estudiat els gèneres literaris, els principals elements que configuren l'estructura de la novel·la i el comentari de text literari. Així doncs, l'avaluació inicial ha de permetre al professorat determinar el grau de coneixement literari de l'alumnat, tant de concepció teòrica com de coneixements concrets.

Una manera de presentar l'avaluació inicial és confeccionant un qüestionari de resposta breu i ràpida per detectar els coneixements previs de l'alumnat sobre gèneres literaris, estructura de la novel·la i el comentari de text en general.

L'avaluació formativa ens l'anirà donant la resolució de les propostes didàctiques que plantegen els apartats de què consta el dossier.

L'avaluació sumativa s'hauria de centrar en el treball que l'alumnat ha fet sobre la novel·la, de manera que caldria tenir en compte tant la capacitat de fer un comentari de text literari, o de redacció de diferents tipus de text i la capacitat crítica envers l'obra.

I. ORIGENS DE LA NOVEL-LA

1. PRECEDENTS

1. El terme *èpica* designa la narració en vers d'una acció heroica, dels fets gloriosos i dels herois d'un poble. Podem trobar literatura èpica ja a la mateixa Bíblia, però és a l'edat mitjana, amb la naixença de la consciència nacional de molts pobles de l'actual Europa, quan aquest gènere triomfa. Amb tot, hem d'anar molt més enrere per trobar precedents d'aquest tipus de literatura.

- a) Col·loqueu en el seu lloc de la taula els títols de les obres que us oferim desordenats:

L'Eneida, de Virgili

Cantar de Mio Cid

Poema de Gilgamés

La Ilíada, d'Homer

L'Odissea, d'Homer

La cançó de Roland

Segles	Obres	Arguments
XX aC	Gilgamés, rei llegendari d'Uruk, esfereït per la mort del seu amic Enkidu, va a la recerca de la immortalitat, que finalment perdrà.
IX-VII aC	Conta les aventures d'Ulisses en el retorn, llarg i ple de perills, cap a la seva terra Ítaca. Aquest retorn té lloc per mar i Ulisses és perseguit per la ira del déu Poseidó, però protegit per la deessa Atena.
IX-VII aC	Aquil·les, desposseït d'una captiva per Agamèmnon, cap de l'exèrcit aliat grec que bloca Troia per rescatar Helena, es retira a la tenda. La seva absència ocasiona desastres terribles als grecs, però ell no consent a reprendre les armes fins que, occit el seu amic Pàtrocle per Hèctor, cap dels troians, sent delers de revenja i mata Hèctor.
I aC	Les llegendes dels viatges d'Enees des que fugí de Troia, amb el seu pare i el seu fill, Ascani, fins que s'establí al Laci.
I dC	Història de l'emperador franc, Carlemany, des de la infantesa i joventut passant per la seva fabulosa peregrinació a Jerusalem i Constantinoble fins a les seves campanyes guerreres, acompanyat pels comtes Roland i Oliver.
XII	Narra el darrer període de la vida de Rodrigo Díaz de Vivar quan, desterrat per Alfons VI de Castella, estengué el domini castellà fins al Regne de València. Quan torna a Toledo és perdonat i casa les seves filles, Sol i Elvira, amb els infants de Carrión a València. Aquestes són maltractades pels seus marits i el pare les venja vençant els marits en un combat. Finalment les filles es tornen a casar amb els infants de Navarra i Aragó.

- b) Com heu pogut comprovar, totes aquestes obres presenten la figura d'un heroi que, amb un caràcter grandios i amb unes aptituds físiques remarcables, s'acaba convertint en portaveu dels valors d'un poble, en motiu d'orgull de pertànyer a una comunitat. Quin paper creieu que hi té, en una societat, l'existència de la literatura èpica?

2. L'epopeia medieval adapta dades tradicionals i llegendàries, de dubtosa historicitat, d'acord amb una ideologia que volia estimular la lluita contra els enemics de la fe cristiana. S'afirma que l'epopeia medieval o cançó de gesta va néixer no sols amb la voluntat de donar una certa interpretació de la història, sinó també amb la intenció d'informar.

- a) Tots els poemes que triomfen a l'edat mitjana són cants perquè tenen relació amb la poesia i amb la música. Es tracta de poesia de transmissió oral. Per què aquestes composicions eren orals?
- b) Qui eren els encarregats de divulgar-les?

3. A mitjan segle XII apareix un nou gènere literari que deixa de banda les tècniques orals dels joglars i se centra en les possibilitats narratives i estructurals que ofereix l'escriptura. A més, deixarem també de banda el territori de la història i passarem al de la ficció. És el que s'anomena *novel·la en vers* o *roman cortès* i sols manté, pel que fa amb relació amb la literatura èpica, una forma versificada (l'octosíl·lab apariat) i el protagonisme dels herois.

- a) Busqueu l'origen i la història de la paraula francesa *roman*. Després, compareu el seu significat amb la catalana *romanç* o amb la castellana *romance*.
- b) Quin creieu que era el públic d'aquest altre gènere?

4. D'aquesta literatura classista, encara que normalment es llegeixi en veu alta davant de l'auditori cortesà, també se'n pot fer una lectura privada.

*No hi ha més que tres matèries per als entesos:
la de França i la de Bretanya i la de la gran Roma.
I aquestes tres matèries es diferencien molt entre elles.
Els comtes de Bretanya són vans i agradosos.
Els de Roma són savis i plens de sentit instructiu.
Els de França són veritables, com sempre es podrà comprovar.*

Amb aquests versos de Jean Bodel (*Chanson des Saisnes*) ens podem adonar de l'existència de tres matèries o temàtiques diferenciades. Relacioneu cada temàtica o matèria amb la seva descripció:

matèria de Roma	relacionada amb la poesia èpica francesa
matèria o temàtica de França	relacionada amb terres bretones, però fictícies
matèria de Bretanya	relacionada amb l'epopeia clàssica grecolatina

5. Classifiqueu aquestes obres segons a quina matèria pertanyin: *Cavaller de la carreta*, *Roman de Thèbes*, *Roman d'Enéas*, *Roman d'Alexandre*, *Roman de Troie*, *Tristany i Isolda* i *Cavaller del lleó*.

<i>Matèria de França</i>	<i>Matèria de Roma</i>	<i>Matèria de Bretanya</i>
.....
.....
.....

2. LA MATÈRIA DE BRETANYA

1. El *roman* cortès va aconseguir la seva autèntica constitució amb la matèria de Bretanya. Al costat de les traduccions o adaptacions d'obres clàssiques, s'utilitzarà el mateix metre (l'octosíl·lab aariat) i la mateixa llengua (el francès) per narrar els relats bretons, històries que es desenvolupaven en l'escenari de l'antiga civilització celta (Gal·les, Irlanda i Armòrica) i els protagonistes dels quals ostentaven noms d'origen cèltic.

- a) Busqueu informació sobre la civilització celta en aquests territoris esmentats i, en unes cinc línies, resumiu quina va ser l'empremta que aquesta civilització hi va deixar. Podeu buscar-ho a la hiperenciclopèdia (a <http://www.edu365.com/>) o a altres enciclopèdies.
- b) Ompliu els buits del text següent amb els mots que us oferim: *bretona*, *cortesana*, *oralitat* i *tristaniana*.

L'esforç va consistir a unificar la matèria, diversificada en l'....., a crear una estructura i a actualitzar les històries des d'una perspectiva i cavalleresca. Dins de la matèria de Bretanya podem distingir tres temàtiques diferenciades: una pròpiament, una que podem anomenar i una artúrica.

2. La temàtica bretona es troba representada en un tipus de relat curt que s'anomena *lai*. Maria de França va reunir els dotze *lais*, datats entre 1165 i 1190, que havia sentit als bards bretons i els va posar per escrit en el metre dominant, l'octosíl·lab aariat. Probablement Maria de França va estar al servei d'Enric II Plantagenet, a qui cita al seu pròleg, i és justament en el pròleg on es percep la nova orientació que prendrà el *roman*. Aquests breus relats narren una única aventura de caràcter excepcional, digna de ser recordada, en la qual apareix el fet meravellós o fantàstic per tal d'exemplificar la relació amorosa.

- a) Busqueu informació sobre Maria de França i anoteu els *lais* més famosos.
- b) En quin es narra una anècdota dels amors de Tristany i Isolda?

3. La voluntat d'un nou tipus d'obres, les de temàtica artúrica, també varia. Manifesta l'enaltiment d'uns models de cavalleria i de vida cortesana, representats pel món del rei Artús i els seus cavallers, models de conducta a seguir (en el camp de batalla i amb les dones) per a uns cavallers que ja no havien de lluitar tan freqüentment com en els segles anteriors. La matèria de Bretanya i les aventures del rei Artús i dels cavallers de la Taula Rodona seran els temes de moda a partir d'ara. Aquest gust literari constarà d'unes temàtiques completament fantasioses i se situaran en un espai exòtic o inexistent i en un temps imaginari que res tindran a veure amb els *romans* antics o amb la poesia èpica i que acabarà triomfant encara més en el moment en què apareixerà la novel·la en prosa.

Intenteu reconstruir la llegenda del rei Artús buscant informació a la hiperenciclopèdia o altres enciclopèdies o llibres. Busqueu, també, il·lustracions que se n'hagin fet.

4. Digues quines són les principals característiques de les novel·les en prosa de la matèria de Bretanya pel que fa a l'heroi, a l'espai, a l'acció i als elements fantàstics o meravellosos:

- Heroi:
- Espai:

- Acció:
-
- Elements fantàstics:
-

5. Quin escriptor, amb quina obra i en quin segle va acabar ridiculitzant aquestes obres?

6. En català tenim dues obres del segle XV que, si bé parteixen de la matèria de Bretanya, es consideren novel·les cavalleresques. Però l'heroi, l'espai, l'acció i els elements fantàstics o meravellosos són tractats de forma diferent. De quines obres parlem? Puntualitzeu quines són les característiques principals d'aquestes novel·les cavalleresques:

- Heroi:
-
- Espai:
-
- Acció:
-
- Elements fantàstics:
-

II. LA VIDA EN EL CASTELL MEDIEVAL

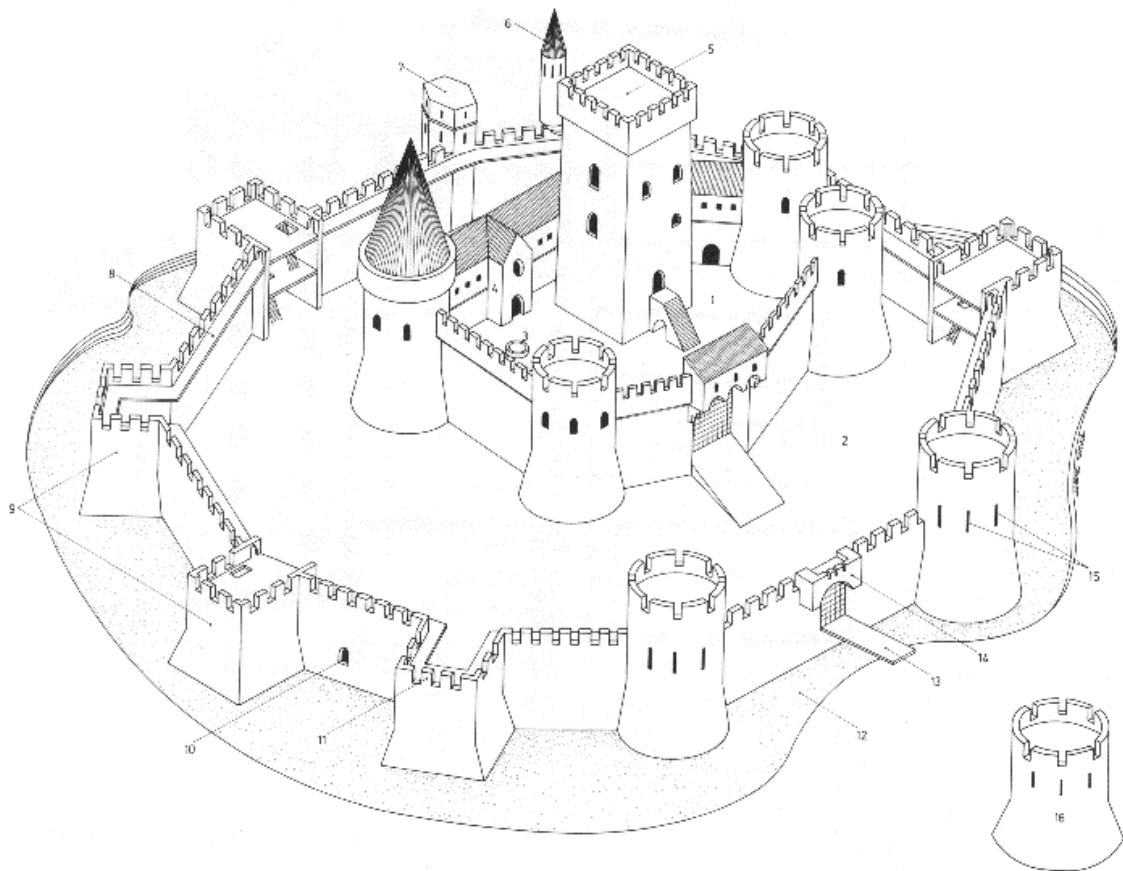
1. EL CASTELL

[...] a l'últim atalaiaren un ric castell. El voltaven tot de prats, de vergers, d'aigües vives, de pesqueries i de terres de conreu. Vaixells nombrosos entraven al port. El castell s'alzinava damunt del mar, fort i bell, ben munit contra tot escaladís i tota mena d'enginys de guerra; i la seva torre mestra, temps era temps aixecada pels gegants, era bastida de carreus grans i ben tallats, disposats com un tauler de sinople i d'atzur. (p. 4)

Les primeres fortaleses que es van construir a Europa daten del segle X. En un principi es construïen com a fonament de defensa, per protegir-se dels enemics. Els reis, quan ja no van tenir prou força per mantenir la pau i posar fi a l'enemic, van anar delegant el seu poder als comtes, i aquests a la vegada als seus guerrers, els seus vassalls. Cada vassall va construir una fortalesa i, a poc a poc, Europa es va anar omplint de castells. Aquest repartiment entre senyors s'anomena feudalisme. A canvi de la terra que li proporciona mitjans per a viure i per a equipar-se per a la guerra, el vassall ret ajut militar al comte del qual depèn.

Amb el temps els castells es van anar habitant amb molta gent: els reis o el comtes, la seva família, amics, cosins, joves vassalls que anaven a aprendre l'ofici de les armes, els servents i la guarnició que vigilava el castell. No solament serviria per a la guerra, sinó que també serviria per a administrar un país en temps de pau.

1. Escriviu el nom que correspon a cada part i dependència del castell. Si hi ha alguna paraula que no coneixeu, busqueu-la al diccionari: *merlets*, *vall*, *pont llevadís*, *recinte sobirà*, *recinte jussà*, *garita*, *baluards*, *torre d'homenatge*, *poterna*, *matacà*, *espitlleres*, *cisterna*, *capella*, *camí de ronda*, *torre albarrana* i *talaia*

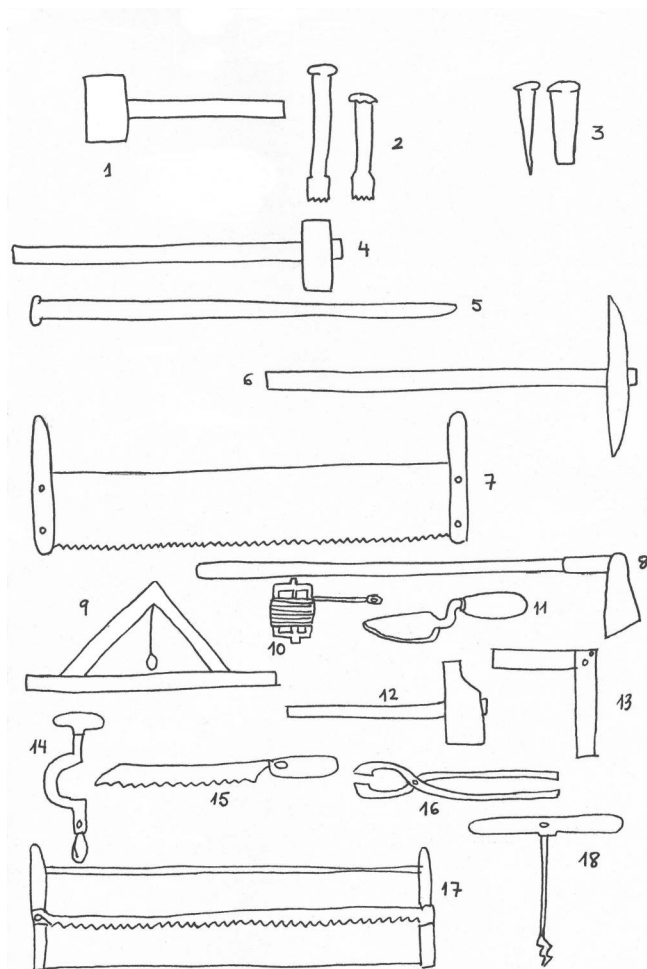
2. Busqueu la distribució interior dels castells. Podeu trobar informació en llibres dedicats a castells, com ara *La vida quotidiana a Catalunya en l'època medieval* de Jordi Bolòs, o bé a <http://www.xtec.es/~ebiosca/noentreu/textos/soluci.doc>.

3. Un castell es construïa sempre en un lloc estratègic, i estava pensat perquè pogués resistir un atac directe i un setge dels enemics. Escriviu **V** (veritable) o **F** (fals), segons siguin les afirmacions següents:

- Els primers castells es van construir al segle XII.
- Els tres elements principals d'una fortalesa són unes muralles, un gran saló i una capella.
- Les fortaleeses estan pensades per a la guerra i per a governar un país en temps de pau.
- La poterna és una finestra des d'on es dispara l'enemic
- Al segle XIII les muralles es reforcen amb torres de planta circular: torres de flanqueig.
- Antigament, la construcció dels castells era de fusta i més endavant es va construir amb pedra.
- La construcció dels castells utilitzava la pedra seca.
- El morter utilitzat per unir les pedres era una mescla d'aigua, arena i cal.
- Les parets dels castells són molt gruixudes (de 4 metres o més). Els paletes aixecaven dues parets de pedra i després omplien el buit del mig amb un nucli aglomerat de grava i morter.
- Els treballadors que construïen el castell eren gent del poble, sense cap preparació de cap tipus.
- Els plànols i les plantilles no es feien sobre paper, sinó en plaques de guix.
- Quan s'aixecava un castell es necessitava un arquitecte, un mestre d'obres i mà d'obra qualificada.

4. Quan s'havia d'edificar un castell, l'arquitecte i el mestre d'obres dibuixaven els plànols. Les figures geomètriques principals eren el quadrat i el triangle, que es transportaven amb el regle i el compàs, eina imprescindible per a dibuixar corbes i mesurar angles. En la construcció d'un castell, també es necessitaven moltes ferramentes per a treballar la pedra i la fusta.

Assenyaleu el nom d'algunes de les eines que utilitzaven els paletes, els picapedrers i els fusters: *cisell de tallista de pedra, palanca, falques de picapedrer, picot de picapedrer, mall, martell, serra de picapedrer, aixada de fabricant de morter, paleta de mestre de cases, nivell de paleta, escaire, cinta mètrica, martell de ferrer, xerrac, tenalles de ferrer, barrina, filaberquí i serra de bastidor.*

- 1 =
 2 =
 3 =
 4 =
 5 =
 6 =
 7 =
 8 =
 9 =
 10 =
 11 =
 12 =
 13 =
 14 =
 15 =
 16 =
 17 =
 18 =

Font: D. MACAULAY: *Nacimiento de un castillo medieval en el siglo XIII*. Barcelona: Timun-Mas, 1980.

5. Visiteu un castell que tingueu proper i mireu el tipus de construcció, de quina època és, dibuixeu-ne el plànol, mireu les parts que té (les cambres, la cuina, la capella...). Us proposem una guia (extreta de La Fundació Castells Culturals de Catalunya) dels castells que podeu tenir més a l'abast, amb una pàgina web o amb algun telèfon perquè us hi pugueu adreçar.

1. Castell de la Bisbal d'Empordà: www.labisbal.org
2. Castell de Calafell: 93 296 92 59
3. Castell de Cartoixa de Vallparadis, de Terrassa; www.terrassa.org/museu
4. Castell de Castellet, de Castellet i la Gornal (l'Alt Penedès): www.fundacioabertis.org
5. Castell de Ciutadella de Roses: www.rosesmet.com/guia
6. Castell dels Comtes, de Santa Coloma de Queralt: www.stacqueralt.altanet.org
7. Castell de Cornellà de Llobregat: www.cornellaweb.com
8. Castell de Florejacs (la Segarra): www.castellsdelleida.com
9. Castell de la Floresta (les Garrigues): www.castellsdelleida.com
10. Castell Formós, de Balaguer: www.balaguer.net
11. Castell de Gallifa (el Vallès Occidental) www.microsql.com/santecologic
12. Castell de Gelida (l'Alt Penedès): www.castellgelida.org

13. Castell de Mediona, de Santa Maria de Mediona (l'Alt Penedès): 93 734 1305
14. Castell de Milmanda, de Vimbodí: www.torres.es
15. Castell de Miravet (la Ribera d'Ebre): 977 40 73 68
16. Castell de Montclar (l'Urgell): www.castellsdelleida.com
17. Castell de Montesquiu (Osona): www.lavola.com/castell.htm
18. Castell de Montjuïc (Barcelona): www.historicaproduccions.com
19. Castell de Montsonís (la Noguera): www.castellsdelleida.com
20. Castell de Mur (el Pallars Jussà): www.castellsdelleida.com
21. Castell d'Olèrdola (l'Alt Penedès): 93 424 65 77 / 93 423 21 49
22. Castell de Palau de Plegamans (el Vallès Occidental): www.fundaciofolchitorres.org
23. Castell de Pallargues (la Segarra): www.castellsdelleida.com
24. Castell de Peralada (l'Alt Empordà): www.castillodeperelada.com
25. Castell de la Pobla de Claramunt (l'Anoia): www.lapobladeclaramunt.org
26. Castell de Púbol. La Pera (el Baix Empordà): www.salvador-dali.org
27. Castell de Rubí (el Vallès Occidental): www.rubiciutat.net
28. Castell de Sant Ferran, de Figueres (l'Alt Empordà): 972 50 60 94.
29. Castell Reial de Sant Martí Sarroca (l'Alt Penedès): 93 899 11 11
30. Castell Monestir de Sant Miquel d'Escornalbou, de Riudecanyes (el Baix Camp): 977 83 40 07
31. Castell de Súria (el Bages): www.suria.diba.es
32. Castell d'Ulldecona (el Montsià): www.ulldecona.org
33. Castell de Vicfred (la Segarra): www.castellsdelleida.com

6. Llegiu la citació que encapçala aquest apartat. Us adonareu que és una descripció molt clàssica de l'entorn d'un castell medieval, que Bédier ha extret d'una de les versions més antigues de la llegenda de Tristany. Què destacaríeu de la descripció? I per què la fa així?

2. ELS CAVALLERS

[...] *havent rebut del seu oncle les armes de cavaller, passà el mar amb l'estol de Cornualla, es féu reconèixer dels antics vassalls del seu pare, desafià l'occidor de Rivalèn, l'occí i recuperà la seva terra.* (p. 6)

A inicis de l'edat mitjana, la terra que treballaven els pagesos era la principal font de riquesa. Els senyors la defensaven mitjançant guerrers a cavall anomenats cavallers. Lluitar a cavall va ser una idea copiada dels àrabs, perquè fins al segle VIII havien lluitat a peu. Però van veure que els àrabs utilitzaven estreps, la qual cosa permetia lluitar amb l'espasa sense caure del cavall.

El senyor concedia terres al cavaller. Aquesta concessió de terres s'anomenava *feu* i l'acord entre el senyor i el cavaller, *feudalisme* (del llatí FEUDUM). El senyor feudal alhora era vassall d'un senyor més poderós o d'un rei.

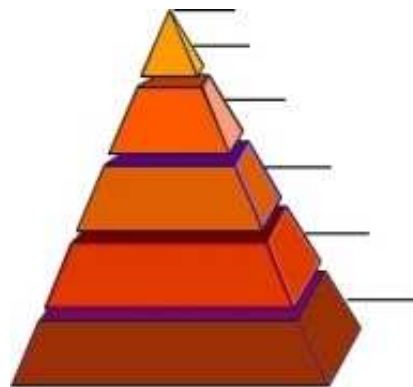
1. Escriviu el significat dels conceptes que us proposem:

- Feudalisme:
-
-

- Cavaller:
-
-
- Noble:
-
-
- Serf:
-
-

2. Al principi, qualsevol home que tingués un cavall i una espasa podia arribar a ser cavaller, però amb el temps només els fills dels cavallers van tenir el privilegi de poder-ho ser. Ja a finals del segle X a Europa, la cavalleria va esdevenir l'arma de guerra més important. Configurada ja la societat feudal, gairebé tot depenia d'un senyor o altre i, aquest, d'altres senyors fins a arribar al rei. De manera que la terra quedava repartida entre els comtes, la noblesa i l'església. Els pagesos quedaven lligats al seu senyor; els molins, les cases, les eines i gairebé tot, també. A canvi, el senyor es comprometia a donar ajut en cas de guerra. I és que principalment la guerra medieval consistia a cremar pobles i matar els pagesos que treballaven la terra –la primera font d'ingressos– de l'enemic. La societat de l'edat mitjana era una institució divina: cada una de les classes ocupava una jerarquia imposada per Déu que havia de romandre immutable.

Escriuiu els grups que formen la piràmide de la societat feudal: nobles, bisbes, abats i abadesses (A); cavallers, clergues, monjos i monges (B); comtes i comtesses (C); artesans (D); pagesos (E), rei (F)

3. Armar un cavaller era una cerimònia que consistia essencialment en el cenyiment de l'espasa i els esperons que el rei o senyor posava al futur cavaller, i el cop que amb el palmell de la mà li donava al clatell o a la galta. A partir de la segona meitat del segle XI, la cerimònia apareix mencionada de manera més clara.

Bédier escriu molt de passada el nomenament de Tristany com a cavaller. Hi ha, però, en una versió més antiga, concretament la de Gottfried von Strassburg, que ens explica de manera més detallada aquest nomenament:

[...] Llegaron juntos a la catedral, donde participaron en la misa y recibieron la bendición que les correspondía. Marc cogió a Tristán, su sobrino, de la mano y le ciñó la espada y las espuelas.

Busqueu a la hiperenciclopèdia la manera com es nomenava un cavaller a la Corona catalanoaragonesa i mireu si hi ha alguna semblança amb el fragment anterior.

4. Escriviu com us imagineu que va ser la cerimònia de nomenament de cavaller a Tristany. Utilitzeu un llenguatge acurat, imitant l'estil de Bédier.

5. Llegiu aquest fragment del *Llibre de l'orde de cavalleria* de Ramon Llull que explica com un escuder és nomenat cavaller. Dramatitzeu-lo i representeu-lo amb dos o tres companys.

Con lo prevere ha fet ço que pertany a son ofici, adoncs cové que lo príncep, o l'aut baró qui vol fer cavaller l'escuder que demana cavalleria, haja virtut e orde de cavalleria en si mateix, per tal que pusca per gràcia de Déu dar virtut e orde de cavalleria. E si lo cavaller no és ordonat e virtuós en si mateix, per tal que pusca per gràcia de Déu dar virtut e orde de cavalleria. E si lo cavaller no és ordonat e virtuós en si mateix, no pot donar ço que no ha, e és de pijor condició que les plantes, qui han virtut de donar les unes a les altres llur natura; e açò mateix se segueix de les bèsties e de les aus.

Aital cavaller malvat qui desordonadament vol fer e multiplicar orde, fa injúria a cavalleria e a l'escuder e, d'açò per què ell deuria ésser desfet, vol fer ço qui no cové ésser fet. E per lo falliment d'aital cavaller s'esdevé que algunes vegades l'escuder qui pren cavalleria no és tan ajudat per la gràcia de Déu ni per la virtut de cavalleria; on, per açò tot escuder és foll qui d'aital cavaller pren cavalleria.

L'escuder davant l'atar se deu agenollar, e que lleu sos ulls a Déu corporals e espirituals, e ses mans a Déu. E lo cavaller li deu cenyir l'espasa, a significar castetat e justícia. E en significança de caritat deu besar s'escuder e donar-li queixada, per ço que sia membrant de ço que promet, e del gran càrrec a què s'obliga, e de la gran honor que pren per l'orde de cavalleria.

Aprés que lo cavaller espiritual e lo cavaller terrenal han complit llur ofici en fer cavaller novell, lo cavaller novell deu cavalcar e deu-se mostrar a la gent, per ço que tuit sàpien que ell és cavaller e que s'és obligat a mantenir e a defendre la honor de cavalleria; car on més de gents sabran sa cavalleria, major refrenament haurà lo novell cavaller a fer nulls falliments qui sien contra son orde.

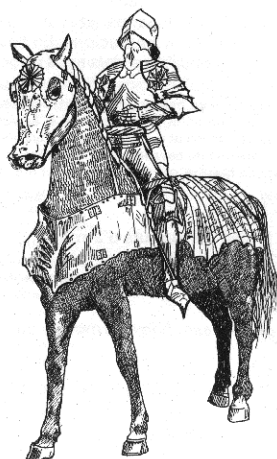
En aquell dia deu ésser feta gran festa, de donar convits, de boornar e de les altres coses qui es covenen a la festa de cavalleria. E lo senyor qui fa cavaller deu donar¹ al cavaller novell e als altres cavallers novells. E lo cavaller novell deu donar aquell dia, car qui tan gran do reep con és orde de cavalleria, son orde desment si no dóna segons que deu donar. Totes aquestes coses, e moltes d'altres qui serien llongament a recontar, pertanyen a donar cavalleria.

(Ramon Llull, *Llibre de l'orde de cavalleria*, p. 67-68)

6. A l'Annex 1 trobareu el capítol cinquè del mateix llibre de Ramon Llull, que us ajudarà a resoldre aquestes activitats:

- a) L'espasa del cavaller és semblant a una creu. Per què?
- b) Per a què serveix l'espasa, segons Ramon Llull?
- c) Què significa la llança del cavaller? I el penó? I la maça?
- d) Anomeneu les peces de l'arnès del cavaller de les quals parla Llull.
- e) Per què té un cavall el cavaller?
- f) Busqueu el nom de les peces de l'arnès del cavall. Senyaleu-les en el dibuix.

1 Fer presents.

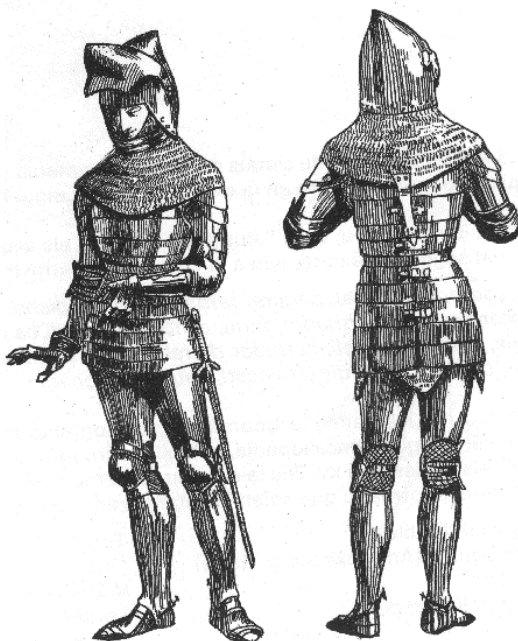

3. L'ARNÈS DEL CAVALLER

Es nua les calces, passa el brial, les hoses estretes i els esperons d'or; es vesteix l'ausberc, fixa l'elm damunt la ventalla; munta, esperona el seu cavall fins al pla, i apareix, amb l'escut contra el pit, cridant [...] (p. 84)

1. L'arnès del cavaller era un conjunt d'armes que utilitzava el cavaller per a defensar-se de l'enemic, format per *armes defensives* que servien per protegir-se (casc, arnès dels braços i de les cames...) i *armes ofensives* amb les quals podia atacar (llança, espasa, daga, atxa...). Els primers a utilitzar l'arnès foren els carolingis, amb Carlemany com a rei, als quals va imitar tot Europa. No solament els cavallers anaven protegits sinó que els seus cavalls també portaven un arnès que anomenaven *defenses del cavall*. Amb el pas del temps, l'armadura va anar evolucionant des de les peces de metall o cuir col·locades en punts vulnerables, fins a arribar a l'armadura completament metàl·lica.

- a) Us presentem una armadura completa ja de gairebé el segle xv. Busqueu els mots referents a les parts de l'armadura que no conegueu al diccionari i després senyaleu-los en el dibuix: *bacinet*, *espatllàs*, *guardabraç*, *colzera*, *manyopla*, *guantellet*, *cuirassa pectoral*, *faldatge*, *cuixera* o *cuixot*, *genollera*, *gambera* o *greva*, *sabata de ferro* o *sabató*, *ausberc*, *bavera*, *visera* i *gorgera*.

b) Resoleu aquest logogrif i obtindreu el nom d'algunes peces de l'arnès:

<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>	<u>6</u>	<u>7</u>	1 =	
							2 =	
<u>5</u>	<u>8</u>	<u>9</u>					3 =	
							4 =	
<u>5</u>	<u>3</u>	<u>7</u>	<u>2</u>	<u>10</u>			5 =	
							6 =	
<u>1</u>	<u>3</u>	<u>7</u>	<u>11</u>	<u>12</u>	<u>1</u>		7 =	
							8 =	
<u>5</u>	<u>3</u>	<u>13</u>	<u>1</u>	<u>3</u>	<u>1</u>		9 =	
							10 =	
<u>14</u>	<u>8</u>	<u>5</u>	<u>10</u>	<u>15</u>	<u>5</u>	<u>3</u>	11 =	
							12 =	
<u>9</u>	<u>1</u>	<u>16</u>	<u>1</u>				13 =	
							14 =	
<u>4</u>	<u>1</u>	<u>17</u>	<u>12</u>	<u>1</u>			15 =	
							16 =	
<u>18</u>	<u>5</u>	<u>12</u>	<u>10</u>	<u>1</u>	<u>8</u>	<u>8</u>	<u>1</u>	17 =
								18 =

c) Relacioneu les paraules obtingudes amb la seva definició:

- : Vesta de malles o làmines de ferro, que cobria els guerrers medievals des del cap fins als genolls o fins als turmells i era una de les principals armes defensives.
- : Peça de l'armadura que cobria el cap.
- : Arma defensiva consistent en una làmina de fusta, de cuir o de metall, que se subjectava per una ansa amb el braç esquerre i que sovint tenia la superfície anterior adornada amb els senyals o emblemes de la casa senyorial del guerrer.
- : Dard o espècie de llança curta que tiraven per ferir a distància.
- : Arma blanca, composta d'una làmina estreta de metall tallant per les dues bandes, de tres a cinc pams de llargada, acabada en punta per un cap i amb un mànec encreuat per l'altre.
- : Arma llançadissa, que es tira amb un arc o ballesta i consisteix en una tija de fusta que a un altre extrem té una punta de metall i en l'altre, de vegades, unes aletes de plomes o de metall.
- : Arma antiga contundent, consistent en un bastó molt més gruixut d'un extrem que de l'altre, pel qual s'engrapa.

- : Estoig d'una espasa o d'una altra arma o instrument llarguer.
- : Peça de ferro caladissa que formava part de l'elm i defensava la cara del guerrer.

d) A continuació, amb la combinació de números i lletres, podeu formar una de les citacions que encapçalen els capítols del llibre:

	<u>5</u>	<u>8</u>		<u>4</u>	<u>5</u>	<u>17</u>	<u>18</u>	<u>6</u>	<u>5</u>		
<u>14</u>	<u>2</u>		<u>8</u>	<u>1</u>		<u>12</u>	<u>11</u>	<u>3</u>	<u>10</u>	<u>6</u>	<u>5</u>
<u>9</u>	<u>11</u>	<u>6</u>	<u>10</u>								

d) Expliqueu el significat de la citació anterior:

2. En *El romanç de Tristany i Isolda*, però, ens trobem al segle XII i l'armadura no era gaire completa. Apareixen sovint aquestes parts: ausberc, elm, cofa i calces de ferro.

- Dibuixeu Tristany preparat per a lluitar amb les peces anteriors.
- Busqueu les armes ofensives que utilitzava Tristany per a lluitar contra altres cavallers, en les caceres i contra el drac.
- Expliqueu en què consisteix l'arma que es fabrica Tristany: l'arc Que-no-fall.

3. No tots els cavalls servien per al combat. N'hi havia de diferents tipus: els *cavalls de batalla*, que eren els millors per als combats; els *palafrens*, que eren més petits, en els quals cavalcaven les dames, els prínceps o els senyors quan anaven de camí; els *cavalls de càrrega* i els *cavalls de cursa*, que servien per a les caceres. Relacioneu el mot amb cada definició que us donem i després senyaleu amb números cada peça del dibuix:

1. Brida	Seient per a muntar el cavall.
2. Esperó	Fre i regnes del cap del cavall.
3. Testera	Cada una de les corretges que sostenien els estreps.
4. Sella	Defensa del cap i coll del cavall.
5. Alforrat	Part de la sella per a aguantar els peus del cavaller.
6. Capçana	Element per a estimular el cavall.
7. Coberta	Cavall amb defenses o cobertes de cuir.
8. Collar	Tota la protecció del cavall.
9. Estreps	Defensa del cap del cavall.
10. Gambal	Protecció del coll del cavall.

4. ELS VESTITS DELS NOBLES

[...] *les pedreries regalimaven al llarg de llurs riques vestidures d'escarlata, de sendat i porpra.* (p. 19)

1. Durant l'edat mitjana ens trobem davant d'una ostentosa noblesa que, per mostrar la seva riquesa, utilitza unes robes molt cares com el brocat de fil d'or, domàs, drap daurat... carregades de pell i de joies, i una moda molt variant. Com creieu que avui podem saber com anaven vestits els nobles a l'edat mitjana?

2. Al segle XII i segles posteriors la base del vestuari, tant dels homes com de les dones, era el mateix: com a roba interior portaven una camisa que podia arribar fins a la cintura, fins als genolls o més avall. Anava cordada o amb botons i era feta de lli o de seda. De vegades, en lloc de camisa portaven un cilici, fet de roba molt més gruixuda. Alguns la consideraven un signe de mortificació. Damunt de la camisa portaven la gonella i, per damunt, la cota.

Esbrineu quins tipus de teixit, a part del lli o la seda, utilitzaven les persones al segle XII per a vestir-se. Podeu trobar informació, per exemple, a *Breve historia del traje*, de J. Laver, o a <http://www.artehistoria.com/historia/contextos/1340.htm>.

3. Els homes portaven una túnica ajustada amb unes mànigues molt amples a l'alçada del canell, la gonella. També portaven una caputxa, que en segles anteriors formava part del mantell, però a la segona meitat de segle es va convertir en una peça independent: una esclavina que arribava a l'alçada de les espatlles. Recordeu algun personatge literari o cinematogràfic que portés aquesta esclavina?

4. Ompliu els buits del text següent amb els mots que us oferim: *barret, calçons* (2 cops), *caputxa, cinta, còfia, cuir, gorra, llana, fil* i *mitges*. Després, busqueu en algun llibre d'art un fresc medieval on es vegin figures masculines amb la vestimenta que hem explicat fins ara:

Hi havia diferents tipus de barrets: des del barret frigi, punxegut, fins a una o un d'ales amples que es portaven damunt de la dels viatges. A dins de les cases, els homes de vegades portaven una de fil senzill que els tapava les orelles i anava lligada davall de la barbata.

A la part de baix, es portaven uns o unes, que es tallaven amb la forma de la cama i es feien amb teixit de o Les mitges arribaven fins a la meitat de la cuixa, amb la vora adornada, i eren prou amples per poder-les posar per damunt dels Alguns arribaven fins al turmell, d'altres tenien una amb un estrep que anava sota l'empenya del peu, i d'altres de vegades anaven amb una sola de que a la vegada feia de sabates d'anar per casa. De vegades estaven fets amb colors vistosos i de ratlles.

5. Al voltant de l'any 1130 va aparèixer un nou estil per a les dames, de clara influència oriental, importada pels croats: una moda amb robes ostentoses i luxoses. Les dames duïen una gonella (com els homes), túnica molt ajustada fins als malucs, i la faldilla –en un tall diferent– queia en plecs fins als peus. De vegades era tan llarga que formava una cua. La túnica exterior o cota també es va fer més ajustada i de mànigues més amples. Portaven un vel que se subjectava de vegades amb una diadema circular o semicircular d'or que es posaven al front. A finals del XII i fins gairebé el segle XIV es va portar una toca anomenada *barbette*: consistia en una banda de lli que passava per sota la barbata i que pujava fins a les temples. Durant la mateixa època també es va usar molt una altra toca: era de lli fi o de seda de color blanc, cobria el coll i part de l'escot i de vegades se subjectava a l'extrem superior de la túnica; les vores s'apujaven i se subjectaven al cap per davall del vel, emmarcant la cara (molt semblant a les toques de les monges).

Busqueu en altres novel·les medievals, en *Curial i Güelfa* (capítols 24 i 62, per exemple) i en *Tirant lo Blanc* (capítols 163, 164 i 232, per exemple) algunes descripcions dels vestits que portaven les dames i els nobles.

6. Per damunt de tots els vestits, per sobre de la gonella i la cota, se solia portar un mantell sense mànigues que feia d'abric. Els mantells dels nobles podien estar recoberts per pells com el vaire i l'ermini, i també podien ser brodats amb pedres precioses, perles, or i plata. Es cordaven al pit amb uns cordons, un afibllall o un fermall. El mantó era una altra peça semblant al mantell: no estava obert al davant (era obert pels costats), i tenia dues ales que es podien lligar amb uns cordons. No servia per a cobrir el cap, però de vegades anava acompanyat d'un caperó. Dibuixeu una dama segons les explicacions que us hem donat.

7. En *El romanç de Tristany i Isolda* veiem com l'autor fa una acurada descripció de la roba i els vestits dels nostres protagonistes: des de robes luxoses i exòtiques amb dibuixos d'animals salvatges, o bé guarnides amb pedreria preciosa, fins als parracs i capes de llebrosos i pelegrins. Vegem-ne alguns exemples:

Va vestida amb un estret brial gris, on corre un fil d'or menut; un fil d'or està trenat amb els cabells, que li corren fins als peus. (p. 45)

[...] *una pell de cabra amb parracs de llana damunt l'esquena.* (p. 82)

[...] *els engiponà amb cotes de burell i capes de xamellot grossolà* [...] (p. 14)

a) Busqueu al diccionari els mots següents: *brial, calça, cilici, cotes de burell, ermini, gonella, guimpla, sendat, vaire i xamellot.*

b) Dibuixeu les peces de vestir anteriors.

8. Busqueu el fragment d'*El romanç de Tristany i Isolda* en què l'ermità Ogrí compra roba per a Isolda perquè pugui presentar-se davant del rei i digueu quin nom rep aquesta roba.

9. Ara busqueu quan ella ja està preparada per anar davant del rei, i feu una descripció lliure de com va vestida. Procureu utilitzar paraules de l'època i un registre culte.

10. En el moment de «complir» l'ordalia (p. 68) Isolda es despulla dels seus rics vestits i dels seus preuats joiells. Es queda únicament amb una túnica sense mànigues. Per què creieu que ho fa? Què simbolitza el fet de quedar-se només vestida amb una túnica?

11. En el relat també apareixen llebrosos (p. 46) i pelegrins (p. 68). Busqueu quin tipus de vestimenta porten. Descriviu-la i dibuixeu-la.

12. En *El romanç de Tristany i Isolda* apareix el cilici al final del capítol XVII. Busqueu el fragment on apareix i expliqueu per què Isolda l'utilitza.

13. Tot i l'acurada descripció de Bédier, en la versió de Gottfried von Strassburg encara hi ha més descripcions de vestuari, sobretot en el d'Isolda. Us proposem que en llegiu una i, després, la compareu amb una altra descripció d'*El romanç de Tristany i Isolda*:

Llevaba una capa de terciopelo marrón y un vestido cortado según el estilo francés. En la parte lateral que cubría sus caderas, el vestido estaba entallado y tenía una guarnición de flecos, ciñéndose el cuerpo con un cinturón situado en el lugar exacto que debe ocupar un cinturón. El vestido le encajaba tan bien como si fuera una segunda piel. En ningún lugar se levantaba, sino que se adaptaba suavemente a su cuerpo, acomodándose a éste en todos los puntos, tanto arriba como abajo. Al llegar a los pies, formaba pliegues y tenía los adornos más ricos que quepa imaginar. La capa estaba primorosamente forrado de armiño, blanco por dentro, formando franjas ondulantes. Tenía exactamente el largo adecuado. Su reborde ni caía sobre el suelo ni quedaba muy por encima del mismo. Allí se había cosido una fina piel de marta cebellina, que encajaba tan bien como lo

exigía el sentido de la proporción cortesano, no siendo ni demasiado estrecha ni demasiado ancha, negra y con motas grises. El negro y el gris estaban ahí tan bien entremezclados que ninguno de los dos colores destacaba en exceso [...] En el lugar donde debían ir los broches, se había cosido un pequeño hilo con perlas blancas ensartadas...

(Gottfried von Strassburg, *Tristán e Isolda*, p. 343-344)

14. Les joies són un complement al vestits que porta Isolda la Blonda. Busqueu-ne. En podeu trobar, sobretot, en els capítols IX, XII, XVII.

5. ELS MENJARS

[...] les portes del palau s'obriren a tots els vinents; rics i pobres pogueren asseure's i menjar [...] (p. 63)

1. L'alimentació a l'edat mitjana bàsicament estava composta per carns, cereals, pa i salses. La majoria dels animals que es menjaven eren de corral (cabrit, porcell, vedell, gallina, moltó, capó, gat...). Els senyors no tenien per costum menjar els animals que havien caçat. Busqueu com es cuinaven els animals. Podeu consultar, per exemple, aquestes webs:

- <http://www.historiaviva.org/es/indice.shtml>
- <http://www.ukrpg.org/carmille/3recetas.html>

2. També menjaven peix, sobretot en temps de Quaresma, quan estava prohibit menjar carns, ous i mantega. Quins eren els que menjaven més? Com els coïen? Podeu consultar les webs anteriors i <http://www.users.globalnet.co.uk/~sablefox/loH/Links.html>.

3. Menjaven patates, que eren menjars fets a l'olla, de moltó, gallina, cabrit, llebre, o bé solament de verdures. Creieu que eren importants, en l'alimentació medieval, les verdures i hortalisses?

4. A l'edat mitjana els animals tenien un simbolisme. Per què creien que les aus a l'hora de menjar tenien més prestigi que els animals de terra?

5. Donaven molta importància a les salses: se servien a part i estaven fetes a base de vinagre, agràs (suc de raïm verd) o llimona i herbes aromàtiques. N'hi havia de molts tipus, segons la carn o el peix que havien d'acompanyar. S'utilitzava molt poc l'oli d'oliva o de nous. Com s'organitzava un banquet?

6. A les menjades no faltaven els vins i també eren molt apreciades la cervesa i la sidra. Després de les menjades, per facilitar la digestió se servien uns beuratges a base d'herbes (d'anís, de sàlvia, de romaní...) o hipocràs, un vi perfumat amb mel o espècies. Esbrineu si els àpats acabaven amb cafè o te.

7. Els estris que s'utilitzaven per a menjar eren únicament els dits –segons les normes socials era de bona educació menjar amb tres dits–, una cullera per a les salses i el brou i un coltell o ganivet. Es compartia el got o anap (fet de fusta o metall) amb el convidat del costat. També es posaven petits bols amb aigua per a netejar-se els dits quan s'havia acabat de menjar. Per què no s'utilitzava la forquilla al segle XII?

8. De Francesc Eiximenis, autor català del segle XIV, tenim un llibre titulat *Com usar bé de beure e menjar*, que explica com s'ha de menjar a taula i fa unes recomanacions senzilles, algunes de les quals poden ser útils fins i tot avui. Llegiu-ne el fragment següent i digueu quines recomanacions són encara actuals:

Menja ab la boca tancada aytant com puxes [...], ne jamés parles molt cant menjant, ans deus callar [...] Nuyl temps, donchs, menjant, faces brogit ab dents ne ab labis de ton menjar [...] Nuyl temps en taula te vulles purgar les dents ne les ungles, ne ensenyar res qui puxa l'altre provocar o moure a horror ne a vòmit. Ne [...] deus parlar de coses leges, axí com de fems ne de crestiris², ne de malalties leges, ne de hòmens penjats ne sentenciats [...]. Los hòmens honests cant menjant no obren la bocha, així com dit és, car badant la bocca en menjant, per força ha a ensenyar ço que té dins la bocha e ço que mastegua, qui poria l'altre provocar a vòmit.

(Francesc Eiximenis, *Com usar bé de beure e menjar*)

9. De llibres de receptes de cuina ja se n'escrivien a l'antiguitat. El primer llibre que es coneix és *De Re coquinaria* de Marco Gavius Apicius; un altre és *Observatione ciborum* d'Anthimus, grec exiliat a la Gàl·lia que escriví el primer llibre francès de cuina. A Catalunya tenim dos prestigiosos llibres de cuina de l'edat mitjana. Quins són?
10. Prepareu un menú medieval, a partir de les receptes d'aquests dos llibres. L'any 1996 se'n va fer una edició a l'editorial Curial. Si no teniu els llibres, podeu buscar les receptes a internet.
11. Busqueu pintures medievals on es vegi algun banquet o àpat i descriuiu tot el menjar que hi ha i els estris que utilitzaven.
12. Busqueu com podia ser l'àpat d'un dia feiner d'un camperol. Esbrineu quantes menjades feia i què menjava.
13. En *El romanç de Tristany i Isolda* no apareixen grans àpats, sinó únicament aliments de primera necessitat i propis de gent pobra, que són els que prenen Tristany i Isolda quan viuen al bosc. Tanmateix no s'estan de menjar carn.
 - a) Quines menges apareixen en *El romanç de Tristany i Isolda*?
 - b) Comenteu la citació *No mengen sinó carn de les salvatgines i enyoren el gust de la sal* (p. 47).

6. ELS JOCS

Però, com aquests mercaders d'estranya mena consumien el dia en els nobles jocs de les taules i dels escacs, i semblaven més entesos a manejar els daus que a mesurar el forment. (p. 15)

A l'edat mitjana el joc tenia una gran importància: permetia buscar alegries i gaudis perquè es poguessin suportar les penes i treballs que podien sobrevenir. Així ho comenta Alfons X el Savi, en el seu llibre *Libro de los juegos*, primer llibre de jocs de la literatura europea.

Alguns dels jocs més populars en aquella època foren les tabes i els daus; i entre els jocs de tauler destacarien els escacs i el backgammon, evolució de l'antiga tabula romana.

1. En *El romanç de Tristany i Isolda* apareixen anomenats alguns jocs, concretament en els capítols III i XVII. Quins són?
2. En una ocasió, amb qui juga el rei Marc? A quina conclusió us fa arribar el fet que es presenti un home jugant amb una dona?

2 Lavatives.

3. El joc dels escacs va ser considerat un joc reial perquè hi jugaven nobles i reis. Inventat a Pèrsia, es popularitzà durant el segle XII a Europa a través dels àrabs. Aquest joc representa l'enfrontament entre dos senyors i desenvolupa una estratègia bèl·lica. Es va conèixer primer amb el nom de *xaturanga*. Busqueu quin és l'origen de la paraula *xaturanga* i quin significat té.

4. Busqueu el nom de cada peça dels jocs dels escacs en persa. Us pot ajudar la web següent: <http://www.hottopos.com/collat3/11concha.htm>.

5. Feu una partida d'escacs seguint les primeres regles originals del joc:

1. L'actual dama es mou una casella en diagonal, endavant o endarrere, i captura de la mateixa manera.
2. Els alfils salten dues caselles en diagonal, endavant i endarrere, encara que hi hagi peces al mig, i capturen de la mateixa manera.
3. El peó que aconsegueix la vuitena casella es transforma en dama.
4. Un jugador que perd totes les seves peces i es queda sol amb el rei es considera vençut. També perd quan, per ofegament, està impossibilitat de fer la tirada.
5. No existeix ni capturar ni enrocar.
6. El peó no té el privilegi de saltar dues caselles en el seu primer moviment.

6. Segons una llegenda, el rei va voler recompensar l'inventor d'aquest joc reial i li va dir que li concediria allò que més desitgés. L'inventor li va demanar –i al rei li va semblar poca cosa– un gra de blat per a la primera casella, dos per a la segona, quatre per a la tercera, vuit per a la quarta... en progressió aritmètica. Amb quants grans s'acaba aquesta progressió aritmètica?

7. Seguiu els moviments del cavall del joc dels escacs –de vegades, de totes les opcions possibles haureu d'endevinar la correcta– i obtindreu la primera part d'una de les citacions més conegudes d'*El romanç de Tristany i Isolda*. Com a pista us donem la primera síl·laba (A) i subratllem la segona síl·laba al tauler. La segona part de la citació la trobareu més fàcilment ajuntant (de dalt a baix i d'esquerra a dreta) les síl·labes que quedaran.

A.....
.....
.....
.....

EN	NI	VÓS	AL	LA	
	NOS	ME	ÉS	<u>MIC</u>	VA
VÓS	XÍ	TRES		VÓS	MORT
	EN	DE	AI	NI	
VÓS	SENS		SENS	LA	ME
	VA	VI	MI	DA	JO

8. L'altre joc que apareix en *El romanç de Tristany i Isolda* és el joc dels daus. Els primers daus que es coneixen foren trobats a les tombes reials sumèries d'Ur i daten del tercer mil·lenni aC. Tenien forma de piràmide triangular. A les tombes egípcies s'han trobat daus de quatre cares allargades i daus cúbics, fets de marfil i os. Ja es jugava als daus en els banquets de la Grècia clàssica i en sales destinades als jocs de daus a Roma. L'origen dels daus el trobem als ossos dels turmells de les ovelles o altres animals, anomenats popularment *tabes*, *pidos* o *pídols* i també *callossos*. Aquests ossets tenen quatre cares amb diferent valor.

- Pregunteu a persones grans si coneixen el joc i com hi jugaven. També ho podeu buscar a <http://www.xtec.es/~qpubill/>.
- Esbrineu com es preparaven les tabes per a jugar.
- Busqueu diferents maneres de jugar a les tabes.

9. *Alea iacta est* és una frase que Juli Cèsar va dir quan va ordenar a les seves tropes creuar el Rubicon i desencadenar la guerra civil que el portaria al poder. Què vol dir literalment aquesta frase? Podeu demanar ajuda al professorat de llatí o consultar-ho en un diccionari.

10. Quan en *El romanç de Tristany i Isolda* es parla del *joc de taules*, segur que es fa referència al *backgammon*. *El joc de taules* és el nom que s'hi va donar a partir del segle I dC, però originàriament era anomenat *nard* a Pèrsia i a l'Orient Pròxim. Segons una llegenda, el va inventar un savi anomenat Qaflan. El joc representava el curs sencer d'un any. El tauler tenia un total de 24 punts per a les 24 hores del dia; els 12 punts de cada meitat del tauler eren els mesos i el signes del zodíac; les 30 peces eren els dies del mes; i els daus constituïen el dia i la nit, i el total de 7 punts que sumaven les cares oposades d'un dau representaven els dies de la setmana i els planetes que en aquell moment es coneixien.

En l'actualitat encara s'hi juga, però s'ha divulgat amb el nom anglès de *backgammon*. Busqueu les regles del joc i confegiu un text instructiu en què les expliqueu. Les podeu consultar a <http://www.barcelona2004.org/cat/eventos/juegos/backgammon.htm>.

III. ANÀLISI D'EL ROMANÇ DE TRISTANY I ISOLDA

1. ARGUMENT, ORIGEN I VERSIONS

L'origen de la llegenda de Tristany i Isolda s'ha de buscar dins el poble celta i, concretament, en tres «estories» de raptos irlandesos (*aitheda*): *Deirdre i Noisé*, *Baile et Aillinn* i, sobretot, *Diarmaid i Grainne*. D'aquestes tres belles històries pren model l'autor de la llegenda de Tristany i Isolda. Però les llegendes canvien, els autors hi introdueixen innovacions segons el gust dels oients i les corts on reciten. I és això el que passa amb la llegenda de Tristany i Isolda. Quan travessa el mar i arriba a França, els cantors bretons que propagaran la llegenda per tot el continent hi aniran introduint canvis al gust del moment.

1. Busqueu en un diccionari literari la història de Diarmaid i Grainne i estudeu les semblances amb la llegenda de Tristany i Isolda.

2. Busqueu qui va ser Joseph Bédier i expliqueu d'on parteix per començar a escriure la seva versió de la llegenda.

3. De relats sobre Tristany i Isolda ens n'han arribat molts, en moltes versions diferents al llarg de la història de la literatura. Us proposem que completeu aquesta taula:

<i>Autor</i>	<i>Època</i>	<i>Títol</i>
Thomas d'Anglaterra		
Bérout		
Maria de França		<i>El lligabosc (lai)</i>
Eilhart von Oberg		<i>Tristrant</i>
Gottfried von Strassburg		<i>Tristan und Isolde</i>
		<i>Tristany rossinyol</i>
Frare Robert		<i>Tristram saga</i>
Gerbert de Montreuil		
		<i>Folie de Tristany</i> (Oxford); deriva de la versió de Thomas
Anònim		<i>Folie de Tristany</i> (Berna); deriva de Bérout
		Tristany en prosa
Sir Walter Scott		
Matthew Arnold		Tristram and Iseult
Swinburne		
Joseph Bédier	1900	
Thomas Mann		Tristan
Alicia Yllera		Tristán e Iseo

4. A més de les versions conegudes, hi ha obres literàries des del segle XII que fan referència a Tristany i Isolda: de Chrétien de Troyes, per exemple, se sap que va escriure un *Roi Marc et Ysalte la Blonde*, el manuscrit del qual s'ha perdut. Chrétien de Troyes va ser

detractor del relat sobre Tristany i Isolda perquè transgredia valors socials, ètics, religiosos, metafísics i ontològics. Anomeneu algunes d'aquestes transgressions.

5. Al llarg de l'edat mitjana es va tractar de combatre la llegenda de Tristany i Isolda. El mateix Chrétien de Troyes a la seva obra *Cligès* la denuncia. Llegiu aquests fragments (extrets d'*El arte de amar en la Edad Media*, de Michael Cazenave i altres, p. 54 i 56), un de *Cligès* i l'altre, un poema solt, i comenteu-los:

*Su cuerpo estuvo repartido entre dos
y su corazón perteneció por entero a uno.
Así pasó toda su vida,
pues jamás rechazó a ninguno de ellos.
Ese amor no fue razonable.*

*No bebí jamás el brebaje
con que Tristán fue envenenado
pero más que a él me hacen amar
el buen corazón y el deseo puro.
Así se me debe reconocer
Pues jamás fui obligado a ello.
Simplemente creí mis ojos,
Por cuya falta entré en la vía
De la que no saldré jamás
Y no me he arrepentido de ello.*

6. Llegiu el lai *El Iligabosc* de Maria de França (que trobareu a l'Annex 1) i, després, digueu quin és el tema que tracta i quina estructura té.

7. Us presentem un fragment en vers de Béroul. Traduïu-lo amb l'ajuda del professorat de francès del vostre centre i feu una versió literària del fragment:

*Iseut fu au feu amenee;
De gent fu tote avironee,
Que trestuit braient et tuit crient.
Les traïtors le roi maudient.
L'eve li file aval le vis.
En un bliaut de paille bis
Estoit la dame estroit vestue
Et d'un fil d'or menu cosue.
Si chevel hurtent a ses piez,
D'un filet d'or les a trechiez.
Qui voit son cors et sa fachon,
Trop par avroit le cuer felon
Que nen avroit de lié pitié.
Mot sont li braz estroit lié!*

(vv. 1141-1154)

8. L'any 1992 es va descobrir un nou fragment de 154 versos de la versió de Thomas d'Anglaterra. Es van trobar a l'abadia de Holm Cultram a Carlisle. Són dos folis que servien de guarda d'un cartulari. En aquest fragment apareixen les primeres paraules

d'amor entre Tristany i Isolda després d'haver begut el filtre amorós. Segons Isabel de Riquer, es confirma la hipòtesi que amb Thomas d'Anglaterra apareix per primera vegada un diàleg amorós, una declaració d'amor i a partir d'aquí serà obligatori a totes les novel·les d'amor que s'escriuran.

Llegiu el fragment i expliqueu el joc de paraules equívocues entre *amar*, *la mar* i *amargo*:

«Si vos no hubierais venido, yo tampoco estaría aquí, y no sabría lo que es amar. ¡Es extraordinario que no odie la mar quien un mal tan amargo conoce en la mar, y a quien la angustia es tan amarga! Si yo alguna vez saliera [de la mar], creo que no volvería a entrar.»

Tristán ha meditado cada una de sus palabras, pero ella le ha desorientado de tal modo a causa de este «amar», al que tantas veces ha cambiado [el sentido], que no sabe si este dolor es por «la mar» o por «amar»; si ella dice «amar» a causa de «la mar» o en vez de «amar» dice «amargo». [Tristán], temeroso, [se] pregunta, si el amor hubiera prendido en ella, lo aceptaría o lo rechazaría... Le pareció que tenía gran cantidad de significados; pasó por alto uno de los tres y preguntó por los otros dos: la mar y amargo, pues estos dos males se pueden sentir al mismo tiempo: uno produce mareo y el otro es repugnante.

(Tomás de Inglaterra, Berol, María de Francia i altres, *Tristán e Iseo*, p. 58-59)

9. A tota la península Ibèrica també era coneguda la llegenda, com demostren alguns poemes de trobadors com Guerau de Cabrera, que a la seva obra *Ensenhamen* (vv. 185-186) diu: *Tristan c'amava Iseut a lairon* ('Tristany que estimava Iseu d'amagat'); o Cerverí de Girona, que va escriure *Lo vers de Tristany*. Busqueu vosaltres obres de la literatura catalana (o d'altres literatures que conegueu) on surtin anomenats personatges de la llegenda.

10. Hi ha autors catalans, ja dins del Renaixement, que recorden Tristany, per exemple Bernat Metge a *Lo somni*. Altres l'ataquen i el titllen d'immoral. Llegiu els textos següents (extrets de la pàgina 13 de Tomás de Inglaterra i altres, *Tristán e Iseo*) i comenteu-los:

Elles entenen ésser en gran felicitat haver molt delicadament e loçania, e saber parlar diverses lengatges, recordar moltes cançons e noves rimades, al·legar dits de trobadors e las Epístolas de Ovidi, recitar les ystòrias de Lançelot, de Tristany, del rey Artús e de quants amorosos són stats a lur temps

(Bernat Metge, *Lo somni*)

Lo temps en legir coses inútils e falses e trufadores, axí com fan aquells que ligen lo libre de Na Guineu o libre de Tristany o de Rotlan o semblants pagueses; car, com diu sanct Ambròs, hom chrestian, a qui déus ha dades e lexades tantes meravelloses Scriptures e tantes precioses qui parlen de tot ço que l'hom pot desitjar, fort és culpable si totes aquestes coses aytals lexa e recorra a libres trufadors e monçoneguers.

(Francesc Eiximenis, *Primer del Chrestian*)

Ací pot entendre vostra devoció que hom deu legir libres aprovats, no pas libres vans, així com les faules de Lançalot e de Tristany, ni·l Romanç de la guineu, ni libres provocatius a cobejança, així com libres d'amors, libres d'art d'amar...

(Fra Antoni Canals, *De modo bene vivendi*)

11. Alguns dels elements que han creat la llegenda de Tristany i Isolda són d'origen purament folklòric. Busqueu-ne alguns.

2. ESTRUCTURA

1. El relat sobre Tristany i Isolda té una estructura pròpia i singular, encara que molts dels temes i motius dels quals es compon la llegenda tenen antecedents en altres tradicions narratives, fet que reflecteix que el públic medieval la coneixia bé.

- a) Ompliu la part dreta de la taula, explicant com es reflecteix l'esquema comú dels relats heroics tradicionals en la llegenda sobre Tristany i Isolda:

<i>Esquema comú</i>	<i>Llegenda sobre Tristany i Isolda</i>
Heroi desconegut arriba d'una terra llunyana, amb unes qualitats excepcionals, es converteix en salvador de la comunitat. Com a premi rep una dona (filla o germana del rei) i funda una dinastia.	
Viatge d'un heroi a ultramar, on troba una dama d'un altre món, de tradició irlandesa.	
Aparició de la figura del col·laborador subordinat. Però en la majoria de relats és el rei qui per la seva valentia obté la mà de la princesa.	
Fugida al bosc on els amants tenen un final tràgic en les històries insulars, d'origen irlandès.	
L'heroi s'exilia, arriba a un país estrany, el rei del qual es veu amenaçat; l'heroi es posa al seu servei, venç els rebels i, com a premi, un altre cop, rep una dona.	
Esposa traïda que denega l'ajuda al marit, de tradició clàssica.	

- b) Hi ha, però, en el relat sobre Tristany i Isolda un tema que no apareix en cap relat precedent. Quin és?

2. *El romanç de Tristany i Isolda* té una estructura de tres parts: plantejament, nus i desenllaç. Feu un resum de l'argument de cadascuna de les parts de la novel·la (amb una extensió d'unes set línies per a cada part).

3. Aquesta novel·la té moments culminants en cadascuna de les parts, únics en la història de la literatura europea, sobre l'amor i la mort. Busqueu-los:

<i>Part</i>	<i>Capítol</i>	<i>Punts culminants</i>
1a		
2a		
3a		

4. Bédier comença cada capítol introduint una citació de diferents autors: algunes són de versions més antigues de la llegenda de Tristany i Isolda, una d'un trobador, una altra de Maria de França, de Dant..., tots autors que han tractat en un moment o altre el tema de Tristany. Veiem que hi ha autors des de l'edat mitjana com Bérout a autors romàntics com Walter Scott. Mireu de traduir les citacions a la nostra llengua. Demaneu ajuda, si ho creieu convenient, al professorat de literatura catalana, al d'anglès o al de clàssiques. I, després, busqueu la relació que té cada citació amb el contingut del capítol.

<i>Ca- pítol</i>	<i>Citació</i>	<i>P.</i>	<i>En català</i>	<i>Origen de la citació</i>
I	Du waerest zwâre baz genant: / Juvente bele et la riant!	1		Gottfried d'Estrasburg
II	Tristrem seyde: «Ywis, / Y wil defende it as knizt.»	7		Sir Tristrem (Walter Scott)
III	En po d'ore vos oi paiée / O la parole do chevol, / Dont je ai puis eü grant dol.	13		Lai de la folia de Tristany
IV	Nein, ezu was nith mit wine, / doch ez im glich waere, / ez was diu wernde swaere, / diu endelôse herzenôt / von der si beide lagen tôt.	21		Gottfried d'Estrasburg
V	Sobre totz avrai gran valor, / S'aitals camisa m'es dadan / Cum Iseus det a l'amador, / Que mai non era portada.	25		Rambaut, comte d'Orange
VI	Isot ma drue, Isot m'amie, / En vos ma mort, en vos ma vie.	29		Gottfried d'Estrasburg
VII	Vê dem selbiu getwerge, / Daz er den edelin man vorrit!	37		Eilhart d'Oberq
VIII	Qui veu son cors et sa façon / Trop par avroit le cuer felon / Qui nen avroit d'Iseut pitié.	41		Bérout

IX	«Nous avons perdu le monde, et le monde nous; que vous en samble, Tristan, ami? –Amie, quand je vous ai avec moi, que me fault-il dont? Se tous le mondes estoit orendroit avec nous, je ne verroie fors vous seule.»	47		Romanç en prosa de Tristany
X	Aspre vie meinent et dure: / Tant s'entraiment de bone amor / L'uns per l'autre ne sent dolor.	55		Béroul
XI	Oyez, vous tous qui passez par la voie, / Venez ça, chascun de vous voie / S'il est douleur fors que la moie. / C'est Tristan que la mort mestroie.	59		El Lai Mortal
XII	Dieu i a fait vertuz.	65		Béroul
XIII	Tristan de fors e chante e gient / Cum russinol que prent congé / En fin d'esté od grand pité.	71		Le Domnei des Amanz
XIV	Ne membre vus, ma belle amie / D'une petite druerie?	77		La folie de Tristan
XV	Ire de femme est a duter; / Mult s'en deit bien chascuns garder. / Cum de leger vient leur amor, / De leger revient leur haür.	81		Thomas
XVI	La dame chante dulcement, / Sa voix accorde a l'estrument. / Les mains sont beles, li lais bons, / Dulce la voix et bas li tons.	87		Thomas
XVII	«Bele amie, si est de nus: / Ne vus sans mei, ne jo sans vus.»	91		Maria de França
XVII I	El beivre fu la nostre mort.	97		Thomas
XIX	Amor condusse noi and una morte.	105		Dante, Inf., V

3. TÈCNIQUES NARRATIVES

3.1. Lectura per a ser escoltada

El romanç de Tristany i Isolda de Joseph Bédier és una versió de la llegenda de Tristany i Isolda moderna. Bédier fou un romanista del segle XIX que s'encarregà de modernitzar aquesta història medieval. Ell serà el digne continuador dels vells trobadors i reescriurà l'obra com si fos un contaire medieval i assumint una part molt activa en la narració.

1. Busqueu la definició de *joglar* i copieu-la al costat d'aquest dibuix:

.....

.....

.....

.....

2. Llegiu i analitzeu el començament de l'obra (interrogacions, manera de dirigir-se al lector, temps i persona verbal, tema i final). Us fa pensar realment en una manera de començar una obra per a ser llegida? Raoneu la resposta.

Senyors, ¿us plau de sentir un bell conte d'amor i de mort? És de Tristany i d'Isolda la reina. Escolteu com amb gran joia, amb gran dol s'amaren, després ne moriren un mateix dia, ell per ella, ella per ell. (p. 1)

3. En grup, repartiu-vos les pàgines que us indiquem i trobareu altres moments de l'obra en els quals es veu clarament que l'autor es dirigeix directament al públic com si es tractés d'un joglar. Copieu la citació i subratlleu-hi el verb o verbs introductoris utilitzats:

P.	Citació
13	
16	
25	
26	
31	
33	
38	

40	
42	
48	
93	
108	

4. Memoritzeu i reciteu una d'aquestes citacions com si fóssiu trobadors. Podeu utilitzar disfresses per tal de fer-ho més verídic.

5. Busqueu sinònims de *joglar* o *contaire* i digueu-ne el significat.

6. Altres fórmules que utilitza el narrador que fan que sigui un text per ser escoltat són les interrogacions i les exclamacions. Busqueu tres exemples de cada recurs –en podeu trobar a les pàgines 4, 5, 20, 26, 29, 31, 33, 37, 38, 40, 42, 43, 45, 50, 52, 53, 63, 73, 81, 92, 108 i 111.

Interrogacions

- Pàgina:
-
- Pàgina:
-
- Pàgina:
-

Exclamacions

- Pàgina :
-
- Pàgina :
-
- Pàgina :
-

7. De vegades, també l'autor utilitza fórmules típiques de les històries de transmissió oral com ara: *Doncs, vet aquí que...*, *Temps era temps...*

- a) A quin o quins gèneres us recorden les fórmules anteriors?
- b) Digues quines altres fórmules s'utilitzen en aquests gèneres.

3.2. Anticipacions i premonicions

1. Us deveu haver adonat que en la primera intervenció del narrador analitzada anteriorment trobem la primera anticipació, que correspon, precisament, al final de la història. Per tant, ja de bon començament sabem el tràgic final. Recordem l'anticipació:

Senyors, ¿us plau de sentir un bell conte d'amor i de mort? És de Tristany i d'Isolda la reina. Escolteu com amb gran joia, amb gran dol s'amaren, després ne moriren un mateix dia, ell per ella, ella per ell. (p. 1)

Però, l'autor no només ens indica quin serà el final, sinó que –en una altra anticipació– ens detalla que es tracta d'un bell conte d'amor. Digueu a quin personatge o acció fan referència i quin serà el resultat d'altres anticipacions que trobareu a la taula següent:

P.	Anticipació	Personatge/ Acció	Resultat
5	<i>Els barons li duien voluntat, i sobre tots els altres, com la història us ho assabentarà, el senescal Dinàs de Lidan.</i>		
51	<i>Senyors, era un dia d'estiu, al temps de la sega, un poc després de Pasqua granada, i els ocells a la rosada cantaven l'alba pròxima. Tristany sortí de la cabana, cenyí la seva espasa, aparellà l'arc Que-no-fall, i, sol se n'anà a caçar pel bosc. Abans que davalli la nit, una gran pena s'esdevindrà. No, mai uns enamorats no s'amaren tant i ho experiaren més durament.</i>		
52	<i>El forester hi va, i s'asseu sota la Creu Roja. Maleït sigui l'espia! Però morirà vergonyosament, com aquesta història us ho dirà tot d'una.</i>		
61	<i>Però, d'aquests tres, l'un morirà per l'espasa, l'altre finarà aspidat per una fletxa, l'altre negat; i, quant al forester, Perinís el Franc, el Blond, el matarà a cops de bastó, dins el bosc. Així Déu, que odia tota desmesura, venjarà els enamorats de llurs enemics.</i>		
63	<i>Amb tot, vinguda la nit, Tristany, com ho havia promès a la reina, s'esmunyí a casa del forester Orri, que l'albergà secretament dins el celler arruïnat. Que els bausadors es guardin!</i>		
73	<i>Demà, a trenc d'alba, bells senyors, guardeu-vos de Tristany! [...] Però, abans que els llebrers l'hagin desallotjat del seu jaç, llur amo haurà rebut una tal ferida, que cap metge no el sabrà guarir.</i>		
85	<i>Ah!, senyors, ¿per què digué aquesta paraula? Però, per aquesta paraula, morí.</i>		

2. A banda de les anticipacions que hem vist, també intuïm com s'esdevindran els fets a través de les premonicions dels personatges. Aquesta tècnica utilitzada per l'autor també podem considerar-la com si d'anticipacions es tractessin per tal de mantenir el lector atent i perquè es faci una idea del possible final. Busqueu tres premonicions que té Isolda sobre la sort del seu estimat, resumiu-les i expliqueu-ne el significat:

<i>P.</i>	<i>Tipus de premonició</i>	<i>Resum</i>	<i>Significat</i>
53			
88			
109			

3.3. Punt de vista del narrador

1. L'autor d'aquesta versió del relat del Tristany i Isolda, Joseph Bédier, utilitza un narrador que podria ser ben bé un joglar de l'edat mitjana. Per tant, el narrador sap en tot moment el que passarà a la història i fins i tot es pot permetre el luxe de prendre-hi part.

- a) Digueu en quina persona se'ns presenten els fets i transcriviu-ne exemples (de les pàgines 5, 6 i 13).
- b) Quin punt de vista diríeu que presenta l'obra?

2. El punt de vista intern implica que el narrador mostra les seves opinions i, per tant, és completament subjectiu.

- a) Per qui pren partit des de bon començament i quins personatges són presentats com a traïdors als ulls del lector?
- b) Amb quins noms anomena Andret, Denoalèn, Gondoine i Ganeló?

3. Busqueu el significat de la paraula *lausengiers* i digueu quina relació té amb dels deslleials presentats a la història.

4. Passem a analitzar ara les aportacions que fa el narrador.

- a) Cada vegada que un infortuni s'esdevé per als amants el narrador utilitza una interjecció de lament. Quina és? Busqueu situacions en què el narrador la utilitzi.
- b) També utilitza sovint la interjecció *ah!* per a manifestar emocions com l'alegria, el dolor, la indignació, la sorpresa... Digueu quin sentiment expressa el narrador en aquestes situacions en què apareix:

P.	Citació	Emoció
38	<i>Ah!, ¿a qui s'hauria acudit mai una tal traïdoria?</i>	
38	<i>Ah, Déu!, quin foll pensament!</i>	
39	<i>Ah, si hagués sabut que no seria admès a provar la seva innocència en combat singular, l'haurien esquarterat viu abans que sofrir que el lliguessin vilment.</i>	
40	<i>Ah, Déu!, ¿per què no els occí?</i>	
85	<i>Ah!, senyors, ¿per què digué aquesta paraula? Però, per aquesta paraula, morí.</i>	

- c) Una altra tècnica molt hàbil del narrador per fer que el lector s'apiadi dels amants és la utilització del nom de Déu com a salvador també de la parella. Busqueu els fragments en les pàgines 26, 33, 40, 42, 43, 61 i 108, i copieu-ne tres en què quedi clar que Déu s'apiadarà dels amants. Digueu també per què creieu que és tan important que la figura de Déu perdoni els enamorats.

5. Carles Riba, el traductor al català d'*El romanç de Tristany i Isolda*, ens reescriu a la «Nota Preliminar», unes paraules d'una carta-pròleg de Gaston Paris, mestre de Bédier:

«Tinc el plaer de presentar als llegidors el més recent dels poemes que l'admirable llegenda de Tristany i Isolda ha fet néixer. És ben bé un poema, en efecte, baldament escrit en bella i simple prosa. M.J. Bédier és el digne continuador dels vells trobadors que han assajat de trascolar dins el cristall lleuger de la nostra llengua l'embriagador beuratge en què els enamorats de Cornualla assaboriren en altre temps l'amor i la mort. Per redir la meravellosa història de llur encantament, de llurs joies, de llurs penes i de llur mort, tal com, sortida de les pregoneses del somni cèltic, rapí i trasbalsà l'ànima dels francesos de dotzè segle, s'ha refet, a força d'imaginació simpàtica i d'erudició pacient, aquesta ànima mateixa, amb prou feines deseixida, tota novella a aquestes emocions inconegudes, deixant-se envair per elles sense pensar a analitzar-les, i adaptant, sense aconseguir-ho completament, el conte que l'encisava a les condicions de la seva existència acostumada. Si ens hagués pervingut de la llegenda una redacció francesa completa, M. Bédier, per fer conèixer aquesta llegenda als lectors contemporanis, s'hauria limitat a donar-ne una traducció fidel. El destí singular que ha volgut que no ens arribés sinó en fragments dispersos, l'ha obligat a assumir una part més activa, per a la qual no bastava d'ésser un savi, per a la qual calia ésser un poeta...» (p. X-XI)

La prova que Bédier coneixia les diferents versions la tenim en les aportacions del mateix narrador en l'obra. Llegiu aquests fragments i, després, feu les activitats que us proposem:

Text 1:

Els contaires pretenen aquí que Brangiana no havia llençat al mar el flascó de vi d'herbes, no del tot escurat pels amants; sinó que al matí, després que la seva dama hagué entrat al seu torn en el llit del rei Marc, Brangiana abocà dins una copa el que restava del filtre, i la presentà als nuvis: que Marc en begué llargament i que Isolda llençà la seva part d'amagat. Però sapigueu, senyors, que aquests contaires han corromput la història i l'han falsejada. Si han imaginat aquesta mentida, és per falta de comprendre el meravellós amor que Marc portà sempre a la reina. Certes, com sentireu aviat, mai, malgrat l'angoixa, el turment i les terribles represàlies, Marc no pogué foragitar del seu cor Isolda ni Tristany:

però sapigueu, senyors, que no havia begut el vi d'herbes. Ni metzina, ni sortilegi; només la tendra noblesa del seu cor li inspirà amar. (p. 25)

- a) En el text 1 el narrador parla d'altres contaires. A qui es refereix?
- b) Quina és la diferència que Bédier introdueix en la seva versió?
- c) Per què creieu que ho fa?

Text 2:

Senyors, els bons trobaires d'antany, Bérout i Thomas, i missenyor Eilhart i mestre Gottfried, han contat aquest conte per a tots els que estimen, no per als altres. Us envien per mi llur salut. Saluden aquells que són consirosos i aquells que són feliços, els malcontens i els desitjosos, els que estan alegres i els que estan torbats, tots els enamorats. Tant de bo trobin aquí consol contra la inconstància, contra la injustícia, contra el despit, contra la sofrença, contra totes les penes d'amor! (p. 108)

- d) En el text 2 de nou el narrador torna anomenar els contaires atribuint-los una versió diferent a la seva. A quina versió diferent es refereix?
- e) Per què creieu que canvia la versió?
- f) Aquí, com a final de la història, anomena directament els noms dels autors de les diferents versions medievals, i ho fa amb el nom de *trobaires*. Busqueu informació sobre ells en un diccionari enciclopèdic.
- g) Com se'ns presenta Bédier en aquest text?
- h) Quin és el missatge que, segons Bédier, s'ha de donar als lectors de part de tots els contaires?
- i) Per què creieu que l'autor acaba amb aquest fragment: *Tant de bo trobin aquí consol contra la inconstància, contra la injustícia, contra el despit, contra la sofrença, contra totes les penes d'amor!?*

6. Una altra tècnica emprada per l'autor és la narració ràpida dels fets, anunciada per ell mateix. Tot seguit, llegiu uns fragments de la novel·la i, després, resoleu les activitats que plantegem:

Senyors, es convé al narrador que vol plaure, d'evitar les contarelles massa llargues. La matèria d'aquest conte és tan bella i tan diversa: ¿què se'n trauria, d'allargassar-la? Jo diré, doncs, breument, com després d'haver anat força temps errívol per mars i terres, Rohalt el Fe-Tinent atracà a Cornualla, retrobà Tristany, i, fent veure al rei el carboncle que temps era temps ell havia donat a Blancaflor com un car present nupcial, li digué [...] (p. 5)

I diré breument com Tristany, havent rebut del seu oncle les armes de cavaller, passà el mar amb l'estol de Cornualla, es féu reconèixer dels antics vassalls del seu pare, desafia l'occidor de Rivalèn, l'occí i recuperà la seva terra. (p. 6)

- a) Quins són els fets que sintetitza volgudament l'autor?
- b) Per quin motiu creieu que resumeix tant els fets?
- c) Trieu ara un dels dos fragments i escriviu la història que us imagineu que va poder passar.
- d) Busqueu altres passatges en els quals es vegi una narració ràpida dels fets, encara que l'autor no ho anunciï com en els casos anteriors.

4. PERSONATGES

Els personatges de la novel·la a simple vista semblen bastant simples i senzills. Tanmateix n'hi ha alguns de gran complexitat psicològica, com els dos protagonistes. Dels vint-i-vuit personatges que apareixen al llarg de la novel·la, alguns de manera únicament testimonial, estudiarem els que estan més a prop dels protagonistes.

4.1. Tristany

1. Contesteu breument sobre l'origen del personatge principal, Tristany:

- a) Tristany és un personatge d'origen noble, així ho demostren les seves arrels. Digueu qui són els seus pares i els seus orígens.
- b) Per què li posen *Tristany*?
- c) Tristany, per evitar la mort, va ser criat per Rohalt, que després el confià a Gorvenal perquè li ensenyés «les arts que convenen als barons». En què consistien?
- d) Què pretén Rohalt que faci Tristany, una vegada aclarit el seu origen?
- e) Tristany és armat cavaller pel seu oncle Marc i va a Leonís. Una vegada ha vençut l'enemic, pren una decisió. Quina?

2. En els primers capítols demostra que és un home valent amb les armes, que no té por a enfrontar-se amb els seus enemics: ni gegants, ni dracs, ni cavallers com ell.

- a) La seva segona proesa és vèncer el Morholt, que arriba d'Irlanda... Amb quin propòsit?
- b) Buscant la dama que ha de ser l'esposa del rei Marc, arriba a Irlanda i torna a lluitar i torna a vèncer. Contra qui?
- c) Però Tristany no solament mata éssers superiors a ells en força, sinó que mata cavallers com ell (els cavallers felons). Per què ho fa?
- d) Tristany i els seus amics lleials, demostren poca pietat amb l'enemic, fins i tot el narrador ens ho explica amb gran crueltat. Busqueu alguns fragments on es vegi aquesta sang freda de Tristany i els seus.

3. Tristany té una part molt humana, és un home «real», de carn i ossos: quan és segrestat enyora el seu pare adoptiu i el seu mestre; li agrada cantar i tocar l'arpa; es posa malalt i és ferit en algunes ocasions; i, per sobre de tot, estima.

- a) Tristany és un personatge que ens recorda en moltes ocasions Tirant lo Blanc. Busqueu semblances i diferències entre el cavaller Tristany i el cavaller Tirant.
- b) Des que beu el filtre d'amor no sembla el mateix. Com canvia la seva vida?
- c) Quan s'adona del seu desig, Tristany s'odia a ell mateix perquè veu que comet traïció al seu oncle, que estima moltíssim. Busqueu el monòleg on ocorre el que acabem d'explicar i memoritzeu-lo.
- d) Dramatitzeu el diàleg de la pàgina 23, que reproduïx el moment en què Tristany i Isolda es fan una declaració d'amor mútua.
- e) Escriviu una carta al rei Marc en nom de Tristany demanant perdó pel que acabarà fent.

4. A partir del moment en què Tristany beu el filtre sols viurà per estar a prop d'Isolda, per gaudir del seu amor. Seran astuts amb els seus els seus enemics i sempre trobaran

la manera d'acostar-se. Busqueu fragments de les trobades dels amants i les astúcies que porten a terme per estar junts:

<i>Trobada</i>	<i>Astúcia</i>	<i>Capítol</i>	<i>P.</i>
El gran pi		VI	
Salt al llit d'Isolda		VII	
La veu del rossinyol		XIII	
Enfilada al castell de Tintagel		XIII	
Missatge de Tristany al bosc		XVII	
Tristany es fa passar per foll		XVIII	

5. Tristany estimarà fidelment Isolda la Blonda, sempre, fins i tot quan es casarà amb Isolda de les Blanques Mans, amb qui no consumarà el matrimoni. Tanmateix té moments d'inseguretats respecte al seu amor. Quan li passa això?

6. En el capítol XVII Tristany es fa passar per boig per veure la seva estimada.

- a) Expliqueu la seva disfressa.
- b) Com entra al castell?
- c) Quin paper fa davant el rei?
- d) Quines declaracions fa Tristany foll?

- e) Busqueu un fragment que Tristany diu quan es fa passar per boig i que al llarg del llibre repetirà en dos altres moments, no amb els mateixos mots, però sí amb una única idea que parla sobre l'utòpic paradís on algun dia viuran plegats ell i la seva estimada.

7. Fent una anàlisi de Tristany més profunda, observem que des que coneix Isolda i cedeix al seu amor ja no serà l'heroi que ha salvat el poble de l'amenaça del Morholt, ni el valent que ha matat el drac d'Irlanda. És a dir, renuncia al seu paper de guerrer (a excepció de la set de venjança que té cap a aquells qui el traeixen) i es converteix en un home sofrent i profundament malencònic.

I és que Tristany no era únicament un personatge heroic per les seves gestes, sinó que entrava en un estatus gairebé teològic perquè el poble el feia el pilar del poder, una figura que encarnava la salvació, com Jesús (capítols I, II, III):

- Engendrat per pares il·lustres, se li imposa una vida amagada, semblant a la de Jesús.
- Epifania resplendent: quan venç el Morholt
- Funció salvadora: la gent l'aplaudeix entre crits, branques verdes i elegants cortines penjades a les finestres.

En aquesta marxa de l'obscuritat a la glòria és fàcil descobrir tres proves. Completeu la relació següent:

<i>Proves</i>	<i>Contingut</i>	<i>Exemple</i>
Qualificadora	Adquisició de capacitats	
Principal		Tristany-Morholt
Triomfant		

4.2. Isolda la Blonda

Isolda la Blonda és una dama de la cort, filla del rei d'Irlanda i que ha estat educada com a tal: sap llegir i escriure, sap de música, sap jugar als escacs i té coneixements de medicina.

1. Isolda la Blonda apareix per primera vegada en el capítol II quan arriba el Morholt de Cornualla, mort, després d'haver estat vençut per Tristany.
 - a) Com la descriu el narrador?
 - b) De quines maneres és anomenada Isolda al llarg de l'obra?
2. Isolda és descrita segons els cànons de bellesa femenina de l'època, amb connotacions molt determinades. Quines?
3. Quan Isolda descobreix qui és en realitat Tristany, durant el segon viatge d'ell a Irlanda, el primer impuls que té és venjar la mort del seu oncle, matant-lo. Però Tristany es justifica i es defensa i Isolda l'acaba perdonant. Com?
4. Queda molt decebuda quan Tristany la conquereix per al seu oncle, no per a ell. Què pensa?

5. Isolda és una dona molt activa. Pren les seves decisions, estima Tristany abans que ell a ella, i de fet, domina la relació. És ella qui salva la vida a Tristany en dues ocasions quan ell està a punt de perdre-la: una després del combat amb el gegant Morholt, i l'altra després de vèncer el drac. Però quan és ferit de mort la tercera vegada, Isolda ja no hi pot fer res. Per quin motiu?

4.3. Els altres personatges

1. Hi ha uns personatges que al llarg de la novel·la es mantenen fidels als seus senyors. És el cas de Rohalt, Gorvenal i Dinàs respecte a Tristany; i Brangiana i Perinís, respecte a Isolda. Expliqueu breument qui són aquests personatges, el seu sobrenom i quina funció tenen:

<i>Personatge i sobrenom</i>	<i>Qui és</i>	<i>Funció</i>

2. Tanmateix, Tristany té al seu voltant quatre barons, anomenats en moltes ocasions *felons*, que actuen sempre per fer-li mal.

- a) Digueu el nom dels barons i per què es comporten així.
- b) També dins dels deslleials podem incloure el nan Frocí, personatge molt mesquí que actua a instància dels barons felons. Expliqueu alguna de les seves astúcies per fer caure els amants en un parany.

3. Apareixen alguns personatges llegendaris. Quins?

4. Un altre personatge important és el rei Marc. Podríem definir-lo com una persona bona, estima Tristany com s'estima un fill i estima Isolda, la seva dona. Ens el presenta així el narrador de la novel·la, en el capítol V:

Els contaires pretenen aquí que Brangiana no havia llençat al mar el flascó de vi d'herbes [...] que Marc en begué llargament i que Isolda llençà la seva part d'amagat. Però sapigueu, senyors, que aquests contaires han corromput la història i l'han falsejada. Si han imaginat aquesta mentida, és per falta de comprendre el

meravellós amor que Marc portà sempre a la reina. [...] Marc no pogué foragitar del seu cor Isolda ni Tristany [...] (p. 25)

- a) Per què el narrador justifica el rei Marc?
- b) El rei Marc sembla que tingui una doble personalitat: en alguns moments és bo, perdona la seva dona, perdona el seu nebot, es mostra gairebé ingenu; i en d'altres moments actua d'una manera gairebé ferotge, sempre influenciat pels nobles de la seva cort. Busqueu exemples d'ambdues situacions.
- c) I encara sobre la bondat del rei podem dir que quan descobreix els amants al bosc, dormint, primer enfurismat els vol matar, però hi ha un objecte entre ells que el fa aturar. Quin? I això fa que els perdoni. Com?

5. A l'edat mitjana, la majoria d'homes i dones no sabien llegir ni escriure, ni tan sols els nobles. Les dames de la cort sí que rebien ensenyament i educació en algunes arts, com llegir, escriure, cantar, brodar..., però als homes únicament els educaven per a guerrear. I això ho veiem també en el rei Marc i el mateix Tristany, que no saben llegir ni escriure.
 - a) Digueu qui sabia escriure i llegir en aquella època.
 - b) Busqueu dos fragments en què quedi clar l'analfabetisme del rei Marc i de Tristany.
6. Amb la mort de Tristany i Isolda, podem veure definitivament com és el rei. Expliqueu com actua davant la mort dels nostres protagonistes i digueu què opineu d'aquest capteniment.
7. Contesteu breument diverses preguntes sobre la mare d'Isolda la Blonda:
 - a) La mare d'Isolda apareix com a tal, perquè no té nom. Per què creieu que és així?
 - b) A què es dedica, com moltes de les dones d'aquella època, la mare d'Isolda?
 - c) Tot i la poca importància del personatge, és clau per un fet. Quin? Per què creieu que fa aquesta acció que serà tan transcendent?
8. Kaherdí, el germà d'Isolda de les Blanques Mans, estima Tristany com si fos un germà. Tanmateix els dos homes tenen un enfrontament greu quan Isolda de les Blanques Mans explica un fet al seu germà. Quin?
9. Isolda de les Blanques Mans és l'esposa de Tristany. Es casa amb ella perquè té el mateix nom que Isolda la Blonda. I també es casa per despit, perquè Tristany creu que Isolda la Blonda l'ha oblidat. Isolda de les Blanques Mans estima molt Tristany però no suporta que aquest estimi una altra persona i per això voldrà venjar-se. Expliqueu què vol dir el narrador en el fragment següent:

Ira de dona és cosa terrible, i que tothom se'n guard! Quan la dona haurà estimat més, també es revenjarà més cruelment. L'amor de les dones ve de pressa i de pressa ve llur odi; i llur enemistat, una vegada vinguda, dura més que l'amistat. Saben temperar l'amor, però no l'odi. Dreta contra la paret, Isolda de les Blanques Mans havia sentit cada paraula. Havia estimat tant Tristany!... Ara a l'últim coneixia l'amor d'ell per una altra. Retingué les coses sentides; si un dia pot, com es revenjarà del que estima més al món! (p. 107)

10. En *El romanç de Tristany i Isolda* gairebé tots els personatges participen en mentides, enganys...: des de Tristany o Isolda la Blonda fins a la fidel Brangiana. En grup, busqueu-ne alguns en les pàgines indicades i expliqueu-los per escrit:

- P. 3:
.....
.....
- P. 11:
.....
.....
- P. 20:
.....
.....
- P. 25:
.....
.....
- P. 33:
.....
.....
- P. 33-34:
.....
.....
- P. 59:
.....
.....
- P. 59:
.....
.....
- P. 69:
.....
.....
- P. 86:
.....
.....
- P. 110:
.....
.....

5. ELEMENTS MÀGICS

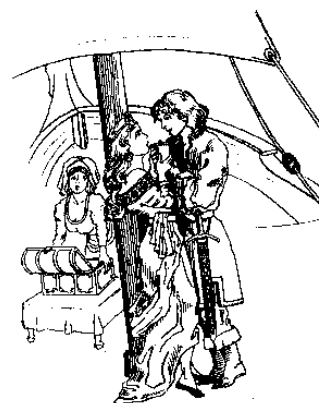
En les novel·les de la matèria de Bretanya podem trobar, tal i com hem dit a la primera part del dossier, elements fantàstics o meravellosos. *El romanç de Tristany i Isolda* de Bédier no n'és una excepció. Malgrat tot, però, no deixa de ser una novel·la més realista en la seva concepció de l'amor i més humana en la seva realització, segons Isabel de Riquer.

1. Anoteu en aquesta taula les escenes més inversemblants que hàgiu observat al llarg de la lectura i classifiqueu-les (com a l'exemple):

<i>Element màgic</i>	<i>Capítol</i>	<i>Classificació</i>
El gegant Morholt	II	Personatge

2. El filtre és el tema clau de l'obra i la novetat que introdueix aquesta història respecte als seus precedents.

- Qui i com el prepara?
- Amb quin motiu ho fa?
- Què passarà a aquells que el provin? Copieu les paraules textuais del llibre.
- Què té de màgic o d'inversemblant?
- Per què creieu que el filtre serveix per a excusar l'adulteri i la traïció dels amants?
- Busqueu moments de l'obra en què es comenti o s'expliqui que tot el que succeeix als amants és culpa del filtre.

3. L'amor per culpa de la poció causarà als amants un conflicte continu amb la societat.

- L'amor que sent Tristany per Isolda farà, a més, que no pugui tenir un comportament cortès com li correspondria i ha de renunciar a uns privilegis. Digueu quins penseu que podrien ser –podeu tenir en compte les paraules d'Isolda de la pàgina 56.
- I pel que fa a Isolda, a què haurà de renunciar? (Podeu tenir en compte el que diu Tristany a la pàgina 55.)

4. Un altre element fantàstic de l'obra és el jurament del ferro vermell o ordalia.

- a) Busqueu el significat de *ordalia* i anoteu-lo.
- b) En aquest passatge se segueix tot un cerimonial. Resumiu-lo (amb una extensió d'unes dotze línies) tenint en compte els personatges que hi intervenen, el ritual, el parament...
- c) Busqueu ara altres tipus d'ordalies que es practicaven a l'edat mitjana.

5. La natura també ajuda Tristany en moments difícils i té comportaments que podrien resultar miraculosos o màgics. Primer serà el mar en dues ocasions i, més endavant, el vent. A quines situacions ens referim?

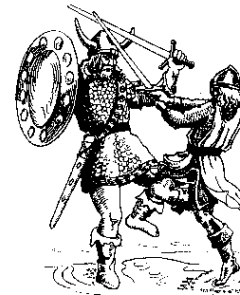
6. Un altre element de la natura que ens és presentat com a fantàstic és l'esbarzer del final de l'obra.

- a) En què consisteix la màgia?
- b) Què creieu que simbolitza?
- c) Què té de màgic?

7. També apareixen –pocs, però– personatges màgics o fantàstics, com ara dos gegants.

- a) De qui estem parlant?
- b) Copieu la presentació que es fa de cadascun d'ells a les pàgines 8 i 78.
- c) Com us els imagineu?
- d) Hi ha moltes històries, llegendes o contes on apareixen gegants com a personatges fantàstics o amb força sobrehumana. Sabríeu dir-ne alguna?

8. L'altre personatge que podem considerar màgic és el nan Frocí, que ja d'entrada ens és presentat com un ésser amb poders per part d'un dels deslleials. Vegem-ho:

–Senyors, prenem consell de Frocí, el nan geperut. Ell coneix les set arts, la màgia i tota mena d'encantaments. Sap, en néixer un infant, observar tan bé les set planetes i el curs dels estels, que conta per endavant tota la seva vida punt per punt. Descobreix, per la potència de Bugibus i de Negró, les coses secretes. Ell ens ensenyarà, si vol, les astúcies d'Isolda la Blonda. (p. 32)

- a) Quines són les *set arts* que coneix el nan geperut? D'on pot venir, doncs, la paraula *setciències*?
- b) També ens diuen els deslleials que coneix la màgia i tota mena d'encantaments. Què s'entenia per *màgia* a l'edat mitjana? I per *fer encantaments*?
- c) Com s'anomena, actualment, el fet de conèixer el futur d'un infant en néixer observant els planetes i els estels? Quin seria avui dia el nom de qui estudia aquesta doctrina? Què se'n pensava o què se n'ha pensat durant molt de temps d'aquells que la practicaven?
- d) Qui són Bugibus i Negró?
- e) Hem pogut veure que amb les creences d'aquells anys, el nan Frocí sí que es podria considerar del tot com un dels elements màgics de l'obra i el seu aspecte físic encara ajuda més a fer-nos una idea de la por i del misteri que envoltaven aquests tipus de personatges. A més, la figura del mag és un dels elements

fantàstics sempre presents en aquest tipus de literatura. Feu una descripció de com us imagineu Frocí físicament i digueu quins altres personatges famosos recordeu que siguin bruixots, mags, bruixes o fades.

- f) L'actuació del nan Frocí sempre respon, però, a les demandes dels deslleials per posar el rei Marc en contra de Tristany i d'Isolda, i la primera és la següent:

Ell ens ensenyarà, si vol, les astúcies d'Isolda la Blonda.

En odi de beutat i de valentia, l'homenicoi dolent traçà els caràcters de bruixeria, tirà els seus encisos i els seus sortilegis, considerà el curs d'Orió i de Llucifer, i digué:

–Viviu contents, bells senyors: anit podreu agafar-los. (p. 32)

A què es refereix quan diu que tirà els seus encisos i els seus sortilegis?

- g) Qui són Orió i Llucifer?
h) Digues amb quins noms és designat per part del narrador o d'altres personatges Frocí.

9. Uns altres elements fantàstics de la història són les bèsties.

- a) Quantes n'apareixen d'extraordinàries? Quines són? Com són descrites?
b) Dibueixeu-les.
c) Però el fet més extraordinari d'una d'aquestes bèsties està en un cascavell màgic. Què passava quan se sentia el dring d'aquest cascavell? D'on provenia aquesta bèstia?

10. Una menció a part mereix la numerologia. Els celtes no creien en la neutralitat dels nombres. És per això que l'univers s'organitzava en cicles i les xifres feien referència a la totalitat o a part d'ells. En grup, digueu quins nombres apareixen en *El romanç de Tristany i Isolda* tot completant la taula següent i, amb l'ajut d'un diccionari de símbols, intenteu establir la simbologia de cadascun (com a l'exemple):

P.	Nom- bre	Situació	Simbologia
9	3	[...] però, per tres camins, semblà que l'oratge de mar portava a la riba un crit furiós.	Resolució del conflicte plantejat pel dualisme.
81	3		
88	3		
90	3		

110	3		
111	3		
10	7		
32	7		
32	7		
105	7		
67	10		
11	40		
14	40		
106	40		

6. MITES, LLEGENDES I ELEMENTS BÍBLICS

A l'edat mitjana la cultura estava en mans dels clergues. L'educació era eclesiàstica (es basava en les Sagrades Escripures) i llatinista. Van exercir molta influència les *Metamorfosis* d'Ovidi, *L'Eneida* de Virgili i altres.

1. És indiscutible que *El romanç de Tristany i Isolda* té elements de la mitologia clàssica. Aquesta novel·la és obra d'un autor que coneixia perfectament la mitologia grecollatina i que la va saber adaptar a un nou ambient, el de l'edat mitjana. Busqueu fragments de la novel·la on es reflecteixi la mitologia clàssica:

<i>Mite clàssic</i>	<i>P.</i>	<i>Fragments d'El romanç de Tristany i Isolda</i>
<p>TESEU-MINOTAURE: Minos, a conseqüència de la mort del seu fill Androgen, havia imposat a Atenes l'enviament anual de 14 joves que eren lliurats al Minotaure en el seu laberint. Una de les vegades, Teseu, fill del rei grec Egeu, es va oferir voluntari per acabar amb el Minotaure. Si tenia èxit en l'empresa a la tornada a Atenes hissaria una bandera blanca en el pal del vaixell. Però Teseu, quan tornava a la seva ciutat, amb el triomf del Minotaure vençut, no se'n recordà d'hissar-la i el seu pare, desesperat, es tirà al mar.</p>		
<p>MEDEA: Medea, com la seva tia Circe, era una hàbil fetillerat i devota d'Hècate, va donar a Jàson un ungüent màgic que el feia invulnerable als atacs dels bous que treien foc per la boca.</p>		
<p>FILOCTETES: Una serp d'aigua va mossegar el peu de Filoctetes; la ferida supurava molt i mai no acabava de tancar-se. Era tan gran el seu dolor que xisclava sense parar; a més la fortor de la ferida era insuportable. A suggeriment d'Odisseu, Filoctetes va ser abandonat a l'illa de Lemnos i la flota va continuar cap a Troia. Durant la seva estada en solitari a l'illa, Filoctetes va aconseguir mantenir-se viu gràcies a l'arc i les fletxes, que mai no fallaven el tret.</p>		
<p>PARIS: Fill de Príam, rei de Troia, i d'Hècabe. Va raptar Helena. Va ser mort per Filoctetes amb una fletxa. Quan era a terra ferit va suplicar als companys que l'atenien que el portessin a l'Ida, on Enone, un antic amor, li havia promès que el guariria. Però ara, després de l'abandó de nou anys, Enone havia canviat d'idea, i se'l van tornar a endur a Troia. Al cap de poc, Enone se'n va penedir, però ja era massa tard i Paris va morir.</p>		

<p>PÍRAM I TISBE: Segons el mite que explica Ovidi a les <i>Metamorfosis</i>, Píram i Tisbe vivien porta per porta a Babilònia. De petits eren amics i després es van enamorar, però els seus pares no volien sentir a parlar de matrimoni i per això havien de mantenir la seva passió en secret. Al mur que separava les cases hi havia una petita esquerda que només els amants coneixien: a través del forat es parlaven en veu baixa i intercanviaven paraules dolces. Es van trobar sota un gran arbre per festejar el seu amor.</p>		
<p>ORFEU I EURÍDICE: Després del seu viatge a l'infern i perdre per sempre més la seva estimada Eurídice, Orfeu era com una ànima en pena; feia vida d'anacoreta i evitava la companyia de les dones.</p>		
<p>AQUILES: Després que la seva mare l'abandonés va quedar al càrrec del savi centaure Quiró, qui havia educat els argonautes. Quiró el va instruir en l'art de córrer, i va esdevenir l'home més ràpid; també li va ensenyar les arts de la guerra i el va alimentar a base d'entranyes de bèsties salvatges per dotar-lo d'un coratge feroç. També el va instruir en música i medicina.</p>		
<p>ARGOS: El gos d'Ulisses és el primer de reconèixer el seu amo, quan després de molts anys torna d'Ítaca i es presenta al palau disfressat de mendicant.</p>		
<p>ULISSES: Mata els pretendents de Penèlope amb el seu arc, quan ha tornat d'Ítaca i es presenta a palau disfressat. Penèlope fa un concurs per buscar marit, desesperançada perquè creu que Ulisses no tornarà. El concurs consisteix a disparar amb l'arc d'Ulisses. Qui ho fa més bé és ell mateix. Després comença a haver-hi una matança dels pretendents.</p>		

2. En el capítol II apareix el Morholt, l'oncle d'Isolda que va a Cornualla a buscar el tribut que correspon als irlandesos. És un home d'alçada com un gegant i molt fort. Conscient de la seva força, demana qui vol lluitar amb ell. Tristany és l'únic voluntari. Aquesta lluita de Tristany contra el Morholt es pot comparar amb l'episodi bíblic de David contra Goliat. Busqueu l'episodi bíblic (al Primer Llibre de Samuel, 17) i escriviu les semblances que trobeu entre totes dues lluites.

3. A l'edat mitjana a la dona se la considerava culpable del pecat original i la font de la temptació diabòlica. De fet, en algun fragment de la novel·la podem veure aquesta clara misogínia (*Ira de dona és cosa terrible, i que tothom se'n guard!*, a la p. 107, i «Dona canvia en poques hores; al mateix temps dona riu, plora, ama, odia», a la p. 27). Durant els segles XII i XIII, el culte a la Mare de Déu, per la part religiosa, i les doctrines corteses, en l'aspecte mundà, van produir una certa millora de la condició social de la dona. Amb Maria, imatge de la vida, i Eva, imatge de la mort, hi ha una altra figura bíblica, Maria Magdalena, la pecadora que té l'opció de redimir-se dedicant la seva vida al Senyor. En *El romanç de Tristany i Isolda*, la Magdalena apareix en el capítol XV. Expliqueu qui s'adreça a aquesta figura bíblica i per què creieu que ho fa.

4. També hi apareix d'una manera clara la llegenda de Sant Jordi. Busqueu-la-hi i escriviu-la segons les característiques dels textos literaris.

5. En *El romanç de Tristany i Isolda* apareix una llegenda coneguda de tots, la llegenda del cor menjat: *En la seva cambra, Isolda la Blonda seu, i fa un trist lai d'amor. Ella diu com Guró fou sorprès i occit per l'amor de la dama que ell amava per damunt tota cosa, i com per astúcia el comte donà el cor de Guró a la seva dona que el mengés, i la dolor d'aquesta*. Esbrineu qui és el protagonista de la llegenda i expliqueu-la detalladament.

7. LLOCS

1. Tota l'acció d'*El romanç de Tristany i Isolda* s'esdevé en terres de Cornualla, d'Irlanda, de Gal·les, de la Bretanya armòrica o continental i, molt possiblement, d'Escòcia. Busqueu informació sobre aquests territoris i feu les activitats següents:

- Situeu en aquest mapa els territoris que hem anomenat:
- Totes aquestes nacions tenen en comú el seu origen històric. Quin és?
- Quina és actualment la seva situació administrativa?
- Quan van deixar de ser independents?
- Quina és actualment la llengua de cadascun dels territoris?

2. Tristany és fill del rei de Leonís. Segons Isabel de Riquer, Leonís podria ser Lothian.
- a) On trobaríem actualment aquesta població? Aneu anotant en aquest mapa totes les poblacions que sortiran a partir d'ara i traceu l'itinerari que farà Tristany.

- b) On neix Tristany?
- c) Ja de gran és fet presoner per uns mercaders... De quin país?
3. Una vegada passat el naufragi, Tristany arriba a terres de Cornualla, reialme del rei Marc, i uns caçadors el porten al castell de Tintagel, on s'esdevenen la major part dels fets.
- a) Llegiu les diferents descripcions que es fan del castell de Tintagel i dels seus voltants a les pàgines 4, 31, 89 i 97 i després feu un dibuix del castell tal i com us l'imagineu. Actualment el castell de Tintagel està en ruïnes però podeu ajudar-vos de les il·lustracions següents:

part dels fets succeiran molt a prop d'aquest indret, hom creu que pot ser aquest el lloc on s'inspirà l'autor i on Tristany derrotà el Morholt. Si això és cert, però, hi ha una gran contradicció que podeu trobar a les pàgines 8 i 9. Quina seria?

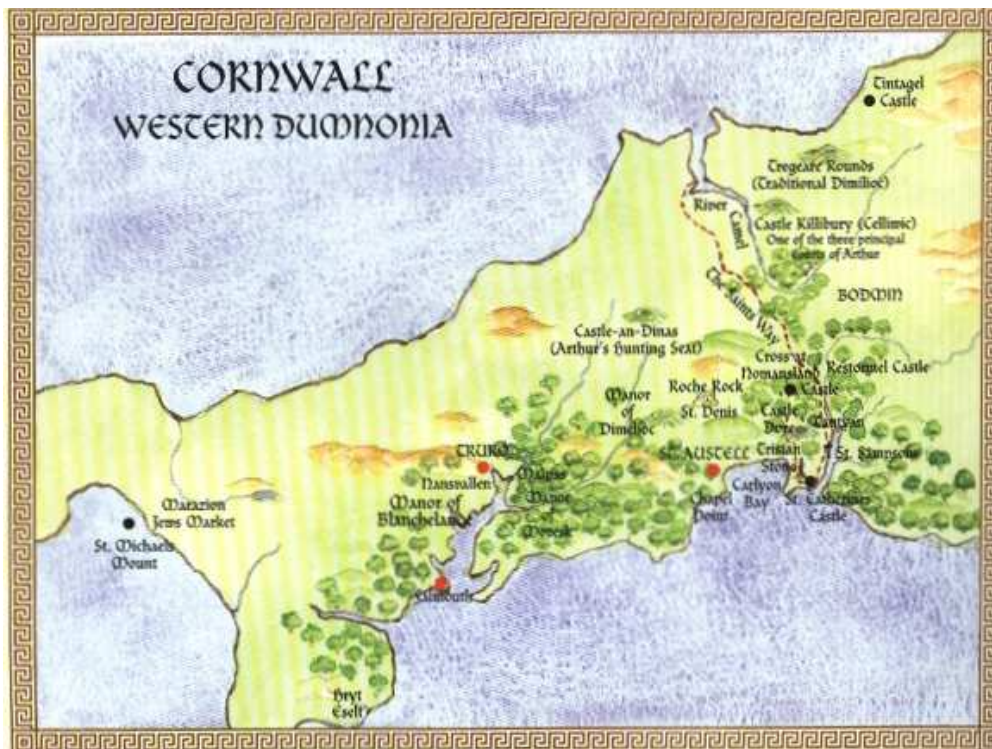
- c) Podríeu explicar amb l'ajuda del professorat de geografia o de ciències naturals com és que a l'edat mitjana existia aquesta illa i actualment ja no?
- d) L'altra hipòtesi dels experts sobre l'illa és que aquesta correspondria a una de les Illes Scilly, també dibuixades en el mapa. Amb quina hipòtesi us quedaríeu?

5. Una vegada mort el Morholt, Tristany, ferit de mort, és lliurat en una barca al mar i arriba a un port.

- a) Digueu el nom d'aquest port i del país al qual pertany. Recordeu d'anar-ho anotant tot en el mapa.
- b) Quins són els fets més remarcables que s'esdevenen en aquest indret?
- c) El famós filtre, desencadenant de tota la història, és begut per part dels enamorats en alta mar. Simbolitzeu-ho en el mapa.

6. Tristany torna de nou a la Cornualla amb Isolda i és aquí on s'esdevindran la major part dels fets.

- a) Enumereu quins indrets d'aquest reialme es mencionen al llarg de la història i comproveu si apareixen en aquest mapa:

- b) Digueu quins fets més remarcables es produeixen en cadascun dels indrets següents:

Indrets	Fets remarcables
Tintagel	
Gran pi	

Capella vora el camí	
La forest del Morois	
Ermitatge del Frare Ogrí	
Creu Roja	
Blanca Landa	
Gual Aventurós	
Mont	
Cabana d'Orri	
Sant Llobí	
Capella de Tintagel	

- c) El gran pi es troba en un verger darrere el castell de Tintagel. Llegiu la descripció de l'indret que es troba a la pàgina 31. Aquest escenari conté els elements essencials de tot recinte sagrat –arbre, font i roca– presents en un altre lloc de la mitologia bretona: la font de Barenton al bosc de Brocelianda a la Bretanya continental. Busqueu informació sobre aquest bosc i digueu com també es podria qualificar aquest lloc de trobada dels amants en els tòpics de la literatura amorosa.
- d) La capella vora el camí on es produeix el salt de Tristany està inspirada en la capella de Santa Caterina que podeu localitzar en el mapa amb el nom de St. Catherines Castle.

Prop d'aquest indret, a la carretera que porta a la població de Fowey, avui trobem la pedra de Tristany amb aquesta inscripció.

THE TRISTAN STONE

THIS STONE, ERECTED NEARBY ABOUT 550 A.D. HAS ON ITS NORTH SIDE A RAISED T, AN EARLY FORM OF THE CRISTIAN CROSS. ON ITS SOUTH SIDE, IN 6TH CENTURY LETTERS, IS INSCRIBED:

DRVSTANS HIC IACIT CVNOWORI FILIVS
 TRANSLATED THIS READS "TRYSTAN HERE
 LIES OF CUNOMORUS THE SON".
 CUNOMORUS WAS MARCUS CUNOMORUS OF
 THE MEDIEVAL LIFE OF ST. SAMPSON AND
 KING MARK OF CORNWALL IN THE LOVE
 STORY OF TRISTAN AND ISEULT.

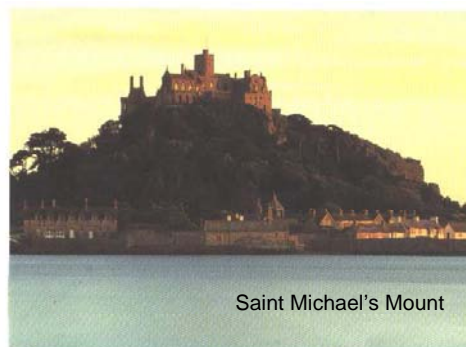

Traduiu-la amb l'ajuda del professorat d'anglès.

- e) La forest de Morois és un dels indrets més importants de la història. Aquí els amants passaran els dies més feliços protegits per la mateixa natura. Aquesta serà qui els proporcionarà tot el que necessitaran, aliment i aixopluc. Durant molt de temps semblarà que visquin en un somni de felicitat. L'ermitatge amb el qual sembla ser que s'inspirà l'autor és la capella de Roche Rock, assenyalada al mapa i el bosc de Morois l'envoltaria. Digueu qui es feia ermità i per què a l'edat mitjana.

- f) L'ermità viatjarà fins a Mont (Saint Michael's Mount) per comprar robes adequades a Isolda. Busqueu informació sobre el Mont Saint Michelle situat a l'estat francès i compareu-lo amb Saint Michael's Mount.

- g) Altres llocs importants per a l'argument que succeeixen a la forest del Morois són la Creu Roja, la Blanca Landa, el Gual Aventurós, la cabana d'Orri el forester...

Fixeu-vos en el dibuix d'aquesta creu. La Creu Roja podria ser aquesta. La zona de Lantyan n'és plena. Digueu-ne l'origen i per què es feien servir les creus en l'antiguitat.

- h) El fet que Landa sigui qualificada de *blanca* pot ser causat perquè en el subsòl hi ha grans quantitats de sal. Busqueu al diccionari el significat de *landa* i escriviu-ne sinònims.

- i) En el Gual Aventurós tindrà lloc el lliurament d'Isolda al rei Marc per part de Tristany i el jurament del ferro vermell. Aquest indret, anomenat avui encara Malpas i situat al costat de la Blanca Landa, es troba al riu Truro. Anoteu tots aquests indrets en el mapa.

j) Tristany s'albergarà uns dies a la cabana del forester Orri. Digueu un sinònim de *forester*.

7. Tristany prova de fugir a Gal·les en una ocasió, però li és impossible separar-se d'Isolda. Finalment, però, ho fa i es refugia a la terra del duc Gilany.

a) Continueu marcant l'itinerari de Tristany.

b) Quin és el fet més remarcable que li succeeix en aquestes contrades?

8. Tristany, sense possibilitat d'apaivagar els seus desitjos, inicia una sèrie de viatges. Digueu quins països visita i on es troben en l'actualitat. Penseu d'anotar-los en el mapa.

9. Bretanya és un dels territoris on tindran molt pes per a la història els fets que s'hi esdevindran.

a) Empleneu la taula amb els indrets i els fets més remarcables i feu-ho constar també en el mapa.

<i>Indrets</i>	<i>Fets remarcables</i>
Carhaix	
Nantes	
Escullera de Penmarch	

b) De la Bretanya, Tristany anirà de nou a la Cornualla. Què hi visitarà? Amb quin motiu?

10. Una vegada ha vist Isolda i desencantat pel fet que no l'ha cregut, retorna de nou a Bretanya. Allí no pot viure perquè els records se li fan presents i parteix de nou a Tintagel per tornar a estar amb l'estimada disfressat ara de boig. Entra ben bé per la porta del castell i a continuació troba el burg on els vaillets i escuders l'escarneixen. Després fa cap al llindar de la porta on, sota el dosser, al costat de la reina, seia el rei Marc (es pot trobar a les pàgines 98-99).

a) Digueu el significat de la paraula *burg* i busqueu altres paraules que en derivin.

b) En aquest capítol apareixen altres parts del castell. Digueu quines són.

11. Aviat, però, el sorprenden i ha de fugir cap a Carhaix. Aneu anotant els indrets en el mapa.

a) Quin és el fet pel qual Tristany caurà ferit de mort?

b) Kaherdí anirà a buscar Isolda a la Cornualla i, mentrestant, Tristany l'esperarà a prop del mar per veure el vaixell. En quin indret?

12. Mort Tristany i morta Isolda al seu costat, el rei Marc retorna els seus cossos a la Cornualla. Descriviu el lloc on els enterren.

8. LÈXIC I FIGURES RETÒRIQUES

La novel·la de Joseph Bédier té un estil molt acurat i s'hi utilitzen molts cultismes. A més a més, hem de tenir molt en compte la tasca que va fer Carles Riba a l'hora de traduir-la. Com a bon noucentista va tenir molt en compte l'ús d'arcaïsmes i, sobretot, de cultismes.

1. Esbrineu qui va ser Carles Riba i comenteu la seva principal obra literària. Busqueu també amb quin pseudònim va signar la traducció d'*El romanç de Tristany i Isolda* quan es va publicar per primera vegada l'any 1921.

2. Riba, en la traducció d'*El romanç de Tristany i Isolda*, emprava mots cultes, propis d'un erudit, molts dels quals deuen haver hagut de buscar al diccionari. Us proposem que, en grup, resumiu la definició dels mots següents:

<i>Mots</i>	<i>P.</i>	<i>Significat</i>
<i>Forest</i>		
<i>Seüssos</i>		
<i>Fetiller</i>		
<i>Forfet</i>		
<i>Temorega</i>		
<i>Fellonia</i>		
<i>Flingar</i>		
<i>Tossa</i>		
<i>Vellard</i>		
<i>Palafre</i>		
<i>Amollir</i>		
<i>Vaire</i>		
<i>Bausadors</i>		
<i>Arçó</i>		
<i>Albura</i>		
<i>Assestar</i>		
<i>Carboncle</i>		
<i>Furriers</i>		
<i>Tongué (verb)</i>		

3. Hi ha refranys i frases fetes sempre en boca del narrador, com si ens volgués aconsellar o demostrar-nos algun fet. Busqueu-ne alguns i expliqueu-los.

4. Trobem que Riba fa femenins –com era usual a l'edat mitjana– alguns substantius acabats en *-or* que actualment són masculins. Busqueu-ne exemples.

5. Apareixen moltíssimes comparacions i metàfores. Els termes reals es comparen sovint amb animals o amb colors. En grup, repartiu-vos les pàgines que us indiquem, busqueu-hi comparacions i metàfores i digueu quin animal o color hi apareix (com a l'exemple):

<i>P.</i>	<i>Comparació/Metàfora</i>	<i>Animal</i>
2	<i>Mentre feien vela cap a terres inconegudes, Tristany es debatia, com un cadell de llop agafat a la trampa.</i>	Cadell de llop
8		
21		
29		
30		
72		
74		
16		
72		

<i>P.</i>	<i>Comparació/Metàfora</i>	<i>Color</i>
11		
16		
16		
27		
77		
92		

6. Altres comparacions o metàfores estan construïdes a partir de fets quotidians perquè el lector les entengui fàcilment. Classifiqueu-les segons facin referència a oficis de l'època, a observacions de l'entorn i el temps, al teixit de les robes...

P.	Citació	Tipus
10	<i>Com un mariner, en el curs d'una llarga travessia, llença per damunt l'orla el cadàver d'un antic companyó, així, amb els seus braços trèmuls, Governal empenyé mar enfora la barca on jeia el seu fill amorós, i les aigües l'endugueren.</i>	
22	<i>[...] cercar-se com a cecs que caminen a les palpentes l'un cap a l'altre [...]</i>	
46	<i>Allí, dins els grans boscos, Tristany se sent en seguretat com darrera la muralla d'un fort castell.</i>	
77	<i>[...] una fada li l'havia enviat com a present d'amor.</i>	
77	<i>[...] el pelatge de la qual, en tocar-lo la mà, semblava més dolç que una roba de xamit [...]</i>	
84	<i>[...] fletxes els queien damunt com pluja d'abril.</i>	
92	<i>[...] el camí s'il·lumina de cop i volta, com si el sol regalés tot d'una a través dels fullatges dels grans arbres [...]</i>	
29	<i>¿no veu tothom com el desig els agita, els estreny, sobrix de tots llurs sentits com el vi novell regalima del cup?</i>	
30	<i>[...] ha partit, el fetiller, foragitat com un lladre!</i>	
102	<i>Isolda, és una cosa bella i preciosa una font abundant que raja i corre a dolls amples i clars [...] ja no val res: tot un amor que s'escola.</i>	

7. L'amor de Tristany i Isolda és una mica una paradoxal en el món en el qual viuen. La paradoxa la trobem sovint en la narració del seu amor, juntament amb una altra figura retòrica, l'antítesi. Descobriu les que apareixen en aquestes pàgines tot classificant-les:

P.	Figura retòrica	Antítesi o paradoxa
15		
22		
29		
45		
46		
81		
105		

8. Si tenim en compte que es tracta d'una novel·la meravellosa i fantàstica per algun dels elements que hi intervenen no ens estranyarà que també hi puguem veure hipèrboles. Digueu què és el que pretén exagerar el narrador en les hipèrboles següents:

<i>P.</i>	<i>Hipèrboles</i>	<i>Exageració de...</i>
9	<i>Però quan, entre els cants d'alegria, al brogit de les campanes, de les trompes i de les botzines, tan retronys que no s'hauria sentit tronar Déu [...]</i>	
22	<i>[...] un esbarzer vivaç d'espines agudes, de flors benolents, arrelava dins la sang del seu cor [...]</i>	
25	<i>[...] la seva bellesa llançà una claror, que els murs s'il·luminaren, com si els colpís el sol llevant.</i>	
78	<i>—[...] m'has llevat la joia dels meus ulls i l'alegria del meu cor!</i>	
92	<i>[...] el camí s'il·lumina de cop i volta, com si el sol regalés tot d'una a través dels fullatges dels grans arbres, i Isolda la Blonda aparegué.</i>	
104	<i>—[...] clou els teus braços i estreny-me tan fort, que, en aquesta abraçada, els cors se'ns esberlin i les ànimes se'ns en vagin!</i>	

9. La personificació o prosopopeia és una figura retòrica que consisteix a atribuir vida a coses inanimades. Digueu quin significat real tenen en *El romanç de Tristany i Isolda* les següents:

<i>P.</i>	<i>Personificació</i>	<i>Significat real</i>
10	<i>[...] una melodia dolça, ardida i viva, que corria a flor de les ones.</i>	
31	<i>[...] l'ombra amiga del gran pi.</i>	
74	<i>La fletxa xiula dins l'aire.</i>	
87	<i>—[...] «Aigua, tu ets més ardida que no ho fou mai l'ardit Tristany!»</i>	
107	<i>[...] el cor se li estremí [...]</i>	
23	<i>I quan el vespre caigué [...]</i>	
71	<i>[...] juguinejaven els raigs de la lluna [...]</i>	

1. El músic alemany Richard Wagner utilitzà la llegenda de Tristany i Isolda en una de les seves òperes, *Tristany i Isolda*, acabada l'any 1859.

- a) Llegiu la biografia de Richard Wagner i mireu quina situació personal va tenir perquè l'inspirés a escriure una òpera com *Tristany i Isolda*.
- b) Busqueu semblances personals entre Richard Wagner i Tristany.
- c) L'òpera de Wagner està basada en la versió de Gottfried Von Strassburg. Hi ha, per tant, alguns fragments canviats respecte a la llegenda de Bédier. Mireu i escolteu l'òpera en vídeo o DVD i mireu de trobar-hi les diferències principals.

2. Sobre Tristany i Isolda també s'han fet algunes pel·lícules i sèries televisives (encara que no gaire ben rebudes per la crítica), com ara una versió d'Yvan Lagrange de 1973 i una altra de Tom Donovan de 1981, o fins i tot un film per a infants de dibuixos animats.

- a) Una de les millors pel·lícules és *L'Éternel Retour*, de l'any 1943, que suposa una actualització del mite de Tristany i Isoda. Feu la fitxa tècnica de la pel·lícula:

DIRECTOR:

TÍTOL ORIGINAL:

TÍTOL EN ANGLÈS:

ACTORS I ACTRIUS:

.....

BLANC I NEGRE / COLOR:

ESTAT:

ANY:

- b) El director de la pel·lícula entén la força del text i la passió entre el protagonistes, i no li fa falta recórrer a la mateixa època (l'acció se situa l'any 1940, més o menys) ni al mateix escenari on van ocórrer els fets, tot i que respecta tres espais llegendaris. Quins són?
- c) La majoria de personatges de la pel·lícula es correspon amb els personatges de la llegenda. En la taula següent, us donem els protagonistes de la novel·la i vosaltres heu de buscar amb quin personatge de la pel·lícula es correspon.

El romanç de Tristany i Isolda	L'éternel retour
Marc	
Andret, Ganeló, Gondoine i Denoalèn (els deslleials)	
Tristany	
Isolda	
El nan Frocí	
Morholt	
Mare d'Isolda	
Kaherdí	
Isolda de les Blanques Mans	
Husdent (gos de Tristany)	

- d) Comenteu algunes escenes de la pel·lícula que són molt semblants a les de la novel·la. Per exemple, el riuet on es reflecteix el rostre de l'oncle que els espia.
 - e) Comenteu escenes que siguin diferents a la novel·la (per exemple, el protagonista de la pel·lícula, Patrice, no s'arriba a casar amb Nathalie).
 - f) Comenteu el final de la pel·lícula.
3. Salvador Dalí va realitzar l'any 1944 uns decorats i uns telons per al ballet *Mad Tristan*, amb música de Wagner. El ballet va ser estrenat pels ballets russos de Montecarlo al Metropolitan House de Nova York. L'estiu de 2004, aprofitant l'any Dalí, el festival de Peralada va estrenar *Dalidance*, inspirat en aquests decorats de Dalí i en la seva vida.
- a) Busqueu la informació sobre aquest espectacle que hi ha en un article del diari *Avui* del dia 6 de juliol de 2004 (el podeu trobar a l'hemeroteca electrònica, a <http://www.avui.com>) i comenteu com eren els decorats de l'espectacle.
 - b) A la *Gran Enciclopèdia Catalana* podeu trobar a l'entrada de *Tristany* un dibuix de Dalí sobre els nostres amants. Busqueu-lo i digueu a quina part d'*El romanç de Tristany i Isolda* fa referència.
4. Busqueu diferents obres d'art de distintes èpoques que facin referència a Tristany i Isolda i comenteu-les.

BIBLIOGRAFIA

- AADD. *El arte de amar en la Edad Media*. Palma de Mallorca: Medievalia, 2000.
- AADD. *Literatura 3r BUP*. Barcelona: Teide, 1990.
- AADD. *Llengua catalana i literatura. 1r de batxillerat*. Barcelona: Teide, 1997.
- ALCOVER, A.M.-MOLL, F. DE B. *Diccionari català-valencià-balear*. Palma de Mallorca: Moll, 1988.
- BÉDIER, J. *El romanç de Tristany i Isolda* (traducció de Carles Riba). Barcelona: Quaderns Crema, 1984.
- BÉDIER, J. *La historia de Tristán e Iseo* (traducció de Lluís Maria Todó). Barcelona: Quaderns Crema, 1995.
- BÉROUL. *Tristán e Iseo*. Madrid: Cátedra, 1985.
- BOLÒS, J. *La vida quotidiana a Catalunya en l'època medieval*. Barcelona: Edicions 62, 2000.
- BORRÀS, L. «El hijo de Tristán Ysaÿe le Triste, o la locura como reescritura original», *Revista de literatura medieval*, separata XI. Madrid: Gredos, 1999, p. 165-178
- BORRÀS, L. «Ysaÿe le Triste o el ocaso del roman», *Revista de Filología Románica* (1998) [Madrid], n. 15, p. 135-143.
- CASARIEGO, M. *El amor y la literatura*. Madrid: Anaya, 1999.
- CASELLI, G. *L'edat mitjana*. Barcelona: Barcanova, 1988.
- CAZENAVE, M. i altres. *El arte de amar en la Edad Media*. Palma de Mallorca: José J. Olañeta, Editor, 2000.
- COPPIN, B. i altres. *La vida en un castell*. Barcelona: Cruïlla, 2002. (Biblioteca interactiva. Món meravellós)
- Curial e Güelfa*. Barcelona: Ed. 62, 1986. (MOLC)
- DEL PRADO, J. (coord) *Historia de la literatura francesa*. Madrid: Cátedra, 1994.
- Diccionari de mitologia clàssica*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1997.
- Diccionari visual Duden*. Barcelona: Enciclopèdia catalana, 1994.
- EILHART VON OBERG-GOTTFRIED VON STRASSBURG. *Tristán e Isolda*. Madrid: Siruela, 2001.
- EIXIMENIS, F: *Com usar bé de beure e menjar*. Barcelona: Curial Edicions catalanes, 1977.
- El naixement i la consolidació d'una nació. L'època medieval*. Barcelona: Museu d'Història de Catalunya
- Enciclopèdia catalana temàtica*. Barcelona: Proa, 1999.
- FUENTE, M.J.-FUENTE, P. *Las mujeres en la antigüedad y en la Edad Media*. Madrid: Anaya, 1995.
- GARCÍA GUAL, C. *Primeras novelas europeas*. Madrid: Ediciones Istmo, 1974.
- GARCÍA GUAL, C. *Historia del rey Arturo y de los errantes caballeros de la tabla redonda*. Madrid: Alianza Editorial, 1984².
- GARCÍA GUAL, C. *Orígenes de la novela*. Madrid: Ediciones Istmo, 1988².

- GIBSON, M.-CASELLI, G. *Mitologia grega. Déus, homes i monstres*. Barcelona: Barcanova, 1990.
- GRAVES, R. *Los mitos griegos*. Madrid: Alianza Editorial, 1998.
- GRIMAL, P. *Diccionario de mitología griega y romana*. Barcelona: Paidós, 1994.
- LAGARDE, A.-MICHARD, L. *Moyen age*. París: Bordas, 1985.
- LAVER, J. *Breve historia del traje y la moda*. Madrid: Cátedra, 2003.
- LLULL, R. *Libre de l'orde de Cavalleria*. Barcelona: Edicions 62, 1989. (El Garbell)
- MACAULAY, D. *Nacimiento de un castillo medieval en el siglo XIII*. Barcelona: Timun Mas, 1990.
- MARIA DE FRANÇA. *Lais*. Barcelona: Quaderns Crema 1991.
- MARTORELL, J. *Tirant lo Blanc (I i II)*. Barcelona: Edicions 62, 1985. (MOLC)
- NOLA, R. DE. *Llibre de Coch: tractat de cuina medieval*. Barcelona: Curial, 1996.
- PINSENT, J. *Mitologia grega*. Barcelona: La Magrana, 1982. (L'esparver)
- PLATT, R. *La vida al castell*. Barcelona: Parramon, 1999.
- POWER, E. *Mujeres medievales*. Madrid: Encuentro Ediciones, 1991.
- RENEDO, X. «Literatura medieval europea». A: *Tirant lo Blanc. Cinc conferències*. Generalitat de Catalunya. Barcelona: 1990.
- RIQUER, M. DE, VALVERDE, J.M. *Historia de la literatura universal*, vol. 3. Barcelona: Planeta, 1991.
- RIQUER, M. DE *Vidas y amores de los trovadores y sus damas*. Barcelona: Acantilado, 2004.
- RODRÍGUEZ ADRADOS, J.V. *Dioses y héroes: mitos clásicos*. Barcelona: Aula abierta Salvat, 1984.
- ROUGEMONT, D. *El amor y occidente*. Barcelona: Círculo de Lectores, 2003.
- ROUGEMONT, D. *Los mitos del amor*. Barcelona: Kairós, 1999.
- SARIOL, J. CUCURELLA, S. MONCAU, C. *La mitologia clàssica. Literatura, art, música*. Barcelona: Barcanova, 1994.
- SEDEC. *Els nostres castells*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1997.
- SEDEC. *Tirant lo Blanc. Propostes didàctiques*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1990.
- Temps de castells*, n. 11. Barcelona: Museu d'Història de Catalunya
- Tintagel Castle*. English Heritage, 2004.
- TOMÁS DE INGLATERRA, BEROL, MARIA DE FRANCIA i altres. *Tristan e Iseo*. Madrid: Siruela, 2001.
- VERNANT, J.P. *L'Univers, els déus, els homes*. Barcelona: Anagrama/Empúries, 2000.
- Viure a palau a l'edat mitjana. Segles XII-XV*. Girona: Fundació Caixa de Girona, 2004.
- WILSON, J. *Tristan and Iseult. A Cornish love story*. Troutbeck Press Mabe, 2001.
- WINDER, B. *El rei Artús i els cavallers de la taula rodona II (selecció de llegendes)*. Barcelona: Edicions Granica, 1986. (Lectures Moby Dick)
- YLLERA, A. *Tristán e Iseo*. Madrid: Alianza Editorial, 2003. (Biblioteca Artúrica)

Algunes pàgines web d'utilitat

<http://mitologiactalta.idoneos.com> (Tristany i Isolda)

<http://pages.infinet.net/folken/medieval/couture.htm> (vestits medievals)

http://www.10gencat.net/probert/catala/propostes/p6_cuinamedieval.htm (cuina)

<http://www.artehistoria.com/historia/contextos/1340.htm> (vestits medievals)

http://www.ateneu.com/receptes/ruPERT_de_nolann.htm (cuina)

<http://www.barcelona2004.org/cat/eventos/juegos/backgammon.htm> (jocs)

<http://www.celis.info/trabajos/tristaneiseo.htm> (Tristany i Isolda)

http://www.clio.net/clionet/fichas/mede_fortalezas.htm (castells)

http://www.fh-augsburg.de/~harsch/gallica/Chronologie/12siecle/Thomas/tho_tri0.html
(textos en francès antic)

<http://www.quedelon.com> (construcció d'un castell a França)

<http://www.tintagelweb.co.uk/> (castell)

<http://www.xtec.es/~aqui1/calaix/058castells.htm> (castells)

<http://www.xtec.es/~gpubill/> (jocs)

<http://www.xtec.es/~mcano/escacs/historia.htm> (jocs)

<http://www.xtec.es/centres/a8025824/castells/webs.html> (castells)

ANNEXOS

ANNEX 1: Lectures

EL LLIGABOSC

M'agradaria força, i ho desitjo molt, contar-vos tota la veritat del lai que té per nom *El lligabosc*, dir-vos qui el va compondre, com i on.

Molta gent me l'ha explicada –i jo mateixa l'he trobada escrita– aquesta història de Tristany i de la reina, i del seu amor, que va ser tan fi, a causa del qual van sofrir moltíssim i moriren el mateix dia.

El rei Marc estava irat i encolerit contra Tristany, el seu nebot. L'havia expulsat del regne perquè estimava la reina. I Tristany se n'havia anat al seu país, al sud de Gal·les, d'on era nat. S'hi estigué tot un any sencer. No podia tornar. Però després s'abandonà a la mort i a la seva pròpia destrucció. No us n'estranyeu pas, perquè qui estima lleialment està trist i desolat quan no pot satisfer els seus desigs. I Tristany està trist i consirós. Per això se'n va del seu país i torna decidit a Cornualla, on vivia la reina. S'endinsà sol al bosc: no volia que ningú el veiés. I en sortia al vespre, quan era hora de posar-se a cobert. Entre pagesos i gent pobra trobava alberg de nit i ell els demanava notícies del rei. Fins que li diuen que han sentit que els barons han estat convocats a Tintagel, on el rei vol reunir la cort, i que per Pentecosta hi han de ser tots; que hi haurà molta alegria i diversió, i que la reina també hi serà. En sentir-ho, Tristany s'alegrà molt. Ella no hi podrà arribar sense que ell la vegi passar. El dia que el rei es posa en camí, Tristany torna al bosc. En el camí per on sabia que havia de passar el seguici, tallà pel mig una branca d'avellaner i en llevà l'escorça. Quan tingué preparat el bastó, hi gravà el seu nom amb el ganivet. Si la reina, que sempre està a l'aguait, se n'adona –ja una altra vegada succeí que així s'adonà de la seva presència–, quan el vegi, reconeixerà el bastó del seu amic. Aquest és el sentit del missatge que li deixava escrit: que durant llarg temes havia estat allà, esperant-la; que hi havia romàs per poder-la aguarar i trobar la manera de veure-la, perquè no podia viure sense ella; que amb ells dos succeïa com amb el lligabosc, que s'entortolliga a l'avellaner; que, quan s'hi ha enllaçat i aferrat, i s'ha arrapat tot a l'entorn de la branca, tots dos, units, poden viure, però, si hom els vol separar, l'avellaner mor de seguida, i el lligabosc també. «Bella amiga, així és de nosaltres: ni vós sense mi, ni jo sense vós».

La reina cavalca. Mira el marge, veu el bastó, el reconeix i en desxifra totes les lletres. Ordena als cavallers que l'escorten i que viatgen amb ella que s'aturin tots. Vol descavalcar i reposar. Ells l'obeeixen i ella s'allunya de la seva gent amb la seva donzella Brangiana, que li era fidel. S'aparta una mica del camí i, a dins del bosc, troba aquell que ella estimava mes que res en el món. Tenen tots dos una gran alegria. Ell li parla a pler i ella li manifesta la seva joia. Després li explica com es podrà reconciliar amb el rei i que, al rei, li havia dolgut molt haver-lo expulsat. Que ho havia fet per culpa d'una denúncia. I la reina se'n va, s'acomia del seu amic. Però, en el moment de separar-se, es posen a plorar. Tristany se'n tornà al país de Gal·les, fins que el seu oncle el féu cridar.

Per la joia que havia tingut en tornar a veure la seva amiga i per recordar les paraules que la reina li havia dit i que ell havia posat en escrit, Tristany, que sabia tocar molt bé l'arpa, va compondre un lai nou. Us en diré breument el nom: *Gotelef*, en diuen els anglesos: *Chievrefoil*, els francesos. Us n'he explicat la veritat, del lai que us acabo de contar.

Maria de França, *Lais* (p. 109-111)

V. DE LA SIGNIFICANÇA QUI ÉS EN LES ARMES DE CAVALLER

Tot ço que el prevere vest per cantar la missa ha alguna significança qui es cové a son ofici. E car ofici de clergue e ofici de cavaller se covenen, per açò orde de cavalleria requer que tot ço qui és mester a cavaller a usar de son ofici haja alguna significació per la qual sia significada la noblea de l'orde de cavalleria.

A cavaller és donada espaa, qui és feta en semblança de creu, a significar que enaixí con nostro senyor Jesucrist vencé en la creu la mort en la qual érem caüts per lo pecat de nòstron pare Adam, enaixí cavaller deu vençre e destruir los enemics de la creu ab l'espaa. E car l'espaa és tallant de cada part, e cavalleria és per mantenir justícia, e justícia és donar a cascun son dret, per açò l'espaa de cavaller significa que lo cavaller ab l'espaa mantenga cavalleria e justícia.

Llança és donada a cavaller per significar veritat, car veritat és cosa dreita e no es torç, e veritat va davant a falsetat; e lo ferre de la llança significa la forja que veritat ha sobre falsetat, e lo penó significa que veritat se demostra a tuit e que no ha paor de falsetat ni d'engan. E veritat és recoldament d'esperança, e així de les altres coses qui són significades de veritat per la llança del cavaller.

Capell de ferre és donat a cavaller a significar vergonya, car cavaller sens vergonya no pot ésser obedient a l'orde de cavalleria. On, enaixí con vergonya fa ésser hom vergonyós e fa tenir sos ulls en terra, enaixí capell defèn hom de les coses altes e guarda a la terra, e és mitjà qui està enfre les coses baixes e les coses altes. E enaixí con capell defèn lo cap, qui és lo pus alt e lo pus principal membre qui sia en home, enaixí vergonya defèn cavaller, qui és, après ofici de clergue, lo pus alt ofici que sia, que no s'enclín a vils fets, ni la nobilitat de son coratge no davall a malvestat ni a engan, ni a null malvat nodriment.

Ausberg significa castell e mur contra vicis e falliments; car enaixí con castell e mur és enclòs environ per ço que hom no hi pusca entrar, enaixí ausberg és per totes parts enserrats e tancats, per ço que dó significana a lo noble coratge de cavaller, con no pusca entrar en ell traïció ni ergull ni deslleialtat, ni null altre vici.

Calces de ferre són donades a cavaller per tenir segurs sos peus e ses cames, a significar que cavaller deu tenir segurs los camins ab ferre, ço és ab espaa e ab llança, ab maça e ab les altres armes.

Esperons són donats a cavaller a significar diligència e espertesa e ànsia con pusca tenir honrat son orde. Car enaixí con ab los esperons broca lo cavaller son cavall per ço que es cuit e que corra con pus ivarsosament pusca, enaixí diligència fa cuitar les coses qui covenen ésser, e espertea fa hom guardar d'ésser sobtat, e ànsia fa procurar l'arnés e la messió qui és mester a la honor de cavalleria.

Gorgera és donada a cavaller a significana d'obediència, car cavaller qui no és obedient a son senyor ni a l'orde de cavalleria deshonra son senyor e ixse de l'orde de cavalleria. On, enaixí con la gorgera enviona lo coll del cavaller per ço que sia defès de nafres e de colps, enaixí obediència fa estar lo cavaller dins los manaments de son senyor e major e dins l'orde de cavalleria, per ço que traïció ni ergull ni injúria ni altre vici no corrompen lo sagrament que el cavaller ha fet a son senyor e a cavalleria.

Maça és donada a cavaller a significar força de coratge; car enaixí con la maça és contra totes armes, e dóna e fer de totes parts, enaixí força de coratge defèn cavaller de tots vicis, e fortifica les virtuts e les bones costumes per les quals cavaller mantén la honor de cavalleria.

Misericòrdia és donada a cavaller per ço que, si li defallen armes, que es torn a la misericòrdia; car si és tan prop a son enemic que no el pusca ferir ab llança ni ab espaa ni ab maça, que li faça colp ab la misericòrdia. On, aquesta arma misericòrdia significa que lo cavaller no es deu confiar a ses armes ni en sa força, e deu-se tant acostar a Déu per

esperança que ab l'esperança de Déu combata sos enemics e aquells qui són contraris a cavalleria.

Escut és donat a cavaller per significar ofici de cavaller; car enaixí con l'escut met lo cavaller enfre si e son enemic, enaixí cavaller, és lo mitja qui és enfre rei e son poble. E enaixí con lo colp fer enans en l'escut que en lo cors del cavaller, enaixí cavaller deu parar son cors denant son senyor si alcun home vol pendre ni nafrar son senyor.

La sella en què cavalca lo cavaller significa seguretad de coratge e càrrec de cavalleria; car enaixí con per la sella cavaller està segur sobre son cavall, enaixí seguretad de coratge fa estar de cara lo cavaller en la batalla, per la qual seguretad esdevé ventura amiga de cavalleria. E per seguretad són menyspreats molts volpells gabaments e moltes vanes semblances, e son refrenats molts hòmens qui no gosen passar a avant en lo lloc on coratge noble fa estar segur lo cors del cavaller. E tant és gran lo càrrec de cavalleria, que per lleugeres coses no es deuen moure los cavallers.

Cavall és donat a cavaller per significana de nobilitat de coratge, e per ço que sia pus alt encavalcat que altre home, e que sia vist de lluny e que més coses tenga dejús si, e que enans sia a tot ço que es cové a la honor de cavalleria que altre home, e que sia vist de lluny e que més coses tenga dejús si, e que enans sia a tot ço que es cové a la honor de cavalleria que altre home.

A cavall és donat fre e a les mans del cavaller són donades regnes, a significança que cavaller per lo fre refrèn sa boca de parlar lletges paraules e falses, e refrèn ses mans que no dó tant que haja a querre, ni sia tan ardit que de son ardiment git seny, e per les regnes entena que ell se lleix menar vers qual part l'orde de cavalleria lo vulla aemprar ni trametre. E con hi serà mester, allarg ses mans e faça messió, e dó segons que es cové a sa honor; e que sia ardit, e no dubte sos enemics; e con dubtarà de ferir, lleix flaquea de coratge. E si d'açò lo cavaller fa lo contrari, son cavall, qui és bèstia que no ha raó, segueix mills la regla e l'ofici de cavalleria que lo cavaller.

Testera és donada a cavall per significança que tot cavaller no deu fer d'armes sens raó; car enaixí con lo cap del cavall va primer e davant lo cavaller, enaixí lo cavaller deu anar denant raó en tot ço que fa, car obra que sia sens raó ha tanta de viltat en si, que no deu ésser denant a cavaller. On, enaixí con la testera guarda e defèn lo cap del cavall, enaixí raó guarda e defèn cavaller de blasme e de vergonya.

Guarniments de cavall defenen cavall, e per los guarniments és feta significança que el cavaller deu gordar e costoir sos béns e ses riqueses, per tal que pusca bastar a l'ofici de cavalleria. Car enaixí con cavall no poria ésser defès de colps ni de nafres sens guarniments, enaixí cavaller sens aquests béns temporals no poria mantenir la honor de cavalleria, ni no poria ésser defès a malvats pensaments, car pobretat fa hom cogitar enganys e traïcions.

Perpunt dóna significança al cavaller dels grans treballs los quals li cové a soferre per honrar l'orde de cavalleria; car enaixí con lo perpunt està dessús a los altres guarniments, e està al sol e a la pluja e al vent, e reep enans los colps que l'ausberg e per totes parts és combatut e ferit, enaixí cavaller és elegut a majors treballs que altre home. Car tots los hòmens qui són dejús sa nobilitat e dejús sa guarda han a recórrer a cavaller, e cavaller los deu tots defendre, e enans deu lo cavaller ésser ferit e nafrat e mort, que los hòmens qui li són comenats. On, con açò sia enaixí, doncs gran és lo càrrec de cavalleria, e per açò són los prínceps e los alts barons en tan gran treball posats a réger e a defendre llurs terres e llur poble.

Senyal en escut e en sella e en perpunt és donat a cavaller per ésser lloat de los ardiments que fa e de los colps que dóna en la batalla. E si és volpell ni flac ni retraent, és-li donat lo senyal per ço que sia blasmat e reprès. E car senyal és donat a cavaller per ço que sia conegut si és amic o enemic de cavalleria, per açò cascun cavaller deu honrar son senyal, per ço que és guard de blasme, qui gita cavaller de l'orde de cavalleria.

Senyera és donada a rei e a príncep e a senyor de cavallers a significança que los cavallers deuen mantenir la honor del senyor e de son heretatge; car en la honor del regne o del principat, e en la honor de llur senyor, són honrats e lloats per les gents; e en la deshonor de la terra on són, e del senyor de qui són, los cavallers són pus blas mats que altres hòmens. Car enaixí con per la honor deuen ésser pus lloats, per ço car la honor més està en ells que en altres hòmens, enaixí en la deshonor deuen ésser més blas mats que altres hòmens, per ço car per la llur flaquea o traïció són pus fortment desheretats reis e prínceps e alts barons, e són perduts més regnes e comtats e altres terres que per la flaquea e traïció de nulls altres hòmens que no sien cavallers.

Ramon Llull, *Llibre de l'orde de Cavalleria* (p. 69-73)

ANNEX 2: SOLUCIONARI

I. ORÍGENS DE LA NOVEL·LA

1. Precedents

1. a)

Segles	Obres	Arguments
XX aC	Poema de Gilgamés	Gilgamés, rei llegendari d'Uruk, esfereït per la mort del seu amic Enkidu, va a la recerca de la immortalitat, que finalment perdrà.
IX-VII aC	L'Odíssea, d'Homer	Conta les aventures d'Ulisses en el retorn, llarg i ple de perills, cap a la seva terra Ítaca. Aquest retorn té lloc per mar i Ulisses és perseguit per la ira del déu Poseidó, però protegit per la deessa Atena.
IX-VII aC	La Ilíada, d'Homer	Aquil·les, desposseït d'una captiva per Agamèmnon, cap de l'exèrcit aliat grec que bloca Troia per rescatar Helena, es retira a la tenda. La seva absència ocasiona desastres terribles als grecs, però ell no consent a reprendre les armes fins que, occit el seu amic Pàtrocle per Hèctor, cap dels troians, sent delers de revenja i mata Hèctor.
I aC	L'Eneida, de Virgili	Les llegendes dels viatges d'Enees des que fugí de Troia, amb el seu pare i el seu fill, Ascani, fins que s'establí al Laci.
I dC	La cançó de Roland	Història de l'emperador franc, Carlemany, des de la infantesa i joventut passant per la seva fabulosa peregrinació a Jerusalem i Constantinoble fins a les seves campanyes guerreres, acompanyat pels comtes Roland i Oliver.
XII	Cantar de Mio Cid	Narra el darrer període de la vida de Rodrigo Díaz de Vivar quan, desterrat per Alfons VI de Castella, estengué el domini castellà fins al Regne de València. Quan torna a Toledo és perdonat i casa les seves filles, Sol i Elvira, amb els infants de Carrión a València. Aquestes són maltractades pels seus marits i el pare les venja vençant els marits en un combat. Finalment les filles es tornen a casar amb els infants de Navarra i Aragó.

1. b) La literatura èpica té molt a veure amb la consciència nacional d'un poble. La literatura dels herois intenta de definir les qualitats o els valors que una col·lectivitat aprecia o creu que té. La figura de l'heroi, aquest personatge de qualitats excel·lents, i la literatura que s'hi relaciona reforcen la identitat i els sentiments nacionals, perquè fomenten l'orgull de pertànyer a un país.

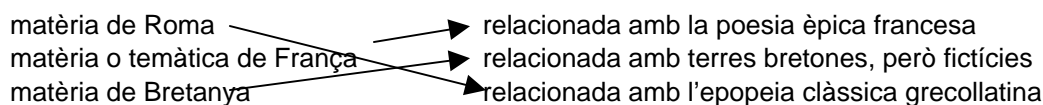
2. a) Perquè eren per a difondre-les a les classes il·letrades que eren majoritàries i el tema era força atractiu per a la col·lectivitat dels pobles.

2. b) Els joglars.

3. a) La paraula *roman* prové de l'adverbi llatí ROMANICE, que vol dir 'ús d'una llengua romànica, en la conversa o en l'escriptura'. A l'edat mitjana, s'utilitzava l'expressió *metre en roman* (*romançar* en català), que indica l'operació de traduir del llatí a la llengua romànica, i va ser substituïda per *emprendre un roman*. D'aquesta manera, el *roman* va deixar de ser traducció per tal d'esdevenir novel·la. Si primer va tenir un sentit molt ampli, podia referir-se a qualsevol tipus de traducció, s'acabarà convertint en un gènere literari precís.

3. b) Un públic de nobles, de cavallers i de clergues integrats a la cort; lluny, per tant, dels plebeus i del poble.

4.

5.

<u>Matèria de França</u>	<u>Matèria de Roma</u>	<u>Matèria de Bretanya</u>
<i>Roman d'Alexandre</i>	<i>Roman de Thèbes</i>	<i>Tristany i Isolda</i>
	<i>Roman d'Enéas</i>	<i>Cavaller del lleó</i>
	<i>Roman de Troie</i>	<i>Cavaller de la carreta</i>

2. La matèria de Bretanya

1. a) Els celtes d'Escòcia i d'Irlanda no arribaren mai a ser romanitzats. A més, només conservaren la llengua i les tradicions cèltiques a la Bretanya continental i a les Illes Britàniques, que amb les invasions dels angles i dels saxons es reduïren als territoris del País de Gal·les, d'Escòcia, d'Irlanda, de Cornualla i de l'Illa de Man.

1. b) L'esforç va consistir a unificar la matèria, diversificada en l'oralitat, a crear una estructura i a actualitzar les històries des d'una perspectiva cortesana i cavalleresca. Dins de la matèria de Bretanya podem distingir tres temàtiques diferenciades: una pròpiament bretona, una que podem anomenar tristaniana i una artúrica.

2. a) Escriptora francesa que potser residí a Anglaterra, on Elionor d'Aquitània havia creat un centre de cultura francesa. La seva obra més important són dotze lais, narracions en vers, de caràcter amorós i fantàstic, sobre les anècdotes de les quals foren compostes cançons líriques, conegudes en ambient anglès, bretó i francès. Les principals són: *Lanval*, *Eliduc*, *Yonec*, *Laustic...* i, sobretot, *Chevrefoil*, on és narrada una anècdota dels amors de Tristany i Isolda.

2. b) *Chevrefoil*.

3. Artús fou un heroi gal·lès esmentat per primera vegada en un poema gal·lès l'any 600 i en moltes obres posteriors. En totes elles és presentat com un cabdill vencedor i heroi salvador per als gal·lesos. El 1136 apareix l'obra del monjo bretó Geoffrey de Monmouth *Història del reis de Bretanya*, que serà una peça cabdal per a la història de les literatures europees. Geoffrey, seguint la llegenda clàssica dels amors de Júpiter amb l'esposa d'Amfitrió, dels quals neix Hèrcules, inventa els amors d'Uther, rei dels bretons, i Ingern, esposa del duc de Cornualla, de qui fa néixer Artús i el converteix en un rei victoriós. Ens descriu la formació del seu imperi (inspirant-se en la cort d'Enric I d'Anglaterra o de Felip I de França), la seva guerra contra els romans i la campanya contra el seu nebot, que volia desposseir-lo de la corona, i en la qual el rei Artús cau ferit. Així neix el mite literari de ficció més important de l'edat mitjana. Altres autors, entre ells Chrétien de Troyes, utilitzen la figura del rei Artús i dels cavallers de la Taula Rodona i els fan entrar a través de França a la literatura europea medieval. També apareix la figura del mag Merlí i del Sant Graal.

4. L'heroi té unes qualitats sobrehumanes. L'espai on se situa l'acció és inexistent o exòtic (Camelot). L'acció no és contemporània a la realitat medieval. Hi apareixen elements fantàstics o meravellosos (fades, mags, dracs...).

5. Miguel de Cervantes, amb l'obra *Don Quijote de la Mancha*, al segle XVI.

6. De *Tirant lo Blanc*, de Joanot Martorell, i de *Curial e Güelfa*, d'autor desconegut. Característiques de la novel·la cavalleresca: L'heroi és destre en armes i és enginyós a l'hora de guanyar les batalles, però no té qualitats sobrehumanes. L'espai on se situa l'acció passa en terres conegudes. L'acció és contemporània a la de l'autor. No hi apareixen elements fantàstics ni meravellosos.

II. LA VIDA EN EL CASTELL MEDIEVAL

1. El castell

1. 1. recinte sobirà, 2. recinte jussà, 3. cisterna, 4. capella, 5. torre d'homenatge, 6. talaia, 7. torre albarrana, 8. camí de ronda, 9. baluard, 10. poterna, 11. merlets, 12. vall, 13. pont llevadís, 14. matacà, 15. espilleres, 16. garita.

2. A l'interior, els espais públics eren les sales on es celebraven els consells i les festes, amb les finestres i xemeneies adornades amb tapissos i pells, i també amb els objectes més valuosos del castell (quan no hi havia celebracions aquests objectes estaven ben amagats a la cambra senyorial). Hi havia unes sales situades al primer pis, als baixos hi havia el celler i el graner, i al pis alt hi havia la zona privada; l'alcova de l'amo, relativament privada perquè d'altres homes i dones dormien allí; i les habitacions dels fills. La cuina i els dormitoris dels criats podien estar en edificacions adjacents.

3.

- F Els primers castells es van construir al segle XII.
- V Els tres elements principals d'una fortalesa són unes muralles, un gran saló i una capella.
- V Les fortaleses estan pensades per a la guerra i per a governar un país en temps de pau.
- F La poterna és una finestra des d'on es dispara l'enemic
- V Al segle XIII les muralles es reforcen amb torres de planta circular: torres de flanqueig.
- V Antigament, la construcció dels castells era de fusta i més endavant es va construir amb pedra.
- F La construcció dels castells utilitzava la pedra seca.
- V El morter utilitzat per unir les pedres era una mescla d'aigua, arena i cal.
- V Les parets dels castells són molt gruixudes (de 4 metres o més). Els paletes aixecaven dues parets de pedra i després omplien el buit del mig amb un nucli aglomerat de grava i morter.
- F Els treballadors que construïen el castell eren gent del poble, sense cap preparació de cap tipus.
- V Els plànols i les plantilles no es feien sobre paper, sinó en plaques de guix.
- V Quan s'aixecava un castell es necessitava un arquitecte, un mestre d'obres i mà d'obra qualificada.

4. 1. martell, 2. cisell de tallista de pedra, 3. falques de picapedrer, 4. mall, 5. palanca, 6. picot de picapedrer, 7. serra de picapedrer, 8. aixada de fabricant de morter, 9. nivell de paleta, 10. cinta mètrica, 11. paleta de mestre de cases, 12. martell de ferrer, 13. escaire, 14. filaberquí, 15. xerrac, 16. tenalles de ferrer, 17. serra de bastidor, 18. barrina

6. Característiques:

- està voltada de prats i vergers i aigües vives
- té terres de conreu
- és damunt del mar i prop d'un penya-segat
- *ben munit contra tot escaladís i tota mena d'enginys de guerra*
- té una torre mestra construïda amb pedres grans i ben tallades

El descriu així perquè es tracta d'aïllar l'espai interior com un lloc de tranquil·litat i felicitat, davant d'un món exterior inhòspit i desert, on una persona es troba sola i desemparada.

2. Els cavallers

1.

Feudalisme: Sistema feudal que configurà fonamentalment l'estructura jurídicopública i economicosocial de la major part dels països de l'Occident europeu durant els segles medievals i que en alguns aspectes s'ha prolongat fins a l'edat moderna.

Cavaller: A l'edat mitjana, propietari d'un cavall i d'armes al servei d'un senyor.

Noble: Persona que per naixença o gràcia del sobirà, pertany a una classe social considerada distinta de la dels simples ciutadans i que gaudeix de preeminències hereditàries.

Serf: Aquell sobre la persona o els béns del qual el senyor feudal tenia certs drets.

2.

3. Era una cerimònia en virtut de la qual un aspirant era constituït cavaller, i que consistia essencialment en el cenyiment de l'espasa al neòfit pel padrí i el cop que aquest, amb el palmell de la mà, li donava a la nuca o a la galta. La cerimònia, característica de l'estructura feudal franca de l'alta edat mitjana, apareix mencionada d'una manera precisa a partir de la segona meitat del segle XI; la intervenció de l'Església, a través de la benedicció de les armes i de l'aspirant, donà lloc a diversos rituals fins que al segle XIII hom arribà a la plenitud del ceremonial. A la corona catalanoaragonesa, el donzell o futur cavaller passava la nit a l'església en oració per vetllar les armes i prenia un bany purificador; al matí següent, armat a punt d'entrar en batalla i amb el cap descobert, havia de presentar-se al rei o senyor, el qual, després de preguntar-li si volia ser cavaller i amb l'assentiment d'aquest li calçava els esperons, li cenyia l'espasa i li prenia jurament de fidelitat, li donava la bescollada ritual i un bes en senyal de pau.

6. a) Com Jesús vencé en la creu la mort, el cavaller ha de vèncer i destruir els enemics de la creu amb l'espasa.

6. b) Per mantenir justícia.

6. c) Llança: Veritat. Penó: Que la veritat s'ha de mostrar a tothom i que no s'ha de tenir por ni de la falsetat ni l'engany. Maça: Força de coratge.

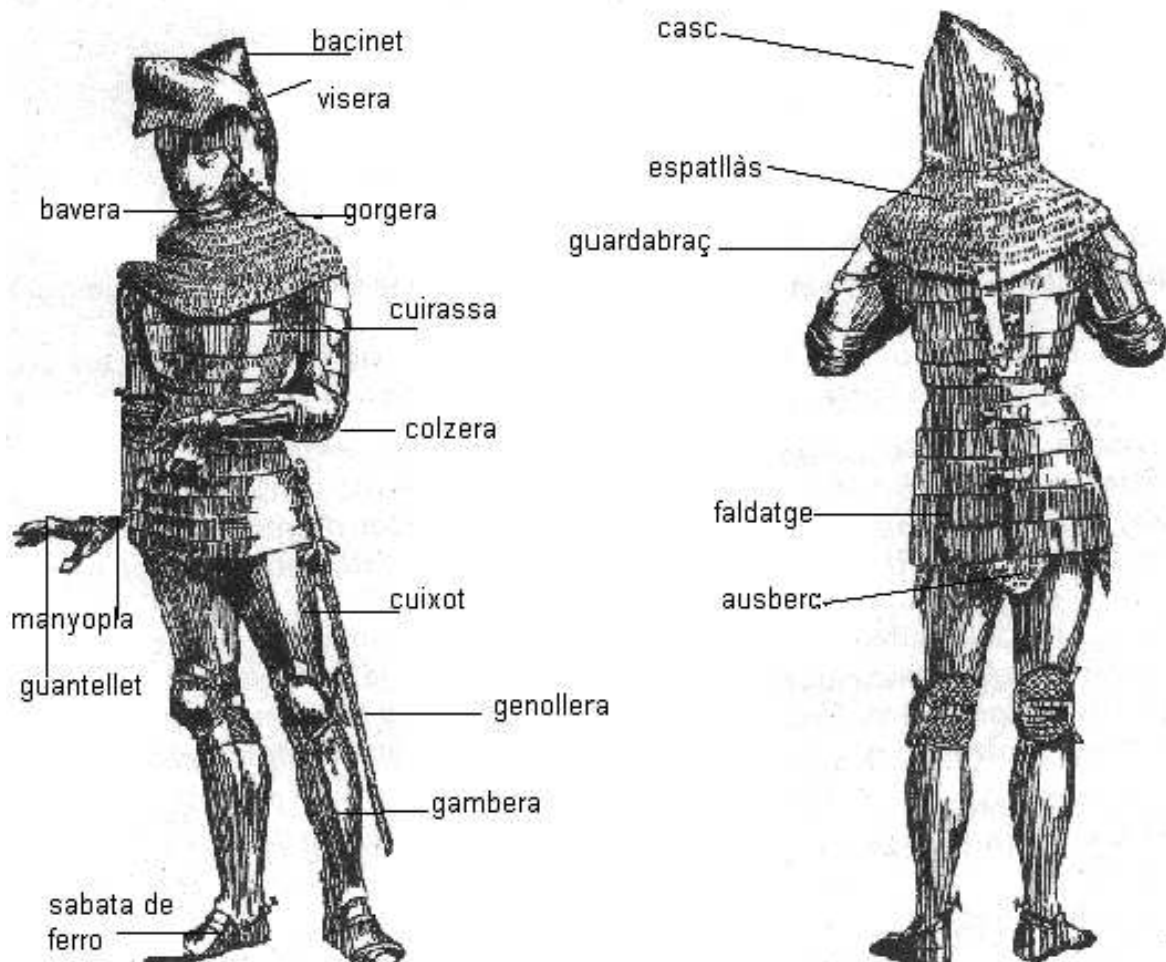
6. d) Capell de ferre, ausberg, calces de ferre, esperons, gorgera, escut.

6. e) Perquè significa noblesa de coratge.

6. f) Capçana, testera, pitral, peça flanquera, la sella, la gropera.

3. L'arnès del cavaller

1. a)

1. b)

<u>A</u>	<u>U</u>	<u>S</u>	<u>B</u>	<u>E</u>	<u>R</u>	<u>C</u>	
1	2	3	4	5	6	7	
<u>E</u>	<u>L</u>	<u>M</u>					1 = A
5	8	9					2 = U
<u>E</u>	<u>S</u>	<u>C</u>	<u>U</u>	<u>T</u>			3 = S
5	3	7	2	10			4 = B
<u>A</u>	<u>S</u>	<u>C</u>	<u>O</u>	<u>N</u>	<u>A</u>		5 = E
1	3	7	11	12	1		6 = R
<u>E</u>	<u>S</u>	<u>P</u>	<u>A</u>	<u>S</u>	<u>A</u>		7 = C
5	3	13	1	3	1		8 = L
<u>F</u>	<u>L</u>	<u>E</u>	<u>T</u>	<u>X</u>	<u>E</u>	<u>S</u>	9 = M
14	8	5	10	15	5	3	10 = T
<u>M</u>	<u>A</u>	<u>Ç</u>	<u>A</u>				11 = O
9	1	16	1				12 = N
<u>B</u>	<u>A</u>	<u>I</u>	<u>N</u>	<u>A</u>			13 = C
4	1	17	12	1			14 = F
<u>V</u>	<u>E</u>	<u>N</u>	<u>T</u>	<u>A</u>	<u>L</u>	<u>L</u>	15 = X
18	5	12	10	1	8	8	16 = Ç
							17 = I
							18 = V

1. c)

- **Ausberc:** Vesta de malles o làmines de ferro, que cobria els guerrers medievals des del cap fins als genolls o fins als turmells i era una de les principals armes defensives.
- **Elm:** Peça de l'armadura que cobria el cap.
- **Escut:** Arma defensiva consistent en una làmina de fusta, de cuir o de metall, que se subjectava per una ansa amb el braç esquerre i que sovint tenia la superfície anterior adornada amb els senyals o emblemes de la casa senyorial del guerrer.
- **Ascona:** Dard o espècie de llança curta que tiraven per ferir a distància.
- **Espasa:** Arma blanca, composta d'una làmina estreta de metall tallant per les dues bandes, de tres a cinc pams de llargada, acabada en punta per un cap i amb un mànec encreuat per l'altre.
- **Fletxes:** Arma llançadissa, que es tira amb un arc o ballesta i consisteix en una tija de fusta que a un altre extrem té una punta de metall i en l'altre, de vegades, unes aletes de plomes o de metall.

- **Maça:** Arma antiga contundent, consistent en un bastó molt més gruixut d'un extrem que de l'altre, pel qual s'engrapa.
- **Baina:** Estoig d'una espasa o d'una altra arma o instrument llarguer.
- **Ventalla:** Peça de ferro caladissa que formava part de l'elm i defensava la cara del guerrer.

1. d)

	<u>E</u>	<u>L</u>		<u>B</u>	<u>E</u>	<u>I</u>	<u>V</u>	<u>R</u>	<u>E</u>		
	5	8		4	5	17	18	6	5		
<u>F</u>	<u>U</u>		<u>L</u>	<u>A</u>		<u>N</u>	<u>O</u>	<u>S</u>	<u>T</u>	<u>R</u>	<u>E</u>
14	2		8	1		12	11	3	10	6	5
<u>M</u>	<u>O</u>	<u>R</u>	<u>T</u>								
9	11	6	10								

2. a)

Ausberc: Vesta de malles o làmines de ferro, que cobria els guerrers medievals des del cap fins als genolls o fins als turmells i era una de les principals armes defensives.

Elm: Peça de l'armadura que cobria el cap.

Cofa: La part principal d'un capell, dins la qual es fica el cap.

Calces de ferro: Peça de ferro que cobria el peu i la cama del guerrer.

2. b) Espasa, llança, arc, fletxes i maça.

2. c) És un arc que sempre encerta el blanc: *...el qual atenyia sempre el sest, home o bèstia, a l'indret apuntat* (p. 51)

3.

Brida: Fre i regnes del cap del cavall.

Esperó: Element per a estimular el cavall.

Testera: Defensa del cap del cavall.

Sella: Seient per a muntar el cavall.

Alforrat: Cavall amb defenses o cobertes de cuir.

Capçana: Defensa del cap i coll del cavall.

Coberta: Tota la protecció del cavall.

Collar: Protecció del coll del cavall.

Estreps: Part de la sella per a aguantar els peus del cavaller.

Gambal: Cada una de les corretges que sostenien els estreps.

4. Els vestits dels nobles

1. Sabem com anaven vestits els nobles del segle XII sobretot per les miniatures que apareixen dibuixades en els llibres manuscrits de l'època, també per escultures a les catedrals, capitells, pintures, monuments funeraris...

2. Burell (llana negra o molt fosca), xamellot o camelot (teixit de llana mesclada amb pèl de camell o de cabra), cuir (per a les sabates), pells d'animals com d'ermíni, gibelí, marta...

3. Robin Hood, per exemple.

4.

Hi havia diferents tipus de barrets: des del barret frigi, punxegut, fins a una gorra. o un barret d'ales amples que es portaven damunt de la caputxa dels viatges. A dins de les cases, els homes de vegades portaven una còfia de fil senzill que els tapava les orelles i anava lligada davall de la barbata.

A la part de baix, es portaven uns calçons o unes mitges, que es tallaven amb la forma de la cama i es feien amb teixit de llana o fil. Les mitges arribaven fins a la meitat de la cuixa, amb la vora adornada, i eren prou amples per poder-les posar per damunt dels calçons. Alguns arribaven fins al turmell, d'altres tenien una cinta amb un estrep que anava sota l'empenya del peu, i d'altres de vegades anaven amb una sola de cuir que a la vegada feia de sabates d'anar per casa. De vegades estaven fets amb colors vistosos i de ratlles.

5.

Curial e Güelfa: (us posem dos exemples)

- Per què, llevant-se de l'altar, se n'anà al llit, lo qual era molt ricament cubert d'un cubertor tot blanc, de domàs, forrat d'erminis, brodat d'ulls e de llaços d'or, segons era la roba de Laquesis (p. 59)
- Vestia Laquesis una roba de setí ras carmesí, brodada d'ulls e de llaços d'or, e portava en la mànega lo... [sic] e les lletres tals com eren en la tenda que havia donada a Curial (p. 172)

Tirant lo Blanc: (us donem tres exemples)

- E venien en gipons, ab mantos i espases, e calçaven peücs de llana perquè no fessen remor al passejar... (p. 199)
- Com lo Gran Caramany véu la sua gent molt venir a menys, féu pujar la caixa dels diners, joies e robes, e féu vestir a sa filla una aljuba de brocat d'or, e lligà-li una corda d'or e de seda al coll, e l'altre cap féu lligar en la caixa de les joies ab tota la riquesa... (p. 213)
- La Viuda se despullà tota nua e restà ab calces vermelles e al cap un capell de lli (p. 246)

7.

<i>Brial</i>	Vestit de seda o tela rica que portaven les dones en l'edat mitjana i que, lligat a la cintura, arribava fins als peus.
<i>Calça</i>	Antigament, peça de vestit que cobria el peu i la cama, ajustant-se al contorn d'aquesta.
<i>Cilili</i>	Camisa aspra o cinyell dur que es porta damunt la carn per mortificació.
<i>Cotes de burell</i>	<i>Cota</i> : Antigament, vestit que portaven els homes i les dones i que arribava des del coll fins a prop dels peus. <i>Burell</i> : Llana negra o molt fosca de color.
<i>Ermini</i>	Animal mamífer de la família dels mustèlids que té el pèl blanc amb un tros de coa negra, i que era molt cercat per aprofitar la seva pell com a folradura de mantells reials i de vestits de gent rica.
<i>Gonella</i>	Peça de vestir que duïen homes i dones, composta de cos i falda més o menys llarga.
<i>Guimpla</i>	Camisa de les dones casades.
<i>Sendat</i>	Antigament, tela fina, de seda, que s'usava per a fer-ne vestits, folrades, roba de llit, mantells, penons, banderes, etc. I que per la seva transparència servia també per a passar i cerndre líquids o pólvores.
<i>Vaire</i>	Antigament, pell destinada a folradura, principalment la d'una mena d'esquirol procedent de l'Europa oriental.
<i>Xamellot</i>	<i>Camelot</i> : Antigament, teixit de llana mesclada amb pèl de camell o de cabra.

8. Vaire, gris, ermini, draps de seda, de porpra i d'escarlata, i un camisell més blanc que una flor de lli.

9. És a la pàgina 62 quan diu: *Li llevà la seva capa d'escarlata sumptuosa, i el seu cos aparegué graciós sota la túnica fina i el gran brial de seda. [...] La seva túnica és rica, els seus membres delicats, els seus ulls canviants, els seus cabells clars com raigs de sol.*

10. Com a símbol de castedat i innocència.

11. Els llebreros portaven una capa que els cobria el cos per no ensenyar la malaltia i els pelegrins també portaven una capa on penjaven petxines, com a símbol dels romeus que feien el camí de Sant Jaume, a Galícia.

12. *...per castigar-se del seu error i de la seva follia [...] el portà contra la seva carn.* (p. 96) Isolda es penedeix de com ha tractat el seu estimat. L'ha fet fora del seu costat amb crueltat, escoltant una mentida d'un cavaller anomenat Bleherís, i no creient el seu lleial Perinís ni el mateix Tristany. I morta de remordiments, decideix portar el cilici per expiar la seva culpa, com un autocàstig.

13. Us donem alguns exemples de la descripció que fa Bédier dels vestits:

- *...les pedreries regalimaven al llarg de llurs riques vestidures d'escarlata, de sendat i de porpra* (p. 19)
- *va vestida amb un estret brial gris, on corre un fil d'or menut; un fil d'or està trenat amb els cabells, que li corren fins als peus...* (p. 45)
- *una túnica de vermell xamit la cobreix; un minso enfilall d'or i de pedreries guarneix el seu front polit.* (p. 92)

Bédier no s'entreté a fer grans descripcions com Gottfried von Strassburg, va més directe a la història i al contingut. En canvi, Gottfried s'entreté fent unes grans descripcions, que ens permeten imaginar fàcilment el vestit que porta Isolda.

14. *fermalls d'or* (p. 52, 107), *enfilall d'or i de pedreries guarneixen el seu front polit* (p. 92), *collars es llevà les joies del coll* (p. 68), *anell d'or amb belles maragdes* (p. 51), *anell de jaspí verd* (p. 107)

5. Els menjars

1. Els animals de caça quan els coïen primer els bullien i després els rostien perquè fossin més tendres, o bé els tallaven a trossos i els coïen amb una salsa.

2. Els peixos que menjaven sobretot eren salmó, truita, barb, emperador, esturió, congre, tonyina, morena... La majoria es feien a la cassola, bullits i en graelles. També se'n menjaven de salats i fumats.

3. No tenien una importància fonamental, encara que es menjaven cigrons, pastanagues, cols, carabasses...

4. Perquè volaven i estaven més a prop de Déu.

5. Quan feien un banquet es posava tot el menjar en una taula, muntada sobre uns cavallets i amb unes tovalles. Perquè el menjar s'aguantés calent distribuïen escalfaplats i no hi havia cap ordre de primer i segon plat. Cada convidat agafava el que li venia més de gust i una vegada acabades les carns, el peix, les salses, el pa... se servien les postres i els dolços. La majoria de postres es feien a base de mel i fruita. La fruita que es menjava era la de l'època de l'any i la pròpia de la regió on vivien.

6. No, perquè encara no els coneixien.

7. La forquilla no es va inventar fins al Renaixement.

8. Menjar amb la boca tancada, no parlar mentre mengem, no fer soroll quan mengem, no parlar de coses que fan fàstic.

9. *El Llibre del coch* de Robert de Nola i el *Llibre de sent Sovi*, del segle XIV.

12. Menjava pa negre (molt bast fet de blat, civada i sègol), verdures d'hort i carn, sobretot de porc, perquè el criava. A l'hivern menjava la carn i el peix que havia conservat en sal. Les vaques, les ovelles i les cabres subministraven la llet necessària per a elaborar els aliments làctics, que s'anomenaven *plats blancs*.

13. a) Aigua de font, pa d'ordi passa amb cendra (82); blat, faves i ordi (82). A la p. 14 surten altres queviures com forment, vi, mel (p. 14).

13. a) No deixen de menjar carn perquè Tristany caça amb el seu arc Que-no-fall l'aliment necessari. Tanmateix els faltava la sal, tan necessària per donar gust al menjar.

6. Els jocs

1. P. 15: *jocs de taules, daus i escacs*. P. 91: *escacs*.

2. Amb Isolda. Que la dona de classe alta estava instruïda (no solament en el joc dels escacs, també en música, lectura i escriptura). Que una dona jugués amb un home ens fa adonar que en el joc estaven en les mateixes condicions i, de fet, constitueix un dels primers exemples d'equiparació sexual a l'Europa medieval, si més no quant a joc es refereix.

3. Paraula sànscrita que es refereix als quatre elements d'un exèrcit –elefants, cavalls, carros i soldats d'infanteria.

4.

Rei: shah.

Reina: firz o firzan (home savi, conseller. Durant molt de temps va ser anomenada ferzia o fierge).

Alfil: fil (era un elefant, va ser transformat en diferents figures: un savi, un comte un bufó i un bisbe).

Cavall: faras (de l'àrab. Fou identificat amb els cavalls europeus que lluitaven sobre les seves muntures).

Peó: baidhaq (soldat d'infanteria).

Torre: rukhkh o rokh (aventurer militar o heroi). (Moltes de les primeres torres medievals estaven modelades sobre la forma d'un guerrer colpejant amb el seu escut.)

6. Resposta: 18.446.744.073.709.551.615 grans. Quasi res, oi?

7. Amic, així és de nosaltres: ni vós sens mi, ni jo sens vós. En vós la meva mort, en vós la meva vida.

8. Els ossets s'anaven a comprar a la carnisseria i es demanava pels ossos dels turmells d'ovelles o de bous (també se'n feien de porc senglar); es bullien durant tres o quatre hores i una vegada bullits es rascaven amb un ganivet per treure'n el greix.

Joc de nens: L'ideal era jugar quatre xiquets. Cada nen tenia una taba. Les tabes tenen quatre cares: una representa el rei, que és qui mana; una altra cara és la reina, no fa res; l'altra és el botxí, que és qui pega; i l'altra és la panxa, és qui rep. El joc comença: A qui li surt el rei mana els cops que li ha de donar el botxí a qui li surt la cara de la panxa. La reina no intervé.

Joc de nenes: Es necessiten cinc tabes, una de les quals ha d'estar tenyida (una de les maneres de tenyir la taba era fer-la bullir amb una ceba). Si no es té la taba tenyida s'utilitza una pedra, més o menys de la mida de la taba.

Manera de jugar-hi: Es tira la taba pintada enlaire, i les altres a terra; seguidament es torna a tirar enlaire la taba tintada i a la vegada s'agafa una taba de terra i així successivament fins a quatre vegades; si no falla cap vegada la propera jugada és tirar enlaire la taba tenyida i agafar-les de dues en dues; després de tres en tres, fins a agafar-les totes quatre.

La segona part del joc és agafar les quatre tabes, tirar-les enlaire i entomar-les amb el dors de la mà. D'aquesta manera es tornen a tirar i s'han d'entomar amb el palmell de la mà.

9. Els daus estan tirats.

III. ANÀLISI D'EL ROMANÇ DE TRISTANY I ISOLDA

1. Argument, origen i versions

1. Finn, un home ja vell, decideix casar-se i escull Grainne, filla de Cormac, rei d'Irlanda. Durant el banquet de casament, Grainne adorm amb una beguda màgica tots els guerrers a excepció d'Oisín, fill de Finn i de Diarmaid. Demana a Oisín que fugin junts, però aquest s'hi nega per no traïr el seu pare. Llavors Grainne li imposa una *geis* (en la literatura celta és un encanteri màgic irresistible) i Diarmaid, obligat pel sortilegi, la rapta. Fugen al bosc perseguits pel vell Finn i els seus homes. La història narra algunes peripècies de la persecució. Durant un temps Diarmaid respecta Grainne per fidelitat a Finn. En una de les versions, Grainne posa el peu en un toll d'aigua, l'aigua l'esquitxa i li puja per les cames. La jove li retreu que l'aigua és més atrevida que ell i aquell dia Diarmaid la fa seva. Algunes versions conserven l'episodi de les fustetes tallades que Diarmaid tira al riu i Finn les troba i les reconeix. Un dia va de cacera i el porc senglar el fereix de mort. Solament el pot curar Finn, però aquest no va de seguida al seu auxili i quan hi arriba, el guerrer, Diarmaid, ja és mort. El final varia segons les versions: en una, Grainne intenta convèncer els fills de Diarmaid que vengin la mort del seu pare, en una altra el plora tota la vida, i en una altra Finn descobreix la innocència de Diarmaid i fa cremar a la foguera la seva infidel dona.

Semblances: La vida de fugitiu al bosc, els trossets de fusta al riu, l'aigua atrevida. Diferències: No hi ha història d'amor, la jove esposa obliga un guerrer a fugir amb ella mitjançant un sortilegi, la geis no és un filtre amorós, sinó un encanteri pel qual queda compromès l'honor de l'home i del qual no es pot escapar.

2. Joseph Bédier fou un romanista francès (1864-1938) que estudià amb molt d'interès els textos sobre el Tristany del segle XII. Publicà un estudi molt complet sobre el tema entre 1902 i 1905. Refeu la llegenda de Tristany i Isolda a partir de les versions més antigues que es coneixien. La seva obra cabdal fou *Les legendes épiques*, publicades entre 1907 i 1914.

3.

<i>Autor</i>	<i>Època</i>	<i>Títol</i>
Thomas d'Anglaterra	Entre 1155–1170	Tristany
Béroul	Entre 1150–1190	<i>Tristany</i>
Maria de França	Entre 1170–1190	<i>El lligabosc (lai)</i>
Eilhart von Oberg	+/- 1170	<i>Tristrant</i>
Gottfried von Strassburg	Començaments del XIII	<i>Tristan und Isolde</i>
Anònim	Finals del XII, començaments del XIII	<i>Tristany rossinyol</i>
Frere Robert	1226	<i>Tristram saga</i>
Gerbert de Montreuil	Entre 1226 i 1230	<i>Tristany ministril</i>
Anònim	1190	<i>Folie de Tristany</i> (Oxford) Deriva de la versió de Thomas
Anònim	Abans de 1190	<i>Folie de Tristany</i> (Berna) deriva de Béroul
Anònim	1235-1240	Tristany en prosa
Sir Walter Scott	1804	Sire Tristrem
Matthew Arnold	1856	Tristram and Iseult
Swinburne	1900	Tristram of Lyonesse
Joseph Bédier	1900	<i>El romanç de Tristany i Isolda</i>
Thomas Mann	1920	Tristan
Alicia Yllera	1984	Tristán e Iseo

4. Estimar la dona del seu oncle (Tristany), adulteri d'Isolda i de Tristany, escapar-se i viure plegats al bosc, no obeir la llei de l'Església, el fet que Brangiana es fiqui al llit amb Marc, matar els enemics de Tristany per venjança, Déu protegeix els amants (tot i l'adulteri).

7. *Resposta lliure.* Tanmateix fem una traducció en prosa a tenir en compte: *Iseu va ser conduïda al foc, rodejada d'una munió de gent que clamen i criden tots i maleeixen els traïdors del rei. Cauen les llàgrimes pel rostre d'Iseu. Un brial de seda gris vestia la senyora, ben ajustat i cosit en petites puntades de fil d'or. Els seus cabells li arriben als peus i amb fil d'or els havia trenat. Qualsevol que veïés la seva figura i el seu rostre, molt cruel hauria de tenir el cor per no tenir pietat d'ella. Els seus braços estan fermament lligats.*

9.

- Guillem de Berguedà anomena Tristany en *un sirventès ai en cor a bastir*.
- Cerverí de Girona *Maldit bendit*.
- Pere el Cerimoniós tenia un manuscrit miniat del relat de Tristany i Isolda.
- Alfons X el Savi en un *descordo* anomena Tristany.
- Don Denis en una *Cantiga de amor*.
- Versió aragonesa del segle XIV *Libro del esforçado cavallero don Tristán de Leonís*.
- Romanç en castellà *Herido está don Tristán / de una mala lançada*.
- Apareix a *Tirant lo Blanc*.

- Alfonso Martínez de Toledo *Arcipreste de Talavera*.
- *El libro del Buen Amor*.

11.

El cabell d'Isolda portat per dues orenetes a la cort de Marc.

La substitució d'Isolda la Blonda la nit de noces.

El parany de la farina per descobrir Tristany amb la reina.

L'intent d'Isolda de matar Brangiana.

El reconeixement mitjançant un anell o el carboncle.

Vinculació d'un personatge a dues dones.

L'espasa col·locada entre dues espases.

Els arbres que sorgeixen de les tombes dels amants per unir-se eternament.

2. Estructura

1. a)

<i>Esquema comú</i>	<i>Llegenda sobre Tristany i Isolda</i>
Heroi desconegut arriba d'una terra llunyana, amb unes qualitats excepcionals, es converteix en salvador de la comunitat. Com a premi rep una dona (filla o germana del rei) i funda una dinastia.	Rivalèn, rei de Leonís, ajuda el rei Marc a vèncer uns enemics. La recompensa és Blancaflor, germana de Marc.
Viatge d'un heroi a ultramar, on troba una dama d'un altre món, de tradició irlandesa.	Moribund per un verí, Tristany arriba a Irlanda i coneix Isolda, qui el cura de les ferides.
Aparició de la figura del col·laborador subordinat. Però en la majoria de relats és el rei qui per la seva valentia obté la mà de la princesa.	Tristany és el col·laborador subordinat que aconsegueix Isolda per al rei Marc.
Fugida al bosc on els amants tenen un final tràgic en les històries insulars, d'origen irlandès.	Tristany i Isolda es refugien al bosc per viure el seu amor.
L'heroi s'exilia, arriba a un país estrany, el rei del qual es veu amenaçat; l'heroi es posa al seu servei, venç els rebels i, com a premi, un altre cop, rep una dona. ³	Tristany viatja a la Bretanya, ajuda el duc Hoel i el seu fill Kaherdí. Com a premi, rep la filla del duc, Isolda de les Blanques Mans.
Esposa traïda que denega l'ajuda al marit, de tradició clàssica.	Isolda de les Blanques Mans enganya Tristany quan aquest, malalt de mort, està esperant que arribi Isolda la Blonda amb les veles del vaixell blanques.

1. b) El filtre d'amor.

2.

<i>Part</i>	<i>Capítols</i>	<i>Resum</i>
1ª part	I-IV	Tristany, convertit en heroi al servei del rei Marc, mata el gegant Morholt, emissari del rei d'Irlanda. Ferit en combat, va a la deriva durant set dies i set nits en una barca, i els corrents el duen a Irlanda, on Isolda, la filla del rei, el cura sense saber qui és. Pressentint el perill, una vegada curat, fuig cap a Cornualla on el rei Marc el vol adoptar i li ofereix el seu regne. Però

³ Aquesta duplicació de la dona té paral·lelismes orientals. La biografia del poeta Quais, recollida al Kitâb el Agâni àrab del segle X. Serveix per a demostrar la diferència entre les dues dones: una és estimada per l'heroi i l'altra no.

		Tristany li ofereix d'anar a Irlanda a conquerir Isolda, la dama que serà la seva esposa. Allí de nou mata un drac i el rei es veu obligat a donar-li Isolda. És llavors que els joves beuen el filtre per equivocació. S'atreuen mútuament d'una manera irresistible i consumen l'acte amorós fora del matrimoni, i abans del casament d'Isolda amb Marc.
2ª part	V-XVIII	Comencen els amors clandestins, però seran descoberts i, consegüentment, condemnats. Poden fugir al bosc de Morois i viuen allí durant dos anys. Passat aquest temps, i per consell d'un ermità, Isolda torna a palau i Tristany s'exilia. Va acumulant proeses, però segueix turmentat per l'amor d'Isolda amb qui es troba de manera furtiva: entre disfresses, noms falsos...
3ª part	XIX	Tristany és ferit de mort i mana al seu amic i cunyat, Kaherdí, que vagi a buscar Isolda, l'única persona que el pot curar. Aquesta, sense pensar-s'ho navega cap a la Bretanya per trobar-se amb ell. Però Tristany, enganyat per la seva dona legítima, Isolda de les Blanques Mans, mor sense esperança perquè creu que la seva estimada no arriba. Isolda desembarca massa tard i mor, a la vegada, desesperada abraçant el cos del seu estimat Tristany.

3.

Part	Capítol	Punts culminants
1a	IV	Quan els amants es prenen el filtre màgic. El turment que senten un per l'altre, la declaració d'amor.
2a	XII	El jutjament pel ferro vermell.
3a	XIX	La mort dels dos amants.

4.

Capítol	Citació	Pàgina	En català	Origen de la citació
I	Du waerest zwâre baz genant: / Juvente bele et la riant!	1	En veritat van dir: / Joventut bella i rient!	Gottfried d'Estrasburg
II	Tristrem seyde: «Ywis, / Y wil defende it as knizt.»	7	Tristany diu: «Ywis, / et defensaré com un cavaller.»	Sir Tristrem (Walter Scott)
III	En po d'ore vos oi paíée / O la parole do chevol, / Dont je ai puis eü grant dol.	13	En pes d'or us ho he pagat / paraula de cavaller, / Del qual he tingut el més gran dolor.	Lai de la follia de Tristany
IV	Nein, ezu was nith mit wine, / doch ez im glich waere, / ez was diu wernde swaere, / diu endelôse herzenôt / von der si beide lagen tôt.	21	No, no es tractava de vi, / Era el dolor infinit, / aquell que seria en realitat / la tortura incabable al cor, / aquella que els faria morir tots dos.	Gottfried d'Estrasburg
V	Sobre totz avrai gran valor, / S'aitals camisa m'es dadan / Cum Iseus det a l'amador, / Que mai non era portada.	25	Sobretot tindrà un gran valor, / Tal camisa m'és donada, / quan Iseu diu a l'estimat / que no l'havia portada mai (es refereix a la virginitat).	Rambaut, comte d'Orange
VI	Isot ma drue, Isot m'amie, / En vos ma mort, en vos ma vie.	29	Isolda la meua estimada, Isolda la meua amiga, / En vós la meua mort, en vós la meua	Gottfried d'Estrasburg

			vida.	
VII	Vê dem selbiu getwerge, / Daz er den edelin man vorrit!	37	Amb el seu propi art va trair el cavaller.	Eilhart d'Oberq
VIII	Qui veu son cors et sa façon / Trop par avroit le cuer felon / Qui nen avroit d'iseut pitié.	41	Qui veu el seu cos i la seva manera de ser / hauria de tenir un cor molt dolent / si no tingué pietat de la Isolda.	Bérout
IX	«Nous avons perdu le monde, et le monde nous; que vous en samble, Tristan, ami? –Amie, quand je vous ai avec moi, que me fault-il dont? Se tous le mondes estoit orendroit avec nous, je ne verroie fors vous seule.»	47	«Hem perdut el món, i el món ens ha perdut. Què us sembla, Tristany, amic? –Amiga, quan estic amb tu què em fa falta? Si tothom estigués aquí amb nosaltres jo només et veuria a tu.»	Romanç en prosa de Tristany
X	Aspre vie meinent et dure: / Tant s'entraiment de bone amor / L'uns per l'autre ne sent dolor.	55	Aspra vida dolenta i dura: / Tants que s'estimen amb bon amor, / l'un per l'altre no senten dolor.	Bérout
XI	Oyez, vous tous qui passez par la voie, / Venez ça, chascun de vous voie / S'il est douleur fors que la moie. / C'est Tristan que la mort mestroie.	59	Escolteu, vosaltres que veniu pel camí, / Veniu cap aquí cadascú del seu camí / Hi ha cap dolor més fort que el meu. / És Tristany qui em dona la mort.	El Lai Mortal
XII	Dieu i a fait vertuz.	65	Déu hi ha fet virtut.	Bérout
XIII	Tristan de fors e chante e gient / Cum russinol que prent congé / En fin d'esté od grand pité.	71	Tristany canta i gemega de boig / Com un rossinyol que s'acomiada / A final d'estiu amb gran pietat.	Le Domnei des Amanz
XIV	Ne membre vus, ma belle amie / D'une petite druerie?	77	No us en recordeu, bella amiga / d'un petit regal? (es refereix al gosset Petit Crû)	La folie de Tristan
XV	Ire de femme est a duter; / Mult s'en deit bien chascuns garder. / Cum de leger vient leur amor, / De leger revient leur haür.	81	Enuig de dona és terrible, / Tothom hauria d'evitar-lo. / Tan fàcilment com neix l'amor, / Tan fàcilment es converteix en odi.	Thomas
XVI	La dame chante dulcément, / Sa voix accorde a l'estrument. / Les mains sont beles, li lais bons, / Dulce la voix et bas li tons.	87	La dama canta dolçament, / Acorda la seva veu a l'instrument. / Les mans són belles, els lais bons. / Dolça és la veu i baix el to.	Thomas
XVII	«Bele amie, si est de nus: / Ne vus sans mei, ne jo sans vus.»	91	«Bella amiga, així és de nosaltres: / ni vós sense mi, ni jo sense vós.»	Maria de França
XVII I	El beivre fu la nostre mort.	97	El filtre va ser la nostra mort.	Thomas
XIX	Amor condusse noi and una morte.	105	L'amor ens va procurar la mateixa mort.	Dante, Inf., V

3. Tècniques narratives

3.1. Lectura per a ser escoltada

1. Joglar: Al món romànic medieval, transmissor oral de peces literàries generalment recitades cantant i acompanyades d'instruments musicals.

2. D'entrada, es dirigeix als lectors anomenant-los *senyors* i seguidament amb una interrogació pròpia d'un relat oral que pretén obtenir resposta. Els verbs que utilitza, en segona persona plural i en present d'indicatiu, *us plau* i *escolteu*, també donen la sensació de simultaneïtat i d'immediatezza. Pel que fa al tema, ja d'entrada ens diu que serà una història d'amor i de mort i, a més, ja ens avança el final de l'obra que serà de mort per als dos amants. No sembla una obra per a ser llegida, més aviat ens recorda les tècniques de recitació oral dels joglars de l'edat mitjana.

3.

P.	Citació
13	I jo <u>sé</u> ben <u>rendir-vos</u> els noms: Andret, Ganeló, Gondoine i Denoalèn...
16	Doncs, <u>sapigueu</u> ...
25	Però <u>sapigueu</u> , senyors, com sentireu aviat
26	<u>Escolteu</u> , senyors, la gran traïdoria que ella medità; però Déu, com <u>sentireu</u> , va apiadar-se'n; vosaltres, també, <u>sigueu-li</u> compassius!
31	No, mai, senyors, no haureu <u>sentit</u> parlar d'una més bella astúcia d'amor.
33	<u>Escolteu</u> com passa davant i prevé el seu amic.
38	<u>Escolteu</u> quina traïció ensenyà al rei.
40	Però a vosaltres jo <u>apel·lo</u> , senyors, vosaltres que <u>sabeu</u> la veritat del filtre begut en mar, i que <u>compreneu</u> ...
42	Ara <u>escolteu</u> com el Senyor Déu és ple de pietat.
48	<u>Escolteu</u> , senyors, una bella aventura
93	Ara <u>escolteu</u> una mala aventura
108	<u>Escolteu</u> , senyors, una aventura dolorosa, i que farà llàstima a tothom que estimi

5. **Bard:** Entre els celtas, poeta que formava part de la casta sacerdotal. Desaparegueren al segle II amb la romanització; perduraren, però, a Irlanda (segle XVII), al País de Gal·les (segles XII-XIV) i a Escòcia (segle XVIII). Sempre a l'entorn dels nobles, esdevingueren compositors d'elogis, cants d'amor, cants de natura, planys de mort i sàtires, que cantaven o recitaven acompanyant-se amb el *crwth*. Un dels més famosos del còmic és Assegurançatòtrix, el bard que sempre acaba amb la boca tapada i lligat a un arbre en les històries d'Asterix el gal.

Glosador: Poeta popular, en general analfabet o sense instrucció, que compon, sovint de manera improvisada, gloses –corrandes– i glosats. En realitat, però, al costat de tota una sèrie d'aficionats casolans, hi ha uns glosadors professionals. Són típics els combats de glosadors sobre els temes més diversos. Els més coneguts es troben a Mallorca i Menorca, però també són coneguts arreu de Catalunya, a la zona de l'Ebre concretament.

Poeta: Persona que fa poesies i/o que està dotada per fer-les.

Rapsode: En l'antiguitat grega, recitador de poesia èpica. En la modernitat, però, persona que recita o canta composicions poètiques populars, d'ell o bé d'altres autors.

Trobador: Artista que creava composicions literàries i musicals alhora, destinades a ser difoses a través dels cants dels joglars. Un dels més coneguts fou Guillem de Cabestany per la llegenda del Cor Menjat.

6.

P.	Interrogacions	Exclamacions
4		<i>Però, ai las!</i>
5	<i>La matèria d'aquest conte és tan bella i tan diversa: ¿què se'n trauria, d'allargassar-la?</i>	
20	<i>El bell conte del Cabell d'or no era sinó mentida?</i>	
26		<i>vosaltres, també, sigueu-li compassius!</i>
29	<i>Però llurs cors embriagats ¿com serien vigilats?...</i> <i>¿no veu tothom com el desig els agita, els estreny, sobrix de tots llurs sentits com el vi novell regalima del cup?</i>	
31	<i>¿I qui doncs els socorrerà, sinó Brangiana?</i>	
33		<i>Que Déu protegeixi els amants!</i>
37		<i>...Però ¿qui pot tenir secretes gaire temps les seves amors? Ai las!, amor no es pot amagar!</i>
38	<i>ah!, ¿a qui s'hauria acudit mai una tal traïdoria?</i>	<i>Ah, Déu!, quin foll pensament!</i>
40	<i>¿deia per ventura mentida?</i> <i>¿per què no els occí?</i>	<i>Ah, Déu!,</i>
42	<i>però ¿de què li serveixen les llàgrimes?...</i>	<i>Per Déu!</i>
43		<i>Millor aquesta caiguda que la mort damunt la foguera, davant d'una tal assemblea!</i>
45		<i>...Qui pogués veure-la tan bella sense apiadar-se'n, tindria un cor de deslleial. Déu!, que estrets porta lligats els braços!</i>
50		<i>Un dia, un dels quatre traïdors, Ganeló, que Déu maleeixi!...</i>
52		<i>Maleït sigui l'espia!</i>
53		<i>Quantes tortures els haurà causat amor!</i>
63		<i>Que els basadors es guardin!</i>
73		<i>Demà, a trenc d'alba, bells senyors, gardeu-vos de Tristany!</i>
81	<i>Ah!, senyors, ¿per què digué aquesta paraula?</i>	
92		<i>El duc Andret, que Déu l'ahonti!</i>
108		<i>Així Déu venjà els enamorats dels basadors que els havien odiat tant!</i>
111		<i>Tant de bo trobin aquí consol contra la inconstància, contra la injustícia, contra el despit, contra la sofrença, contra totes les penes d'amor!</i>

7. a) Conte, rondalla, llegenda...

7. a) Altres fórmules: *Hi havia una vegada, En un país molt llunyà, Fa moltes centúries...*

3.2. Anticipacions i premonicions

1.

P.	Anticipació	Personatge/Acció	Resultat
51	<i>Senyors, era un dia d'estiu, al temps de la sega, un poc després de Pasqua granada, i els ocells a la rosada cantaven l'alba pròxima. Tristany sortí de la cabana, cenyí la seva espasa, aparellà l'arc Quo-fall, i, sol se n'anà a caçar pel bosc. Abans que davalli la nit, una gran pena s'esdevindrà. No, mai uns enamorats no s'amaren tant i ho expiaren més durament.</i>	Un forester descobreix els amants al bosc	El forester avisa el rei Marc i aquest els troba dormint
52	<i>El forester hi va, i s'asseu sota la Creu Roja. Maleït sigui l'espia! Però morirà vergonyosament, com aquesta història us ho dirà tot d'una.</i>	El forester pagarà el fet d'haver-los descobert	Perinís mata el forester a cops de bastó i així venja els amants.
61	<i>Però, d'aquests tres, l'un morirà per l'espasa, l'altre finirà aspidat per una fletxa, l'altre negat; i, quant al forester, Perinís el Franc, el Blond, el matarà a cops de bastó, dins el bosc. Així Déu, que odia tota desmesura, venjarà els enamorats de llurs enemics.</i>	El final dels deslleials, Andret, Denoalèn i Gondoine, i del forester.	Acaben tal com diu l'anticipació.
63	<i>Amb tot, vinguda la nit, Tristany, com ho havia promès a la reina, s'esmunyí a casa del forester Orri, que l'albergà secretament dins el celler arruïnat. Que els basadors es guardin!</i>	El final dels deslleials	El resultat és el mateix que l'anterior
73	<i>Demà, a trenc d'alba, bells senyors, guardeu-vos de Tristany! [...] Però, abans que els llebrers l'hagin desallotjat del seu jaç, llur amo haurà rebut una tal ferida, que cap metge no el sabrà guarir.</i>	El final dels deslleials El final de Deonalèn	El mateix resultat que s'ha dit anteriorment. La mort de Denoalèn a mans de Tristany
85	<i>Ah!, senyors, ¿per què digué aquesta paraula? Però, per aquesta paraula, morí.</i>	Tristany pren la mà d'Isolda de les Blanques Mans	Isolda de les Blanques Mans es venjarà de Tristany i morirà.

2.

P.	Tipus de premonició	Resum	Significat
53	Somni d'Isolda la Blonda.	Isolda somia que es trobava en una rica tenda enmig d'un gran bosc i que dos grans lleons es llançaven damunt d'ella per posseir-la	Aquests dos lleons poden ser el rei Marc, que mentre somia els descobreix, i Tristany, el seu amant.
88	Lai trist que canta Isolda	Mentre canta un lai molt trist, Kariado, un pretendent seu, li comenta que es tracta d'un cant trist com el de l'òliba, que canta per anunciar la mort d'algú.	De fet Kariado li porta una mala nova, Tristany ha pres per muller Isolda de les Blanques Mans.

109	Somni d'Isolda	Isolda somia que té un cap de senglar a la falda i que s'embruta tota de sang.	Sap que no tornarà a veure més Tristany viu.
-----	----------------	--	--

3.3. Punt de vista del narrador

1. a) En primera persona singular.

- *Jo diré, doncs, breument, com després d'haver anat força temps errívol per mars i terres, Rohalt el Fe-Tinent atracà a Cornualla, rebé Tristany, i , fent veure al rei el carboncle que temps era temps ell havia donat a Blancaflor com un car present nuvia, li digué...* (p. 5)

- *I diré breument com Tristany, havent rebut del seu oncle les armes de cavaller, passà el mar amb l'estol de Cornualla, es féu reconèixer dels antics vassalls del seu pare, desafià l'occidor de Rivalèn, l'occí i recuperà la seva terra.* (p. 6)

- *I jo sé ben rendir-vos els noms: Andret, Ganeló, Gondoine i Denoalèn...*

Però a vosaltres jo apel·lo, senyors, vosaltres que sabeu la veritat del filtre begut en mar, i que compreneu. (p. 13)

1. b) Punt de vista intern

2. a) Pren partit a favor dels amants i mostra ja d'entrada traïdors Andret, Denoalèn, Gondoine i Ganeló.

2. b) Els deslleials, els felons i els basadors.

3. Els *lausengiers* són els espies que sotgen el trobador i la *midons* (dama) per tal d'avisar el senyor feudal, marit de la dama. Pertanyen al món cortès de la poesia trobadoresca.

4. a) *Ai las!*

- *Senyors, era allí que temps era temps, amb gran alegria, el seu pare Rivalèn havia esposat Blancaflor. Però, ai las!, Tristany ho ignorava.* (p. 4)

- *Ai las!, aquest port era Weisefort, on jeia el Morholt, i llur dama era Isolda la Blonda.* (p.11)

- *Ai las!, la nau us porta, a vós també, noble rei, l'aspere dol i els forts turments.* (p. 25)

- *...Però ¿qui pot tenir secretes gaire temps les seves amors? Ai las!, amor no es pot amagar!* (p. 37)

- *Ajunta els peus, estima la distància, fa un bot i cau damunt del llit del rei. Ai las!, la vigília, dins el bosc, l'ullal d'un gran senglar l'havia nafrat a la cama i, per malastrugança seva, la ferida no estava embenada.* (p. 38-39)

- *Ai las!, durant el salt, la sang ha rajat en malhora de la nafra damunt la farina.*

- *L'espasa al punt, l'esperava; però, per ventura, Gondoine prengué un altre camí i s'allunyà. Tristany sortí de l'estepar, decepcionat, tibà el seu arc, apuntà; ai las! l'home era fora de tret.* (p. 73)

- *Ai las!, durant dos anys, no li vingué de Cornualla cap nova, cap amic, cap missatge.* (p. 81)

- *Ai las! Aviat la reina es penedí* (p. 95)

4. b)

P.	Citació	Emoció
38	<i>Ah!, ¿a qui s'hauria acudit mai una tal traïdoria?</i>	Indignació
38	<i>Ah, Déu!, quin foll pensament!</i>	Indignació
39	<i>Ah, si hagués sabut que no seria admès a provar la seva innocència en combat singular, l'haurien esquarterat viu abans que sofrir que el lliguessin vilment.</i>	Ràbia
40	<i>Ah, Déu!, ¿per què no els occí?</i>	Ràbia
85	<i>Ah!, senyors, ¿per què digué aquesta paraula? Però, per aquesta paraula, morí.</i>	Lament

4. d)

P.	Citació
26	<i>Escolteu, senyors, la gran traïdoria que ella medità; però Déu, com sentireu, va apiadar-se'n; vosaltres, també, sigueu-li compassius!</i>
33	<i>Que Déu protegeixi els amants!</i>
40	<i>I, certes, es fiava justament en Déu. Quan jurava que no havia amat mai la reina amb amor culpable, els deslleials reien de la insolent impostura. Però a vosaltres jo apel·lo, senyors, vosaltres que sabeu la veritat del filtre begut en mar, i que compreneu: ¿deia per ventura mentida? No és el fet que prova el crim, sinó el judici. Els homes veuen el fet, però Déu veu els cors i ell sol és ver jutge. Ell ha instituit doncs que tot home acusat podria sostenir el seu dret per batalla, i ell mateix combat amb l'innocent. Per això Tristany reclamava justícia i batalla i es guardava de fer en res mancament al rei Marc. Però, si hagués pogut preveure el que s'esdevingué, hauria occit els deslleials. Ah, Déu!, ¿per què no els occí?</i>
42	<i>Ara escolteu com el Senyor Déu és ple de pietat. Ell, que no vol la mort del pecador, acollí de bon grat les llàgrimes i el clamoreig de la pobra gent que el suplicaven pels amants torturats.</i>
43	<i>El deixaren entrar. Corre per la capella, travessa el cor, arriba a la vitralla de l'absis, agafa la finestra, l'obre i es llança... Millor aquesta caiguda que la mort damunt la foguera, davant d'una tal assemblea!</i> <i>Però sapigueu, senyors, que Déu li féu bella mercè; el vent s'agafa als seus vestits, el solleva, el deposa sobre una ampla pedra al peu del penyal. La gent de Cornualla nomena encara aquesta pedra el «Salt de Tristany».</i>
61	<i>Però, d'aquests tres, l'un morirà per l'espasa, l'altre finarà aspidat per una fletxa, l'altre negat; i, quan al forester, Perinís el Franc, el Blond, el matarà a cops de bastó, dins el bosc. Així Déu, que odia tota desmesura, venjarà els enamorats de llurs enemics.</i>
108	<i>Així Déu venjà els enamorats dels basadors que els havien odiat tant! Tots quatre són morts: Ganeló, Gondoine, Denoalèn, Andret.</i>

5. a) A les diferents versions del relat del Tristany i Isolda del segle XII.

5. b) En les altres versions el rei Marc begué part del beuratge que li oferí Brangiana i en la de Bédier, Brangiana llençà al mar el que quedà al flascó després que els amants beguessin.

5. c) Per demostrar la bondat i l'amor que malgrat tot té el rei Marc, segons la seva versió, és clar.

5. d) Segons les versions del segle XII, Tristany va ser qui colpejà brutalment Ivany. En canvi, en la de Bédier, és Governal l'encarregat de fer-ho.

5. e) Per demostrar que Tristany no era tan dolent com per colpejar a un pobre llebrós. No pertanyia a la seva classe social fer-ho.

5. g) Com l'emissari de Béroul, Thomas, Eilhart i Gottfried.

5. h) Saludar tots els enamorats, només els enamorats.

5. i) Resposta oberta.

6. a) Els tres anys que Rohalt el Fe-Tinent passà sense Tristany buscant-lo.

6. b) Per evitar l'avorriment del públic i per donar més èmfasi a la història que a ell li interessa, això és la història d'amor.

6. d)

P. 30:

No, Tristany no tingué coratge per partir, i, quan va haver passat les barreres i els fossats del castell, conegué que no podia allunyar-se més; s'aturà en el burg mateix de Tintagel, prengué hostatge amb Governal dins la casa d'un burgès, i llanguí torturat per la febre, més ferit que en altres temps...

P. 43:

El deixaren entrar. Corre per la capella, travessa el cor, arriba a la vitralla de l'absis, agafa la finestra, l'obre i es llança... Millor aquesta caiguda que la mort damunt la foguera, davant d'una tal assemblea!

Però sapigueu, senyors, que Déu li féu bella mercè; el vent s'agafa als seus vestits, el solleva, el deposa sobre una ampla pedra al peu del penyal. La gent de Cornualla nomena encara aquesta pedra el «Salt de Tristany».

4. Personatges

4.1. Tristany

1. a) Rivalèn és rei de Leonís i Blancaflor, germana del rei Marc de Cornualla

1. b) *Trista deslliuro, trista és la primera festa que et faig, per amor de tu tinc una tristesa que en moro...* (p. 2)

1. c)

- ...a jugar la llança, l'espasa, l'escut i l'arc, a llançar discos de pedra, a passar d'un bot els fossats més amples
- ...avorrir tota mentida i tota deslleialtat, de socórrer els febles, de mantenir la fe donada
- ...maneres de cant, el maneig de l'arpa i l'art de munter

1. d) Que torni a Leonís i venci el duc Morgan, enemic del seu pare a qui va matar i va usurpar les seves terres.

1. e) Cedeix el seu regne al seu pare adoptiu, Rohalt, i als seus descendents i marxa a servir al seu oncle Marc.

2. a) Venia a buscar tres-cents minyons i tres-centes donzelles 15 anys per fer-los servir de serfs.

2. b) Contra un drac.

2. c) Perquè són enemics des del principi que està al castell de Tintagel. Els quatre cavallers envegen l'amistat i l'amor filial que li té el rei Marc i més tard expliquen al rei les relacions il·lícites entre Tristany i Isolda.

2. d)

- *Passa, Gornvenal salta l'emboscada, agafa el fre, i, reveient en aquell instant tot el mal que l'home havia fet, el tomba, el desmembra tot, i se'n va, emportant-se el cap tallat* (p. 50)
- *El seu bastó giravoltà dins l'aire brunzit. El bastó i el crani es romperen a la vegada, i Perinís el Blond, el fidel, rebutjà amb el peu el cos dins la fossa coberta de branques.* (p. 68)
- *Tristany enfonsa la seva bona espasa dins la gola del monstre: hi penetra tota, i li fen el cor en dos trossos...* (p. 16)
- *Quan Denoalèn fou prop d'ell, Tristany es deseixí de la capa, pegà bot, es dreçà davant del seu enemic [...] El traïdor volgué fugir; debades; ni tingué lleure de cridar: Em fereixes! Caigué de cavall. Tristany l'escapçà, tallà les trenes que li penjaven entorn de la cara, i les posà dins la seva calça...* (p. 73)
- *La fletxa xiula dins l'aire, ni esmirle ni oreneta no volen tan de pressa, rebenta l'ull del traïdor, li travessa el cervell com la carn d'una poma, i s'atura, vibrant, contra el crani.* (p. 74)
- *...Kaherdí, dret damunt l'orla, el colpeix amb el seu rem; Andret s'entrebanca i cau al mar. Vol sortir-ne; Kaherdí li venta de bell nou cops de rem i l'enfonsa sota les aigües...* (p. 108)

3. a) Tristany i Tirant són dos cavallers valents, no tenen por, però per sobre de tot estimen. Són personatges molt reals, que emmalalteixen, els fereixen en combat, no són superhomes. Ambdós compten amb personatges lleials que sempre els ajudaran; també els envolten personatges deslleials. Es distingeixen per l'època de la història: Tristany és situat al segle XII; Tirant, al segle XV. També per la manera d'enamorar-se: un pren el filtre amorós i l'altre no.

3. b) Oblida la seva vida com a cavaller i es lliura plenament a l'amor. Únicament lluitarà per venjar-se dels enemics i caçarà únicament per alimentar-se.

4.

Trobada	Astúcia	Capítol	P.
El gran pi	<i>...cada nit, T., per consell de Brangiana, tallava amb art bocins d'escorça i branquillons menuts. Saltava els pals punxeguts, i, havent fet cap sota el pi, tirava els asclons dins la fontana. Lleugers com l'escuma, suraven; corrien amb ella, i dins la cambra de les dones Isolda n'espia la vinguda...</i>	VI	31
Salt al llit d'Isolda	<i>(episodi de la farina escampada al terra entre els dos llits) ¿Què vol dir això? Aquest nan no té costum servir-me pel meu bé; però serà enganyat: ben foll qui li deixés l'empremta dels seus passos! [...] Tristany s'aixecà dret sobre el seu llit. Déu! [...] Ajunta els peus, estima la distància, fa un bot i cau damunt del llit del rei.</i>	VII	38
La veu del rossinyol	<i>I. Escoltava la veu sonora que venia a encantar la nit, i la veu s'elevava planyívola i tal, que no hi ha cor cruel, [...] – D'on ve aquesta melodia? De sobte va comprendre: –Ah!, és Tristany! Així en la forest del Morois imitava per encisar-me els ocells cantadors...</i>	XIII	72
Enfilada al castell de Tintagel	<i>...enfilat damunt l'alta finestra, havia clavat la seva vareta d'arç a la cortina, havia apartat lleugerament els dos panys de la roba, i guaitava al través la cambra ben joncada...</i>	XIII	74
Missatge de Tristany al bosc	<i>Ells s'esmunyiren per sota el bosc i s'amagaren dins un espessorall. Davant d'aquest espessorall, sobre el camí, Tristany posà una branca d'avellaner amb un bri de lligabosc enllaçat. [...] sortiren de l'espessorall d'arços cants de bosqueta i d'alosa, i Tristany posava en aquestes melodies tota la seva tendresa. La reina ha comprès el missatge del seu amic...</i>	XVII	92-93
Tristany es fa passar per foll	<i>...es tongué la bella cabellera rossa, arran de cap, dibuixant-hi una creu. S'untà la cara amb una llacor feta d'una herba màgica portada del seu país, i tot d'una el seu color i l'aspecte de la seva cara es mudaren...</i>	XVIII	98 i següents

5. En el capítol XV quan Tristany finalment s'exilia de Cornualla i es passa dos anys viatjant per Europa sense saber notícies d'Isolda: *Llavors va creure que Isolda s'havia desamorat d'ell, i que l'oblidava.* (p. 81) En el capítol XVIII quan es vesteix de foll i entra a palau a parlar amb Isolda: *Dama, reina, jo sé bé que us heu retirat de mi i us acuso de traïció.* (p. 102) Retret: *Amiga, ¿com has pogut desconèixer-me tanta estona, més estona que aquest gos? ¿Què importa aquest anell? ¿No sents que m'hauria estat més dolç de ser reconegut a la sola memòria de les nostres amors passades? ¿Què importa el so de la meua veu? El so del meu cor havies tu de sentir.* (p. 103)

6. a) Va canviar el seu luxós vestit per la roba d'un pescador: així es vestí amb una gonella de burell pilós, amb un gran caperó i sense sabates. Llavors es tallà els cabells molt curts, arran de cap i s'hi dibuixà una creu; després s'untà la cara amb una suc fet d'una herba màgica per canviar el color i l'aspecte de la seva cara; prengué una branca de castanyer i es féu una maça i se la penjà al coll. (p. 98)

6. b) Enganyant el porter i fent-se passar per boig. (p. 98)

6. c) De bufó i de foll.

6. d) Diu que és Tristany que ha vingut a cercar la reina que estima tant i que l'estimarà fins a la mort. (p. 99)

6. e) *Allí dalt, entre el cel i el núvol, dins la meua bella casa de vidre. El sol la travessa amb els seus raigs, els vents no poden sotragar-la, hi portaré la reina en una cambra de cristall, tota florida*

de roses, tota lluminosa al matí quan el sol la colpeix. (p. 99). Aquesta idea també surt a la p. 32 i a la p. 104.

7.

<i>Proves</i>	<i>Contingut</i>	<i>Exemple</i>
Qualificadora	Adquisició de capacitats	Quan és armat cavaller
Principal	Lluita a mort entre l'heroi i l'antiheroi	Tristany-Morholt
Triomfant	Atribució d'objectes al vencedor i la seva celebració pel seu cos social	Tristany puja a Tintagel aclamat pel poble

4.2. Isolda la blonda

1. a) *Isolda la Blonda, dels cabells d'or, la bellesa de la qual lluïa ja com l'alba que s'aixeca.*

1. b) *La Bella dels cabells d'or, la reina de la cabellera blonda, la reina dels cabells d'or, Isolda la Blonda, Isolda, la bella, Isolda la B ella, la Blonda, reina franca, reina honorada.*

2. Blanca, rossa i esvelta.

3. *besà el seu hoste als llavis, en signe de pau, i el revestí de magnífiques robes* (p. 19)

4. *Isolda la Blonda fremia de vergonya i angoixa. Així, Tristany, havent-la conquerida, la desdenyava; el bell conte del Cabell d'or no era sinó mentida, i ara la lliurava a un altre...* (p. 20)

5. Al darrer capítol, quan Isolda és enviada a buscar per Tristany, malalt de mort, però no arriba a temps de salvar-lo, a causa de la mentida d'Isolda de les Blanques Mans, que diu a Tristany que les veles del vaixell que tornen són negres. I ell, creient que Isolda l'ha abandonat, mor.

4.3. Els altres personatges

14.

<i>Personatge i sobrenom</i>	<i>Qui és</i>	<i>Funció</i>
Rohalt, el Fe-Tinent	Mariscal de la cort de Rivalèn, pare de Tristany.	Recollí Tristany, orfe de pares i el crià com a fill seu.
Gorvenal	Escuder que està al servei de Tristany i durant tota la novel·la estarà al seu costat.	Ensenya a Tristany totes les arts que ha de saber un noble.
Dinàs, de Lidan	Senescal de la cort de Cornualla.	Ajudarà a Tristany a veure la seva estimada.
Brangiana, la fidel, la dolça, la bella	Jove serventa i companya d'Isolda (p. 17). És el personatge més fidel de la novel·la.	Donar el filtre amorós als nous esposos. Ocuparà el llit nupcial la nit de noces del rei i Isolda. Vetllarà sempre per la seva senyora.
Perinís el Blond, el fidel	Criat jovenet d'Isolda.	Fa de missatger dels enamorats. Mata el forester que delata es amants al rei Marc quan són al bosc.

2. a) Andret, Ganeló, Gondoine i Denoalèn. Actuen així perquè el rei Marc estimava molt Tristany i li volia deixar el seu regne.

2. b) *...escampà entre el llit de Tristany i el de la reina la flor de farina: si l'un dels dos enamorats anava a ajuntar-se amb l'altre, la farina guardaria la forma dels seus passos...* (p. 38)

3. El rei Artús, Galvany i Girflet, Ke el senescal, cavallers de la taula rodona.
4. a) Per fer-nos veure que és un home bondadós i afable i tal com diu el narrador *només la tendra noblesa del seu cor li inspirà d'amar.* (p. 25)
4. b) Condemna a mort de Tristany i Isolda. Quan descobreix Tristany i Isolda dormint al bosc els perdona, canviant l'espasa de Tristany que els separa (l'espasa nua simbolitza castedat) per la seva i posa un anell al dit d'Isolda, en senyal de perdó. Amb molt de dol exilia Tristany perquè els seus barons ho exigeixen. Fa passar una ordalia a Isolda...
4. c) El rei Marc és avisat per un forester que ha vist els dos amants. El rei Marc hi va, però en lloc de matar-los, ja amb l'espasa brandida, se'ls mira i veu que llurs boques no estan juntes i que una espasa sense beina separa llurs cossos. Marc posa en un dit d'Isolda un anell que ella li havia regalat feia temps i canvia l'espasa de Tristany per la seva la seva. L'espasa nua simbolitza castedat.
5. a) Sabien llegir els clergues, els monjos i les dones de la noblesa.
5. b)
- *L'ermità plorà i adorà Déu:
–Déu, bell rei totpoderós!, us regracio d'haver-me deixat viure prou temps per venir en ajut a aquests.
Els aconsellà sàviament, després agafà tinta i pergamí i escriví un breu en el qual Tristany ofería un acord al rei. Quan hi va haver escrit totes les paraules que Tristany li digué, aquest les segellà amb el seu anell.* (p. 57)
 - *Marc féu despertar el seu capellà, i li allargà la lletra. El clergue rompé la cera i saludà d'antuvi el rei en nom de Tristany...* (p. 59)
6. Se n'anà a Bretanya i obrí dos taüts, un de calcedònia per a Isolda i un altre de beril·le per a Tristany. Els enterrà en dues tombes, a esquerra i a dreta de l'absis d'una capella. De la tomba de Tristany en sortí un esbarzer verd i fullat i s'enfonsà a la tomba d'Isolda. La gent els tallà tres vegades, perquè cada dia rebrotava, fins que el rei Marc prohibí que el tallessin.
7. a) Perquè és un personatge poc important i solament apareixerà al començament i fins al capítol IV.
7. b) Busca herbes remeieres i curatives. Prepara filtres i pomades.
7. c) La preparació del filtre amorós. Perquè creu que la seva filla no és feliç: se'n va amb un desconegut que l'ha conquerit, no per a ell, sinó per al seu oncle; es casarà amb un desconegut, en una terra desconeguda. Ho fa perquè almenys estimi el seu marit i sigui estimada per ell.
8. Quan Isolda de les Blanques Mans explica al seu germà que Tristany no l'ha tocada i el matrimoni no s'ha consumat
- 10.

P. 3	<i>–No, senyor, el meu pare és mercader. Jo me n'he anat secretament de casa seva, a bord d'un vaixell que partia per traficar al lluny, perquè volia aprendre com es comporten els homes de les terres estrangeres⁴</i>
P. 11	<i>Contà que era un joglar, que havia pres passatge a bord d'una nau mercantívola: navegava cap a Espanya per aprendre-hi l'art de llegir en els estels; uns pirates havien assaltat la nau: ferit, s'havia escapat en aquella barca⁵</i>
P. 20	<i>Isolda la Blonda fremia de vergonya i d'angoixa. Així, Tristany, havent-la conquerida, la desdenyava; el bell conte del Cabell d'or no era sinó mentida, i ara la lliurava a un altre...⁶</i>

4 És la primera mentida de Tristany. De fet, a ell el rapten uns mercaders de Noruega, des de Kanoel.

5 Tristany, després de ser abandonat pel rei Marc i els seus en una barca, ferit per l'espasa enverinada de Morholt, el gegant irlandès, que ha occit, arriba al port de Weistort, terra irlandesa. Per no caure en mans dels seus enemics (perquè si saben qui és l'occiran) es fa passar per un joglar.

P. 25	<i>...en venir la nit, Brangiana, a fi d'amagar el deshonor de la reina, i per salvar-la de la mort, prengué el lloc d'Isolda dins el llit nupcial.</i>
P. 33	<i>Sí, reina, us he enviat a demanar sovint, i sempre debades; mai, d'ençà que el rei m'ha llançat no us heu dignat de venir a la meua crida. Però apiadeu-vos d'aquest mesquí; el rei m'odia, ignoro per què; però vós ho deveu saber potser; ¿i qui doncs podria encantar la seva ira, sinó vós sola, reina franca, cortesa Isolda, de qui el seu cor es refia?</i> ⁷
p. 33-34	<i>Mon senyor creu que jo us estimo d'amor culpable. Déu sap amb tot, i, si menteixo, que confongui el meu cos! Mai no he donat el meu amor a cap home, fora aquell que el primer m'ha pres verge entre els seus braços...</i> ⁸
P. 59	<i>Amb tot, a penes l'havíeu presa per muller, uns deslleials us feren creure llurs mentides (Tristany al seu oncle)</i>
P. 59	<i>...mai la reina no ha tingut per mi, ni jo per la reina, amor que us fos una ofensa</i>
P. 69	<i>...jo juro que mai home nat de dona no m'ha tinguda en els seus braços, fora del rei Marc, mon senyor, i del pobre pelegrí, que ara tot just, ha caigut als vostres ulls.</i> ⁹
P. 86	<i>Adés, en un altre país, he combatut un dragó, i jo anava a morir, quan m'he recordat de la Mare de Déu: li he promès que, alliberat el monstre per la seva cortesia, si mai prenía muller, tot un any m'abstindria de besar-la i d'abraçar-la</i> ¹⁰
P. 110	<i>Sapigueu que és tota negra [la vela de la nau] (paraules d'Isolda de les Blanques Mans a Tristany, moribund)</i>

5. Elements màgics

1.

<i>Element màgic</i>	<i>Capítol</i>	<i>Classificació</i>
El gegant Morholt	II	Personatge
El filtre	IV	Poció
El drac	III	Bèstia
Nan Frocí	VII	Personatge: mag, fetiller...
Salt de Tristany	VIII	Natura
L'ordalia	XII	Prova superstició
El gos Petit-Cru	XIV	Bèstia amb poders
El mar	I	Natura
El gegant Urgan el Pelós	XIV	Personatge
Els esbarzers	XIX	Natura

2. a) La reina d'Irlanda, mare d'Isolda. El prepara amb herbes, flors i arrels amarades amb vi. Aca-ba el beuratge amb ciència i màgia.

6 Isolda creu que Tristany mata el drac per poder casar-se amb ella. La seva desil·lusió i el seu desengany li arriba quan Tristany davant del rei li diu que ho ha fet en nom del rei de Cornualla.

7 Els amants s'han de trobar sota el gran pi i Tristany tira els asclons i els branquillons a un rierol per avisar de la seva arribada a Isolda. Quan ja els ha tirat, veu l'ombra del rei que l'assetja. I astutament prepara un pla perquè no els descobreixi. Fa veure a Isolda, que ja s'ha adonat de la situació, que és la primera vegada que la crida perquè implori el seu perdó al rei.

8 Isolda contesta astutament la mentida anterior. Sap que el seu espòs el rei Marc és allí, per això segueix l'engany de Tristany afirmant que no ha donat mai a cap home el seu amor, tret de qui li ha pres la virginitat, és a dir, Tristany.

9 Isolda és protagonista d'una ordalia. El pelegrí és Tristany.

10 Paraules de Tristany a Isolda de les Blanques Mans.

2. b) No acaba de quedar clar, a l'obra, però podríem dir que la mare no té confiança en l'amor de la seva filla cap al rei Marc.

2. c) *...els que en beuran plegats s'amaran amb tots els sentits i amb tot el pensament, per sempre més, en vida i en mort.*

2. d) Pensem que l'obra es va redactar en un ambient cristià i feudal i, per tant, no es podria consentir el comportament dels protagonistes. El filtre els fa innocents, víctimes d'una fatal casualitat a ulls del lector del moment.

2. f) P. 22, 23, 47, 88, 100, 106...

3. a) Deixa el rei Marc sense hereu, renuncia al tron, deixa de ser un cavaller a imitar pels joves de la cort del rei Marc, deixa la cort sense els seus serveis.

3. b) Fer de reina i viure com li correspon. Deixar sense hereus el reialme. Tenir cura de les donzelles, de la seva educació...

4. a) Ordalies: proves o judicis de Déu que en l'edat mitjana i en diferents pobles primitius feien els acusats, i que servien per a escatir, segons creences supersticioses, llur culpabilitat o llur innocència.

4. c) Les més conegudes eren les proves del foc, de l'aigua, de les metzines i del combat. Entre les proves del foc més corrents trobem la de caminar sobre les brases o l'aplicació de ferros roents a diverses parts del cos. Pel que fa a les proves d'aigua tenim la de l'aigua bullent, la de les aigües amargues aplicades en cas d'adulteri, o la prova dels *albats* (aplicada a Catalunya) que consistia a submergir dos nounats dins l'aigua: el que s'enfonsava donava raó a la seva família.

5.

- Tristany és fet presoner per uns mercaders noruecs i el mar s'enfella i el salva dels seus raptors. (Capítol I, p. 2)

- Tristany, enverinat per l'espasa del Morholt, és deixat en una barca enmig del mar i durant set dies i set nits les aigües tingueren cura d'ell. Fins i tot una música sobrenatural embolicava la nau. (Capítol II, p. 10)

- Tristany s'escapava dels guàrdies i entrà en una capella que es dreçava sobre la mar. Des de la vitralla de l'absis es llençà al buit i el vent l'emboïllà i el deixà sobre una ampla pedra al peu del penyal. (Capítol VIII, p. 43)

6. a) El rei Marc fa enterrar els cossos dels amants en dues tombes a Tintagel. Un esbarzer sortí de dins la tomba de Tristany i anà a enfonsar-se en la d'Isolda la mateixa nit. Per molt que la gent tallés l'esbarzer –ho féu en tres ocasions–, aquest seguia fent el mateix recorregut cada dia fins que a la fi el rei Marc prohibí que destruïssin l'esbarzer.

6. b) L'amor infinit dels amants, fins i tot després de la mort.

6. c) La rapidesa amb què creix, el recorregut que ha de fer fins a la tomba d'Isolda, la insistència...

7. a) Del gegant Morholt i del gegant Urgan el Pelós.

7. b)

- *Veget, malaurat, l'alçària del Morholt d'Irlanda; és més fort que quatre homes robustos. Guaita la seva espasa: ¿no saps tu que per sortilegi ha fet volar el cap dels més ardits campions, d'ençà de tants anys que el rei d'Irlanda envia aquest gegant a portar els seus desafiaments per les terres vassalles?* (p. 8)

- *Tristany aconseguí Urgan el Pelós dins el seu cau. Bella estona combateren furiosament. Per fi la valentia triomfà sobre la força, l'espasa àgil sobre la maça feixuga, i Tristany, havent tallat el puny dret del gegant, el portà al duc.* (p. 78)

7. c) *Es tractaria de fer veure als alumnes que no són gegants com els dels contes infantils.*

8. a) Les set arts són les set disciplines en què Marcià Capel·la (segle V) dividí els coneixements humans. A l'any 1000 la cultura estava en mans de l'estament eclesiàstic. El programa d'estudis es basava en les set arts liberals, distribuïdes en dos grups: el trívium, format per la gramàtica, la retòrica i la dialèctica, i el quadrívium, integrat per la geometria, l'aritmètica, l'astronomia i la música. No obstant això, la cultura monàstica va posar molt més èmfasi en els estudis del trívium, i va

relegar els estudis científics, és a dir, el quadríviem, a un segon pla. En general, aquesta va ser la línia pedagògica bàsica en tot l'Occident.

8. b) Tenint en compte que *setciències* vol dir 'persona que presumeix de saber molt' i que *arts* va derivar a *ciències* podríem dir que el seu origen té molt a veure a conèixer les *set arts*. Segons el diccionari, *màgia* és la ciència oculta que pretén de produir efectes amb l'ajut d'éssers sobrenaturals o de forces secretes de la natura i que pot ésser utilitzada per tothom que en conegui les pràctiques. L'Església considerà la màgia un producte del dimoni i prohibí als cristians que la practiquessin. *Fer encataments* és obrar (sobre algú o alguna cosa) en virtut d'un poder ocult, arts màgiques, pronunciant certes fórmules.

8. c) Fer la carta astral. Astròleg. Al principi de l'època romana (segle II aC) l'astrologia fou atacada (Cató, Ciceró), i els que la practicaven, perseguits; els emperadors, però, els consultaven sovint. A l'Occident, la condemna de l'astrologia per l'Església, féu desaparèixer quasi totes les obres astrològiques. A l'Europa cristiana l'astrologia pròpiament dita no es propagà sinó a partir del segle XII, i encara barrejada, com l'alquímia, amb elements místics. En general mirada amb malfiança pels pensadors cristians per tal com suposava una negació o limitació del lliure albir, acabà, això no obstant, imposant-se per la influència dels filòsofs grecs i per la utilització que en feren papes i prínceps.

8. d) Podrien ser dos dimonis.

8. e) El més conegut en la matèria de Bretanya és el mag Merlí, la fada Viviana i Morgana.

8. f) Que tirà algun objecte (cartes, daus, pedres, tauletes escrites...) amb fins endevinatoris.

8. g) Orió: Constel·lació austral situada entre les del Bessons, l'Unicorn, la Llebre, Eridà i el Taure. Conté 209 estels, visibles a ull nu. Un objecte molt interessant de la constel·lació és una nebulosa d'emissió, anomenada *Gran Nebulosa d'Orió*, la qual és una de les poques nebuloses observables a ull nu. Una part d'aquesta nebulosa, que és lluny de tots els estels, no emet ni dispersa la llum, i, per tant, hom l'observa com un núvol fosc que, pel seu aspecte, rep el nom de *Cap de Cavall*.

Llucifer: És el planeta Venus, dit també estel del matí i de la tarda, perquè és la primera lluminària que apareix a la tarda i l'última que s'amaga de matí. Però el nom de Llucifer aquí ens recorda l'àngel caigut, esperit del mal, la qual cosa no presagia res de bo per als amants.

8. h) Bruixot, nan geperut, geperut maleït, hominicoi dolent, gos de l'Enemic (per part del rei Marc).

9. a) Dues. El drac i el gos Petit-Cru.

9. b) *Tenia el cap d'una vibra, els ulls roigs com a carbons ablamats, dues banyes al front, les orelles llargues i peludes, urpes de lleó, una cua de serpent, el cos escatós d'un grifó.* (p. 16)

Era un gos encantat i venia al duc de l'illa d'Aval-ló; una fada li havia enviat com a present d'amor. Ningú no sabia amb paraules prou hàbils descriure la seva naturalesa i la seva beutat. El seu pèl era acolorit de matisos tan meravellosament disposats, que hom no sabia anomenar el seu color; el seu coll semblava de primer més blanc que neu, la seva gropa més verda que fulla de trifoli, un dels seus flancs roig com l'escarlata, l'altre groc com el safrà, el seu ventre blau com el lapislàtzuli, la seva esquena rosada; però, al cap d'una estona de mirar-lo, tots aquests colors dansaven als ulls i bellugaven, adés blancs i verds, adés grocs, blaus, purpurins, foscos o frescos [...] el pelatge de la qual, en tocar-lo la mà, més dolç que una roba de xamit. (p. 77-79)

9. c) Que encantava aquell que l'escoltava envoltant-lo d'una infinita pau i oblidant tota pena. De l'illa màgica d'Aval-ló, on va refugiar-se el rei Artur.

10.

P.	Nombre	Situació	Simbologia
9	3	...però per tres camins, semblà que l'oratge de mar portava a la riba un crit furiós.	Resolució del conflicte plantejat pel dualisme.
81	3	Al tercer dia, a l'hora de nona, s'acostaren a una coma on s'aixecava una antiga capella i, tocant, l'estatge d'un ermità.	Resolució del conflicte plantejat pel dualisme.

88	3	<i>...el dia que farà tres, si puc, us diré el meu pensament.</i>	Resolució del conflicte plantejat pel dualisme.
90	3	<i>S'ennovà que, d'allí a tres dies, la reina Isolda, el rei Marc. Tot el seu seguici [...] deixarien Tintagel per establir-se al castell de la Blanca Landa.</i>	Resolució del conflicte plantejat pel dualisme.
110	3	<i>Digué tres vegades: –Isolda, amiga! A la quarta, reté l'ànima.</i>	No resolució del conflicte plantejat pel dualisme.
111	3	<i>Tres vegades volgueren destruir-lo; debades. [l'esbarzer]</i>	No resolució del conflicte plantejat pel dualisme.
10	7	<i>Set dies i set nits, elles [les aigües de la barca a Tristany] l'arrossegaren dolçament.</i>	Ordre complert, període, cicle. Està compost per la unió del ternari i del quaternari, per la qual cosa se li atribueix un valor excepcional.
32	7	<i>Ell coneix les set arts.</i>	Ordre complert, període, cicle. Està compost per la unió del ternari i del quaternari, per la qual cosa se li atribueix un valor excepcional.
32	7	<i>...anuncieu que durant set dies i set nits viureu dins la forest.</i>	Ordre complert, període, cicle. Està compost per la unió del ternari i del quaternari, per la qual cosa se li atribueix un valor excepcional.
105	7	<i>Tristany occí els set germans.</i>	Ordre complert, període, cicle. Està compost per la unió del ternari i del quaternari, per la qual cosa se li atribueix un valor excepcional.
67	10	<i>Al desè dia. [Isolda demana deu dies per preparar-se per la prova del ferro]</i>	Símbol de la realització espiritual.
11	40	<i>...al cap de quaranta dies, Isolda dels cabells d'or l'hagué gairebé guarit.</i>	Termini, aïllament, per tal de tornar a la normalitat.
14	40	<i>...d'allí a quaranta dies diria el seu pensament. [el rei Marc]</i>	Diferir l'acceptació d'una creença en una cosa fins a assegurar-se de la seva certesa.
106	40	<i>Preneu-vos un termini de quaranta dies i torneu duent Isolda la Blonda.</i>	Diferir l'acceptació d'una creença en una cosa fins a assegurar-se de la seva certesa.

6. Mites, llegendes i elements bíblics

1.

<i>Mite clàssic</i>	P.	<i>Fragments d'El romanç de Tristany i Isolda</i>
TESEU-MINOTAURE: Minos, a conseqüència de la mort del seu fill Androgen, havia imposat a Atenes l'enviament anual de 14 joves que eren lliurats al Minotaure en el seu laberint. Una de les vegades, Teseu, fill del rei grec Egeu, es va oferir voluntari per acabar amb el Minotaure. Si tenia èxit en l'empresa a la tornada a Atenes hissaria una bandera blanca en el pal del vaixell. Però Teseu, quan tornava a la seva ciutat, amb el triomf del Minotaure vençut, no se'n recordà d'hissar-la i el seu pare, desesperat, es tirà al mar.	7 i següents 15 110	En el capítol II, <u>el Morholt d'Irlanda</u> , apareix de manera semblant. El rei Marc de Cornualla pagava un tribut al rei d'Irlanda: el primer any pagava 300 lliures de coure, el segon any 300 lliures d'argent fi i el tercer any 300 lliures d'or. Quan venia el quart any s'enduïa 300 minyons i 300 donzelles, de quinze anys. El Morholt dóna l'oportunitat de salvar els minyons si algú s'atreveix a lluitar amb ell. Tristant és voluntari i el venç. A Irlanda, concretament a Weisefort, hi ha una bèstia ferotge que cada dia s'atura a les portes de la vila, i ningú no hi pot entrar ni hi pot sortir fins que no han lliurat al drac una jovencella. Lliga perfectament amb la llegenda de Sant Jordi. En el darrer capítol XIX <u>La mort</u> , apareix l'episodi de les veles negres. En aquest cas és Isolda de les Blanques Mans que, per despit i venjança enganya Tristany, i desesperat mor.
MEDEA: Medea, com la seva tia Circe, era una hàbil fetillerat i devota d'Hècate, va donar a Jàson un ungüent màgic que el feia invulnerable als atacs dels bous que treien foc per la boca.	11 17 21	Isolda la Blonda, cura per primera vegada les ferides de Tristany. Aquest havia lluitat contra el gegant Morholt, oncle seu. Isolda, la Blonda "preparà un bany i dolçament untà el seu cos amb un bàlsam que la seva mare havia compost." (Després de matar el drac que assetjava Weisefort.) La mare d'Isolda "recollí herbes, flors i arrels, les amerà amb vi, i pastà un beuratge poderós. Havent-lo acabat amb ciència i màgia, l'abocà dins un flascó i..."
FILOCTETES: Una serp d'aigua va mossegar el peu de Filoctetes; la ferida supurava molt i mai no acabava de tancar-se. Era tan gran el seu dolor que xisclava sense parar; a més la fortor de la ferida era insuportable. A suggeriment d'Odisseu, Filoctetes va ser abandonat a l'illa de Lemnos i la flota va continuar cap a Troia. Durant la seva estada en solitari a l'illa, Filoctetes va aconseguir mantenir-se viu gràcies a l'arc i les fletxes, que mai no fallaven el tret.	10	A Tristany, ferit per l'espasa enverinada del Morholt, li comencen a supurar les ferides, amb molta pudor. Ell mateix demana al seu oncle que l'abandoni a la mar perquè se l'emporti lluny. "Vull que se m'emporti al lluny..."
PARIS: Fill de Príam, rei de Troia, i d'Hècabe. Va raptar Helena. Va ser mort per Filoctetes amb una fletxa. Quan era a terra ferit va suplicar als companys que l'atenien que el por-	107	Tristany, ferit de mort demana a Isolda la Blonda que vagi a veure'l (com Paris a Enone). "Us envia a dir que vós sola podeu portar-li conhort..."

tessin a l'Ída, on Enone, un antic amor, li havia promès que el guariria. Però ara, després de l'abandó de nou anys, Enone havia canviat d'idea, i se'l van tornar a endur a Troia. Al cap de poc, Enone se'n va penedir, però ja era massa tard i Paris va morir.		
PÍRAM I TISBE: Segons el mite que explica Ovidi a les <i>Metamorfosis</i> , Píram i Tisbe vivien porta per porta a Babilònia. De petits eren amics i després es van enamorar, però els seus pares no volien sentir a parlar de matrimoni i per això havien de mantenir la seva passió en secret. Al mur que separava les cases hi havia una petita esquerda que només els amants coneixien: a través del forat es parlaven en veu baixa i intercanviaven paraules dolces. Es van trobar sota un gran arbre per festejar el seu amor.		Aquí estaria relacionat amb l'amor secret que es professen i intenten veure's sempre que poden. Quan Tristany envia pel rierol branquetes perquè Isolda sàpiga que ell l'espera; quan s'aixeca del llit ferit, i va a veure Isolda i taca el llit de sang; quan ell s'amaga dins del bosc i espera la comitiva reial i ella sap que ell està per allí amagat...
ORFEU I EURÍDICE: Després del seu viatge a l'infern i perdre per sempre més la seva estimada Euridice, Orfeu era com una ànima en pena; feia vida d'anacoreta i evitava la companyia de les dones.	71	Una vegada Isolda la Blonda torna al castell amb el rei Marc, Tristany és incapaç de marxar i es refugia al bosc
AQUILES: Després que la seva mare l'abandonés va quedar al càrrec del savi centaure Quiró, qui havia educat els argonautes. Quiró el va instruir en l'art de córrer, i va esdevenir l'home més ràpid; també li va ensenyar les arts de la guerra i el va alimentar a base d'entranyes de bèsties salvatges per dotar-lo d'un coratge feroç. També el va instruir en música i medicina.	3	Quan Tristany, orfe de pare i mare és educat per un amic del seu pare i li ensenya l'art de la caça, la música... , i tot el que sap.
ARGOS: El gos d'Ulisses és el primer de reconèixer el seu amo, quan després de molts anys torna d'Ítaca i es presenta al palau disfressat de mendicant.	102 i 103	Husdent, el gos fidel de Tristany. És l'únic que el reconeix quan arriba al castell disfressat per poder veure Isolda.
ULISSES: Mata els pretendents de Penèlope amb el seu arc, quan ha tornat d'Ítaca i es presenta a palau disfressat. Penèlope fa un concurs per buscar marit, desesperançada perquè creu que Ulisses no tornarà. El concurs consisteix a disparar amb l'arc d'Ulisses. Qui ho fa més bé és ell mateix. Després comença a haver-hi una matança dels pretendents.	73 i 74, 97 i següents	Tristany. Mata alguns dels deslleials i també, com Ulisses, es presenta disfressat al castell.

2. Goliat és un gegant i David és un guerrer israelita (el Morholt-Tristany), Goliat demana un home amb qui pugui lluitar, desafiament de Goliat: si Goliat venç un guerrer d'Israel farà esclaus el poble israelita (el Morholt i el poble de Cornualla), David accepta el desafiament (Tristany), amb enginy, més que no pas amb força, David guanya Goliat (Tristany venç el Morholt).

3. S'hi adreça un ermità per redimir els seus pecats i dedicar la vida a Déu.

5. Guillem de Cabestany. Fou un cavaller de la contrada del Rosselló, que confina amb Catalunya i amb el Narbonès. Fou una persona molt preuada pels seus veïns. A la seva contrada hi havia una dama que es deia Soremonda, esposa de Ramon de Castell Rosselló, un noble ric, dolent i orgullós. Guillem de Cabestany estimava aquesta dona i per amor d'ella cantava i componia cançons. I la dama el corresponia i l'estimava molt. Ramon de Castell se n'assabentà, reclogué la seva dona i, com a home gelós, es trobà amb Guillem de Cabestany i el matà. Li féu tallar el cap i treure-li el cor. Després s'endugué a casa seva ambdues coses i féu rostir el cor amb pebre i li donà a la seva muller perquè el mengés. Quan la dama l'hagué menjat, el seu marit li preguntà si sabia el que havia menjat. I ella contestà que no, però que li havia semblat la vianda més bona i més saborosa que mai havia provat. I ell li contestà que era el cor de Guillem de Cabestany i perquè ho cregués li féu portar el cap davant d'ella. Quan la dama el va veure es desmaià i quan revingué va dir al seu espòs que com havia menjat una cosa tan bona, mai més no menjaria res més. Quan ell ho sentí tragué la seva espasa i la volgué ferir; però ella anà cap al balcó, es deixà caure i morí. La nova corregué pel Rosselló amb gran tristesa i, quan ho sabé, el rei d'Aragó prengué al marit gelós tots els seus castells, els féu enderrocar i el portà a la presó. A la dama i a Guillem de Cabestany els enterrà junts a Perpinyà, en un monument a la porta de l'església.

Vida de Guillem de Cabestany (adaptació extreta de Nou segles de poesia als Països Catalans, edició de Celdoni Fonoll, Llibres del Mall, Sant Boi de Llobregat, 1986 (p. 72)

7. Llocs

1. b) Origen celta.

1. c) Cornualla pertany administrativament a Gran Bretanya, igual que Gal·les i Escòcia. Bretanya pertany a França i Irlanda és independent exceptuant una part al nord de l'illa que pertany també a Gran Bretanya i que s'anomena Irlanda del Nord.

1. d) Al segle VI es van iniciar les invasions anglosaxones a Cornualla, Gal·les i Escòcia. La Cornualla fou l'últim reducte dels celtes al sud de l'illa i deixa de ser independent el segle IX amb la derrota del darrer príncep còrnic el 825, mentre que Gal·les no ho féu fins al 1536 a través de la Llei o Acta d'Unió. El cas d'Escòcia fou una mica més llarg perquè se la disputaven anglesos, bretons, escots irlandesos, escandinaus. El segle XIII passà a mans angleses i al segle següent recuperaren de nou la independència. Malgrat tot, però, continuaren les intervencions angleses fins que amb el Acte de la Unió el 1707 s'uní a Anglaterra quedant constituïda la Gran Bretanya.

La Bretanya fou coneguda amb el nom d'Armòrica fins a les invasions bretones del segle V i assimilaren ràpidament la cultura i la llengua bretona, d'origen celta. En els segles posteriors diversos pobles es disputaren aquest territori: l'Imperi carolingi, els normands i, finalment, els francs que, amb el matrimoni d'Anna de Bretanya i Lluís XII el 1499, posà Bretanya en mans franceses.

El cas d'Irlanda és molt més complicat. D'origen celta des del segle V aC. Als segles VIII-XI el país estigué sotmès a les contínues invasions escandinaves de les quals finalment s'alliberà fins al segle XII en què el papa Adrià IV atorgà la sobirania d'Irlanda a Anglaterra. Els irlandesos, però, no es doblegaren i continuaren les lluites contra els anglesos i no fou fins al 1801 amb l'aprovació de l'Acta de la Unió que Irlanda era unida a la Gran Bretanya. Les lluites continuaren per obtenir l'autonomia, fins i tot amb una guerra civil, i pel tractat de pau de 1921 el govern britànic reconeixia l'existència de l'estat lliure d'Irlanda –el qual continuava, però, sota el domini de sa majestat britànica–, mentre que Irlanda del Nord romanía dintre del Regne Unit. Els nacionalistes continuaren lluitant per la independència i reunificació de l'illa i el 1937 fou aprovada una nova constitució que confirmava la independència del país, amb el nom d'Éire, i quedava exclosa Irlanda del Nord que continua sota poder britànic.

1. e) El còrnic, el gal·lès, l'escocès, el bretó i l'irlandès o gaèlic, totes d'origen cèltic.

2. a) A Escòcia.

2. b) Al castell de Kanoel.

2. c) De Noruega.

3. b) El rei Artur sembla que va néixer al castell de Tintagel. I els seus voltants són plens de rutes sobre el mític rei.

4. a) A l'illa de Sant Samsó.

4. b) El Morholt parla tota l'estona d'una illa mar enfora de Tintagel i sembla que Sant Samsó es trobaria al riu Fowey.

5. a) Al port de Weisefort, d'Irlanda.

5. b) Primer contacte amb Isolda, lluita amb el drac, tornada de Tristany a Cornualla i retorn a Irlanda per emportar-se Isolda.

6. a) Poble, monestir, castell, port, platja i capella de Tintagel, cala deserta prop de Tintagel, illa de Sant Samsó, capella del salt de Tristany, la Blanca Landa, el Gual aventurós, Mont, Sant Llobí, la forest del Morois, ermitatge del frare Ogrí, la Creu Roja, cabana d'Orri, castell de la Blanca Landa.

6. b)

<i>Indrets</i>	<i>Fets destacables</i>
Tintagel	Tristany coneix el rei Marc. Serà armat cavaller.
Gran pi	Trobades nocturnes amb Isolda.
Capella vora el camí	Salt de Tristany.
La forest del Morois	On es refugien els amants.
Ermitatge del Frare Ogrí	On prendran consell per part de l'ermità.
Creu Roja	Marca del bosc. On es deixen les cartes el Rei Marc i Tristany i on queden el Forester traïdor i el rei Marc.
Blanca Landa	Límit del reialme del rei Marc.
Gual Aventurós	Lliurament d'Isolda al rei Marc /Jurament del ferro vermell.
Mont	On el frare Ogrí es proveeix de teles per a Isolda.
Cabana D'Orri	On s'alberga Tristany.
Sant Llobí	Castell de la Blanca Landa on s'està Isolda.
Capella de Tintagel	On són enterrats els amants.

6. c) Brocelianda fou el bosc on la fada Viviana va encantar el mag Merlí i d'on ja no va sortir mai més. *Locus amoenus*.

6. d) Aquesta pedra va ser erigida aproximada sobre el 550 després de Crist. Té en la seva cara nord una T en relleu, una forma aproximada de creu cristiana. A la seva cara sud, amb lletres del segle VI, hi ha escrit: DRVSTANS HIC IACIT CVNOWORI FILIVS. Traducció: *Aquí jau Tristany, fill de Conumorus. Conumorus va ser Marc Conumorus a l'edat mitjana de Sant Samsó i rei Marc de Cornualla en la història d'amor de Tristany i Isolda.*

6. e) A l'edat mitjana es feia ermità normalment un cavaller d'origen noble per dedicar-se a la vida contemplativa per tots els actes cruels que devia haver pogut fer en el seu passat

6. g) En l'època precristiana eren erigides com a rituals pagans. Més tard, en època cristiana, van ser utilitzades com a marques i sovint acolorides.

6. h) 'Matollar dens de bruc, de gatoses, de falgueres, etc., propi de l'Europa atlàntica i de les terres properes de clima plujós.' Sinònims: *garriga, planúria...*

6. j) Guardabosc.

7. b) La lluita amb Urgan el Pelós per aconseguir el gos meravellós Petit-Cru.

8. a) Leonís (Escòcia?), Frísia (província dels Països Baixos), Gavoia (Alemanya), Espanya i Bretanya (França).

9. a)

<i>Indrets</i>	<i>Fets remarcables</i>
Carhaix	Té lloc la coneixença del duc Hoel, del seu fill Kaherdí i de la seva filla Isolda de les Blanques Mans, amb qui es casarà. Combat amb el comte Riol.
Nantes	El comte Riol de Nantes ha saquejat les terres del duc Hoel perquè aquest no ha volgut donar-li la filla, Isolda de les Blanques Mans.
Escullera de Penmarch	Hi morirà Tristany.

9. b) Cala deserta prop de Tintagel, Castell de Lidán, camí de la Blanca Landa, castell de Sant Llobí. Només per veure si encara estima Isolda

10. a) Burg: A l'edat mitjana, nucli urbà format al voltant d'un castell o d'una ciutat emmurallada, suburbi. *Burgès/a, burgesia*.

10. b) Tinell, cambra de la reina i graons de la sala.

11. a) En una lluita contra un baró anomenat Bedalís. De nou, l'arma de l'enemic estava enverinada.

11. b) Al cim de l'espadat de Penmarch.

12. *Vora d'una capella, a esquerra i a dreta de l'absis, els enterrà en dues tombes* (p. 110-111).

8. Lèxic i figures retòriques

1. Carles Riba va néixer a Barcelona el 1893 i va formar-se llegint el Glossari d'Eugeni d'Ors, per tant, dins del moviment literari del Noucentisme. D'una banda, Riba passà per un període plenament noucentista, en el sentit d'una intensa influència orsiana, durant la segona dècada de segle. En canvi, en les seves incursions en el món de la narrativa, va aconseguir un llenguatge més eficaç, que, sense deixar de ser literari, arribava a assolir un to planer i quotidià. La poesia de Riba pot ser qualificada de noucentista en un cert sentit orsià, ja que la seva rigorosa construcció formal i la constant presència de fonts cultes revelen en aquesta obra la voluntat de realitzar-hi un exercici de cultura. Però en aquests primers poemes es posa de manifest, sobretot, una voluntat introspectiva, d'anàlisi de la vida moral profunda, que singularitzava Riba en relació amb els poetes catalans del moment. La seva poesia, encara que emotiva, és intel·lectual, cerebral i abstracta. Riba es va creure compromès, com a intel·lectual i home de lletres que era, a realitzar tasques en l'àmbit de la cultura. Va traduir, va fer manuals, es va dedicar a la tasca docent, perquè va creure de debò en el que era el seu «deure» envers aquella vasta obra, dirigida a educar una gent i un públic que just llavors es desvetllava, tant políticament com lingüísticament i culturalment. També va ser narrador, crític literari i traductor. De poesia només va publicar set llibres, entre els quals destaca *Estances* (dos llibres), les *Elegies de Bierville* i *Salvatge Cor*. La seva poesia, encara que molt emotiva, és intel·lectual, cerebral i abstracta. Parteix de l'experiència immediata, però no en dona detalls, no l'explica, sinó que l'aprofita per plasmar poèticament les reflexions que aquesta experiència li ha provocat. El van influenciar l'alemany Vossler, Paul Valéry i Mallarmé. Fou també un gran prosista: *Les aventures d'en Perot Marrasquí* i *Sis Joans* són un recull de contes per a infants i també va escriure unes històries per a adults titulades *L'ingenu amor*. Una de les grans aportacions a la cultura catalana de Riba són les seves traduccions en prosa i en vers. Són magnífiques les traduccions de les tragèdies de Sòfocles, Èsquil i Eurípides, com també les dues versions de l'Odissea d'Homer.

El pseudònim era *Damià Pujol*.

2.

<i>Mots</i>	<i>P.</i>	<i>Significat</i>
<i>forest</i>	3	ant. Bosc, selva
<i>seüssos</i>	3, 32	Saus: saúes: ant. Varietat de gos coniller, d'instint caçador molt fi.

<i>fetiller</i>	13, 94	Qui es dedica a fetilles. Fetilla: pràctica supersticiosa a la qual s'atribueixen virtuts màgiques.
<i>forfet</i>	20, 41, 44, 55	Forfer: v. intr. ant. Delinquir; fer tort Forfet: ant. Malifeta, delictes
<i>temorega</i>	31	Poruc, que té temor excessiva.
<i>fellonia</i>	44	Qualitat de felló; ira, irritació de l'ànim
<i>flingar</i>	50	Ésser flexible, vinclar-se
<i>tossa</i>	50	Part més alta del cap d'un animal boví, cabrú, oví o porquí.
<i>vellard</i>	61	Ancià, persona vella.
<i>palafre</i>	61, 62	En l'edat mitjana, cavall noble de sella, però no de batalla; hi cavalcaven les dames, els prínceps i senyors quan anaven de camí o en cerimònies solemnes.
<i>amollir</i>	62	v. tr. ant. Ablanir
<i>vaire</i>	63	Pell destinada a la folradura de color variat
<i>bausadors</i>	63	Ant. Qui falta a la promesa de fidelitat
<i>arçó</i>	65	Arc de fusta que hi ha davant i darrere de la sella i del bast, i que serveix d'ànima a aquests ormeigs
<i>albura</i>	74	Blancor (en llenguatge poètic)
<i>assestar</i>	74	v. tr. Apuntar una arma de tret
<i>carboncle</i>	85	Pedra preciosa vermella, a la qual els antics atribuïen suficient lluentor per a brillar en la nit com una brasa
<i>furriers</i>	92	Caporal que té esment a proveir la tropa d'allotjament i de queviures
<i>tongué</i> (verb)	98	Tondre: tallar arran el pèl o la llana

3.

1	<i>Que déu aculli els morts i preservi els vivents!...</i>	p. 1
2	<i>dona canvia en poques hores; al mateix temps dona riu, plora, ama, odia.</i>	p. 27
3	<i>Ningú no és vil si no fa viltat</i>	p. 34
4	<i>follia no és valentia</i>	p. 43
5	<i>Qui viu en dolor és com un mort</i>	p. 97
6	<i>...qui bé ama, tard oblida</i>	p. 102
7	<i>Desmesura no és valentia</i>	p. 2
8	<i>La mar porta a desgrat els vaixells deslleials i no ajuda als raptés ni a les traïdories</i>	p. 2

4. *Tendra amor i belles amors* (p. 13 i p. 39), *la terror* (p. 29), *la dolor i tota dolor* (p. 78, p. 110).

5.

P.	Comparació/Metàfora	Animal
2	<i>Mentre feien vela cap a terres inconegudes, Tristany es debatia, com un cadell de llop agafat a la trampa.</i>	cadell de llop
8	<i>El Morholt semblava el girfalc que hom tanca dins una gàbia amb ocelllets: quan hi entra, tots esdevenen muts</i>	girfalc
21	<i>Ara se l'enduia com una presa</i>	presa
29	<i>L'amor els empaita, com la set precipita cap al riu el cervo en les seves</i>	cérvol/esparver

	<i>acaballes; o tal encara, després d'un llarg dejuni, l'esperver amollat de sobte s'aploma damunt la presa</i>	
30	<i>El desig l'arrossegava, com un cavall desbocat, cap a les torres ben closes que guardaven tancada la reina.</i>	cavall
72	<i>Tal el rossinyol que pren comiat a la fi de l'estiu, amb gran tristesa.</i>	rossinyol
74	<i>La fletxa xiula dins l'aire, ni esmirle ni oreneta no volen tan de pressa, rebenta l'ull del traïdor, li travessa el cervell com la carn d'una poma...</i>	esmirle/oreneta
16	<i>Tenia el cap d'una vibra, [...] urpes de lleó, una cua de serpent, el cos escatós d'un grifó</i>	escurçó/lleó/ serp/grifó
72	<i>...la bèstia que crèieu desallotjada ha tornat al cau.</i>	bèstia

P.	Comparació/Metàfora	Color
11	<i>quan vogava cap a les illes Afortunades per la mar tan blanca com la llet.</i>	blanc
16	<i>Els ulls roigs com a carbons ablamats</i>	roig
16	<i>L'ausberc de Tristany s'ennegreix com un carbó apagat</i>	negre
27	<i>Una camisa blanca com neu</i>	blanc
77	<i>El seu coll semblava de primer més blanc que neu, la seva gropa més verda que fulla de trifoli, un dels seus flancs roig com l'escarlata, l'altre groc com el safrà, el seu ventre blau com el lapislàtuli...</i>	blanc/verd/roig/ groc/blau
92	<i>Una altra damisel·la més blanca que una neu de febrer, més vermella que una rosa; els seus ulls clars tremolen com l'estel dins la fontana.</i>	blanc/roig
84	<i>L'herba que, sota llurs passos, esdevenia sagnant.</i>	roig

6.

P.	Citació	Tipus
10	<i>Com un mariner, en el curs d'una llarga travessia, llença per damunt l'orla el cadàver d'un antic companyó, així, amb els seus braços trèmuls, Governal empenyé mar enfora la barca on jeia el seu fill amorós, i les aigües l'endugueren.</i>	Ofici
22	<i>[...] cercar-se com a cecs que caminen a les palpentes l'un cap a l'altre [...]</i>	Comportament d'un cec
46	<i>Allí, dins els grans boscos, Tristany se sent en seguretat com darrera la muralla d'un fort castell.</i>	Comportament medieval
77	<i>[...] una fada li l'havia enviat com a present d'amor.</i>	Comportament
77	<i>[...] el pelatge de la qual, en tocar-lo la mà, semblava més dolç que una roba de xamit [...]</i>	Tipus de roba
84	<i>[...] fletxes els queien damunt com pluja d'abril.</i>	Observació del temps
92	<i>[...] el camí s'il·lumina de cop i volta, com si el sol regalés tot d'una a través dels fullatges dels grans arbres [...]</i>	Observació del temps i l'entorn
29	<i>¿no veu tothom com el desig els agita, els estreny, sobrix de tots llurs sentits com el vi novell regalima del cup?</i>	Ofici/tasca
30	<i>[...] ha partit, el fetiller, foragitat com un lladre!</i>	«ofici»
102	<i>Isolda, és una cosa bella i preciosa una font abundant que raja i corre a dolls amples i clars [...] ja no val res: tot un amor que s'escola.</i>	Observació de l'entorn

7.

P.	Figura retòrica	Antítesi o paradoxa
15	<i>tan horrible i meravellosa</i>	antítesi
22	<i>Isolda l'amava. Volia odiar-lo, amb tot</i>	antítesi
29	<i>Crement de cobejança, d'odi i d'alegria</i>	antítesi
45	<i>...llavors Isolda la Bella, la Blonda, reconeixerà el seu pecat i li recarà aquest bell foc d'espines!</i>	antítesi
46	<i>Llavors, en el fons de la forest salvatge, comença per als fugitius l'aspra vida, estimada amb tot</i>	antítesi
81	<i>Els enamorats no podien viure ni morir l'un sense l'altre. Separats, no era la vida ni la mort, sinó la vida i la mort a la vegada.</i>	paradoxa
105	<i>La nostra mort hem beguda.</i>	paradoxa

8.

P.	Hipèrboles	Exageració de...
9	<i>Però quan, entre els cants d'alegria, al brogit de les campanes, de les trompes i de les botzines, tan retronys que no s'hauria sentit tronar Déu [...]</i>	Alegria i brogit de la gent
22	<i>[...] un esbarzer vivaç d'espines agudes, de flors benolents, arrelava dins la sang del seu cor [...]</i>	Mal d'amor
25	<i>[...] la seva bellesa llançà una claror, que els murs s'il·luminaren, com si els colpís el sol llevant.</i>	Bellesa d'Isolda
78	<i>—[...] m'has llevat la joia dels meus ulls i l'alegria del meu cor!</i>	Valor del que ha perdut
92	<i>[...] el camí s'il·lumina de cop i volta, com si el sol regalés tot d'una a través dels fullatges dels grans arbres, i Isolda la Blonda aparegué.</i>	Bellesa d'Isolda
104	<i>—[...] clou els teus braços i estreny-me tan fort, que, en aquesta abraçada, els cors se'ns esberlin i les ànimes se'ns en vagin!</i>	Força de la passió

9.

P.	Personificació	Sentit
10	<i>[...] una melodia dolça, ardida i viva, que corria a flor de les ones.</i>	Se sentia una melodia al mar
31	<i>[...] l'ombra amiga del gran pi.</i>	L'ombra on es refugien els amants
74	<i>La fletxa xiula dins l'aire.</i>	El soroll de la fletxa
87	<i>—[...] «Aigua, tu ets més ardida que no ho fou mai l'ardit Tristany!»</i>	L'aigua arriba on no s'atreví mai a arribar Tristany
107	<i>[...] el cor se li estremí [...]</i>	Sentir molta tristor
29	<i>I quan el vespre caigué [...]</i>	Es va fer de nit
71	<i>[...] joguinejaven els raigs de la lluna [...]</i>	Es veien els raigs de la lluna

IV. TRISTANY I ISOLDA, LLEGENDA VIVA

1. a) Resposta lliure.

1. b) Les semblances entre el protagonista de la llegenda i Wagner han d'anar encaminades pel desig de Wagner d'estimar una dona que pertanyia a un altre, també per l'afinitat que hi havia entre Matilde Wesendonck i Wagner.

1. c) Les peripècies de la història estan poc explicades, estan modificats el motiu del filtre amorós i la mort dels amants. I sobretot destaca l'aspecte més dramàtic: el vincle entre l'amor-passió i la mort.

2. a)

DIRECTOR: Jean Delannoy's

TÍTOL ORIGINAL: *L'éternel retour*

TÍTOL EN ANGLÈS: *Love eternal*

ACTORS I ACTRIUS: Jean Marais, Madelaine Sologne, Jean Murat, Yvonne de Bray, Piéral, Roland Toutain, Jane Marken

BLANC I NEGRE / COLOR: Blanc i negre

ESTAT: França

ANY: 1943

2. b) El castell, la cabana al bosc i el mar.

2. c)

Romanç de Tristany i Isolda	L'éternel retour
Marc	Marc
Andret, Ganeló, Gondoine i Denoalèn (els deslleials)	Gertrude, el marit i el nan
Tristany	Patrice
Isolda	Nathalie
El nan Frocì	Achille
Morholt	Morolt
Mare d'Isolda	Anne
Kaherdí	El mecànic
Isolda de les Blanques mans	Nathalie
Husdent (gos de Tristany)	Moulouk (gos de Patrice)

2. d) Us donem alguns exemples:

- Tristany lliura la futura esposa, Isolda, al rei Marc
- el jardí on es troben els amants
- el riu on es reflecteix el rostre de l'oncle que els espia
- el beuratge
- la fugida al bosc, més que bosc, dalt d'unes muntanyes

2. e) Us donem alguns exemples:

- el paper del nan Achille és molt diferent, hi ha una relació familiar
- manca de passió, resulta freda
- Patrice és ferit de mort és a causa del tret que li ha disparat el nan